MILAN KUNDERA

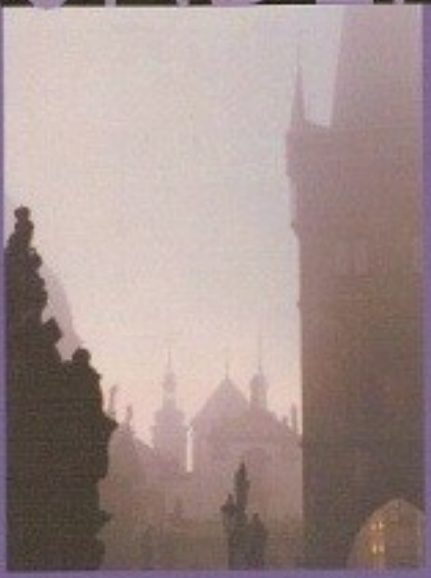

IGNORANȚA

HUMANITAS

IGNORANŢA

Milan Kundera s-a născut în 1929, în Cehoslovacia.
În 1975 s-a stabilit în Franţa.

OPERE ALE LUI MILAN KUNDERA

Scrise în cehă:
Gluma, roman
Iubiri caraghioase, nuvele
Viaţa e în altă parte, roman
Valsul de adio, roman
Cartea râsului şi a uitării, roman
Insuportabila uşurătate a fiinţei, roman
Nemurirea, roman

Scrise în franceză:
Jacques şi stăpânul său, teatru
Arta romanului, eseu
Testamente trădate, eseu
Lentoarea, roman
Ignoranţa, roman
Identitatea, roman
Cortina, eseuri

DESPRE OPERA LUI MILAN KUNDERA:
Maria Nemcova Banerjee, *Paradoxuri terminale*
Kvetoslav Chvatik, *Lumea romanescă a lui Milan Kundera*

MILAN KUNDERA

IGNORANŢA

Traducere din franceză de
EMANOIL MARCU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

Coperta seriei
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Descrierea CIP a Biblioteci! Naţionale a României KUNDERA, MILAN
Ignoranţa / Milan Kundera; trad.: Emanoil Marcu. – Bucureşti: Humanitas, 2006
ISBN (10) 973–50–1231–6; ISBN (13) 978–973–50–1231–1

I. Marcu, Emanoil (trad.)
821.163.2–31=135.1

MILAN KUNDER
L'IGNORANCE
© Milan Kundera, 2000
Orice adaptare, indiferent de formă, a prezentei lucrări este interzisă.

© HUMANITAS, 2006, pentru prezenta versiune românească

— De ce mai eşti aici?!

Tonul ei nu era ostil, dar nici blând; Sylvie era iritată.

— Şi unde-ar trebui să fiu? întrebă Irena.

— Acasă la tine!

— Vrei să spui că aici nu mai sunt acasă?

Nu, Sylvie nu voia s-o gonească din Franţa, nici să-i sugereze că era o străină nedorită:

— Ştii ce vreau să spun!

— Da, ştiu, dar uiţi că munca mea, casa, copiii mei simt aici?

— Ascultă, îl cunosc pe Gustai. Va face tot posibilul ca să te poţi întoarce în ţară. Cât despre fetele tale, nu-mi spune mie poveşti! Au deja viaţa lor! Doamne, Irena, ceea ce se întâmplă la voi e absolut fascinant! Într-o asemenea situaţie, lucrurile se rezolvă negreşit.

— Dar, Sylvie, nu-i vorba doar de lucrurile practice, de slujbă, de apartament. Trăiesc aici de douăzeci de ani. Viaţa mea e aici!

— La voi e revoluţie!

O spuse pe un ton ce nu admitea replică. Apoi tăcu. Prin tăcerea ei, voia să-i spună Irenei că nu poţi dezerta când se petrec evenimente epocale.

— Dacă mă întorc în ţară, n-o să ne mai vedem, spuse Irena, ca să-şi pună prietena în dificultate.

Demagogia sentimentală nu avu succes. Tonul lui Sylvie deveni entuziast:

— Dar, draga mea, o să vin să te văd! Îţi jur, îţi jur!

Stăteau faţă în faţă, cu două ceşti de cafea golite de mult. Irena văzu lacrimi de emoţie în ochii prietenei sale, care se aplecă spre ea şi-i strânse mâna:

— Va fi marea ta reîntoarcere! Şi mai spuse o dată: Marea ta reîntoarcere!

Repetate, aceste cuvinte dobândiră o asemenea forţă încât, în forul ei lăuntric, Irena le văzu scrise cu majuscule: Marea Reîntoarcere. Nu-şi mai contrazise prietena: fu vrăjită de imagini ce-i reveniră brusc din vechi lecturi, din filme, din propria-i memorie şi poate din cea a strămoşilor ei: fiul rătăcitor regăsindu-şi mama bătrână; bărbatul revenind la iubita de lângă care l-a smuls cândva soarta crudă; casa părintească pe care toţi o poartă în suflet; poteca regăsită pe care au rămas

întipăriţi paşii pierduţi ai copilăriei; Ulise revăzându-şi insula după anii de rătăciri; întoarcerea, reîntoarcerea, marea magie a reîntoarcerii.

2

Reîntoarcere, în greacă, se spune *nostos. Algos* înseamnă suferinţă. Nostalgia e aşadar suferinţa provocată de dorinţa neostoită de a reveni acasă. Pentru această noţiune fundamentală, majoritatea europenilor pot folosi un cuvânt de origine greacă (*nostalgia*), dar şi alte cuvinte, cu rădăcini în limba naţională: *añoranza,* spun spaniolii; *saudade,* spun portughezii. În fiecare limbă, aceste cuvinte au o nuanţă semantică diferită. Adesea, înseamnă doar tristeţea provocată de imposibilitatea întoarcerii în ţara natală. Dorul de ţară. Dorul de acasă. Ceea ce, în engleză, se spune *homesickness.* Sau, în germană: *Heimweh.* Sau, în olandeză: *heimwee.* E însă o restrângere spaţială a acestei vaste noţiuni. Una din cele mai vechi limbi europene, islandeza, are doi termeni distincţi: *söknudur,* nostalgia în sensul ei general, şi *heimfra,* dorul de ţară. Cehii, pe lângă cuvântul *nostalgie* luat din greacă, au propriul lor substantiv, *stesk,* şi propriul verb; cea mai răscolitoare frază de iubire în cehă este: *stýská se mi po tobì*: tânjesc după tine; nu pot să îndur suferinţa provocată de absenţa ta. În spaniolă, *añoranza* vine de la verbul *añorar* (a simţi nostalgie), care vine de la catalanul *enyorar,* derivat, acesta, de la cuvântul latin *ignorare* (a ignora). Cu aceste precizări etimologice, nostalgia apare ca suferinţa provocată de ignoranţă. Eşti departe şi nu ştiu ce se întâmplă cu tine. Ţara mea e departe şi nu ştiu ce se petrece acolo. Simt limbi care au dificultăţi cu nostalgia: francezii o pot exprima doar prin substantivul de origine greacă, iar verbul le lipseşte; pot să spună: *je m'ennuie de toi,* dar verbul *s'ennuyer* este anemic, rece, oricum prea frivol pentru un sentiment atât de grav. Germanii folosesc rar cuvântul nostalgie în forma lui greacă şi îl preferă pe *Sehnsucht*: dorinţa de ceea ce este absent; dar acest *Sehnsucht* poate desemna atât ceea ce a fost, cât şi ceea ce nu a fost niciodată (o nouă aventură), deci nu implică neapărat ideea unui *nostos;* pentru a include în *Sehnsucht* obsesia reîntoarcerii, ar trebui adăugat un complement: *Sehnsucht nach*

der Vergangenheit, nach der verlorenen Kindheit, nach der ersten Liebe (nostalgia trecutului, a copilăriei pierdute, a primei iubiri).

Odiseea, epopeea fondatoare a nostalgiei, a apărut în zorii culturii greceşti antice. Să subliniem: Ulise, cel mai mare aventurier din toate timpurile, e şi cel mai mare nostalgic. A plecat (fără mare plăcere) la războiul cu Troia, unde a rămas zece ani. Apoi s-a grăbit să revină în Ithaca natală, dar intrigile zeilor i-au prelungit periplul mai întâi cu trei ani plini de cele mai bizare evenimente, apoi cu alţi şapte petrecuţi, ca ostatic şi amant, la zeiţa Calypso care, îndrăgostită de el, nu-l lăsa să plece de pe insula ei.

În cântul V din *Odiseea,* Ulise îi spune: „Ştiu că Penelopa, oricât de înţeleaptă e, pe lângă tine-ar fi lipsită de strălucire şi frumuseţe… Şi totuşi, singura dorinţă pe care o repet în fiecare zi este să mă întorc, să trăiesc ziua întoarcerii acasă!” Şi Homer continuă: „Pe când Ulise vorbea, soarele apuse; veni amurgul; cei doi intrară în adâncul grotei, sub boltă, spre a rămâne unul în braţele celuilalt şi a se iubi.”

Nimic comparabil cu viaţa bietei emigrante care fusese, atâţia ani, Irena. Pe insula lui Calypso, Ulise trăise o adevărată *dolce vita,* o viaţă fără griji, o viaţă de plăceri. Cu toate astea, între o *dolce vita* printre străini şi întoarcerea acasă, plină de primejdii, Ulise alege întoarcerea. În locul explorării pasionate a necunoscutului (aventura), el preferă apoteoza cunoscutului (reîntoarcerea). În locul infinitului (căci aventura nu vrea să ia sfârşit niciodată), preferă finitul (reîntoarcerea fiind împăcarea cu vremelnicia vieţii).

Marinarii din Ţara Feacilor l-au luat pe Ulise cu tot cu aşternut şi, fără a-l trezi, l-au lăsat pe ţărmul din Ithaca, sub un măslin; apoi au plecat. Aşa s-a sfârşit călătoria. Ulise dormea, istovit. Când s-a trezit, nu mai ştia unde se află. Apoi Atena i-a luat de pe ochi ceaţa şi a urmat extazul; extazul Marii Reîntoarceri; extazul cunoscutului; muzica a făcut să vibreze aerul între pământ şi cer: Ulise a văzut portul ştiut din copilărie, muntele care se înălţa lângă el, şi a mângâiat bătrânul măslin pentru a fi sigur că a rămas cum era cu douăzeci de ani înainte.

În 1950, Arnold Schönberg era de şaptesprezece ani în Statele Unite, când un ziarist i-a pus câteva întrebări prefăcut naive: este adevărat că emigraţia îi face pe artişti să-şi piardă forţa

creatoare? Că inspiraţia se usucă de îndată ce rădăcinile pământului natal încetează s-o mai hrănească?

Imaginaţi-vă! La cinci ani după Holocaust! Iar un ziarist american îi reproşează lui Schönberg lipsa de ataşament pentru locul în care, sub ochii lui, începuse oroarea ororilor! Dar nu putem schimba nimic: Homer a încoronat nostalgia cu o cunună de lauri şi astfel a stabilit o ierarhie morală a sentimentelor. În vârful ei se află Penelopa, cu mult mai sus decât Calypso.

Calypso, ah, Calypso! Mă gândesc adesea la ea. L-a iubit pe Ulise. Au trăit şapte ani împreună. Nu ştim cât timp a împărţit Ulise patul cu Penelopa, cu siguranţă mai puţin. Cu toate astea, ţinem la mare cinste durerea Penelopei şi râdem de lacrimile lui Calypso.

3

Asemeni unor lovituri de secure, datele importante marchează cu tăieturi adânci istoria europeană a secolului XX. Primul război, din 1914, al doilea, apoi al treilea, cel mai lung, numit război rece, care se termină în 1989 cu dispariţia comunismului. Pe lângă aceste mari date care privesc întreaga Europă, există date de importanţă secundară care determină soarta anumitor naţiuni: anul 1936, cu războiul civil din Spania; anul 1956, cu invazia rusească în Ungaria; anul 1948, când iugoslavii l-au înfruntat pe Stalin, şi anul 1991, când au început să se ucidă între ei. Scandinavii, olandezii, englezii au privilegiul de a nu fi cunoscut nicio dată importantă după 1945, ceea ce le-a permis să trăiască o jumătate de secol de dulce mediocritate.

Istoria cehilor, în acest secol, se remarcă printr-o rară frumuseţe matematică, datorită triplei repetări a numărului douăzeci. În 1918, după mai multe veacuri, şi-au dobândit statul independent, iar în 1938 l-au pierdut.

În 1948, revoluţia comunistă importată de la Moscova a inaugurat prin Teroare a doua perioadă de douăzeci de ani, încheiată în 1968, când ruşii, înfuriaţi de insolenta emancipare a Cehiei, au invadat-o cu jumătate de milion de soldaţi.

Puterea de ocupaţie s-a instalat cu toată forţa în toamna lui 1969 şi a plecat când nimeni nu se aştepta, în toamna lui 1989, domol, civilizat, cum au plecat atunci toate regimurile comuniste din Europa: a fost a treia perioadă de douăzeci de

ani.

Abia în secolul nostru datele istorice au pus stăpânire pe viaţa fiecăruia cu asemenea lăcomie. Nu vom putea înţelege viaţa Irenei în Franţa fără să analizăm mai întâi datele, în anii ’50 şi ’60, în Franţa, un emigrant din ţările comuniste nu era prea iubit; pentru francezi, pe atunci, singurul rău adevărat era fascismul: Hitler, Mussolini, Spania lui Franco, dictaturile din America latină. Şi doar treptat, spre sfârşitul anilor ’60 şi în cursul anilor 70, s-au hotărât să privească şi comunismul ca pe un rău, chiar dacă unul mai mic, răul numărul doi, să zicem. În acea epocă, în 1969, au emigrat în Franţa Irena şi soţul ei. Au înţeles rapid că, în comparaţie cu răul numărul unu, năpasta ce lovise ţara lor era prea puţin sângeroasă ca să-i impresioneze pe noii lor prieteni. Pentru a-i face să înţeleagă, s-au deprins să le spună, aproximativ, următoarele:

— O dictatură fascistă, oricât de cumplită, va dispărea odată cu dictatorul, astfel că oamenii pot să-şi păstreze speranţa. Pe când comunismul, susţinut de imensa civilizaţie rusă, pentru o ţară ca Polonia, ca Ungaria (ca să nu mai vorbim de Estonia!) e un tunel fără capăt. Dictatorii simt muritori, Rusia este veşnică. Nefericirea ţărilor din care venim constă într-o totală lipsă de speranţă.

Îşi exprimau astfel cu exactitate opinia, iar Irena o susţinea citând o strofă de Jan Skacel, poet ceh din acea perioadă: Skacel vorbeşte despre tristeţea din jurul lui; ar vrea, tristeţea asta, s-o ridice, s-o ducă departe, să-şi facă din ea o casă, să se închidă în ea pentru trei veacuri şi timp de trei veacuri să nu deschidă uşa, să n-o deschidă nimănui!

Trei veacuri? Skacel a scris aceste versuri în anii ’70 şi a murit în 1989, toamna, puţin înainte ca veacurile lui de tristeţe să se spulbere în câteva zile: oamenii au umplut străzile Pragăi, iar clinchetul legăturilor de chei din mâinile lor ridicate a vestit sosirea noilor vremuri.

S-a înşelat Skacel vorbind de trei veacuri? Da, bineînţeles. Toate previziunile se înşală – e una dintre puţinele certitudini date omului. Dar, deşi se înşală, ele spun adevărul despre cei care le fac – nu însă despre viitorul, ci despre prezentul lor. În timpul a ceea ce eu numesc prima perioadă de douăzeci de ani (1918–1938), cehii au crezut că Republica lor avea să dureze o veşnicie. Se înşelau, dar, tocmai pentru că se înşelau, au trăit

acei ani într-o euforie care a dus la înflorirea fără precedent a artei lor.

După invazia rusească, nebănuind sfârşitul apropiat al comunismului, iarăşi au crezut că trăiesc într-o veşnicie, iar acea vacuitate a viitorului (nu suferinţa din viaţa lor reală) i-a stors de vlagă, le-a înăbuşit curajul şi a făcut ca această perioadă de douăzeci de ani, a treia, să fie atât de laşă, atât de mizerabilă.

Convins că estetica sa bazată pe douăsprezece note a deschis perspective pe termen lung în istoria muzicii, Arnold Schönbeg declara în 1921 că, graţie lui, dominaţia (nu a spus „gloria", a spus „Vorherrschaft", „dominaţia") muzicii germane (el, vienezul, n-a spus muzica „austriacă", ci „germană") ar fi asigurată pentru următorii o sută de ani (îl citez cu exactitate, a spus „o sută de ani"). La doisprezece ani după această profeţie, în 1933, a fost gonit, ca evreu, din Germania (căreia voia să-i asigure „dominaţia", „Vorherrschaft") şi, odată cu el, toată muzica fondată pe estetica lui dodecafonică (înfierată ca neinteligibilă, elitistă, cosmopolită şi contrară spiritului german).

Previziunea lui Schönberg, oricât de falsă, rămâne totuşi indispensabilă pentru dne vrea să înţeleagă sensul operei sale, care nu se credea distructivă, ermetică, cosmopolită, individualistă, dificilă, abstractă, ci înrădăcinată adânc în „pământul german" (da, vorbea de „pământul german"); Schönberg credea că scrie nu un fascinant epilog al istoriei marii muzici europene (cum înclin eu să-i înţeleg opera), ci prologul unui viitor glorios care se întindea cât vezi cu ochii.

4

Din primele săptămâni de emigraţie, Irena visa nişte vise ciudate: se făcea că e într-un avion care-şi schimbă direcţia şi aterizează pe un aeroport necunoscut; bărbaţi în uniformă, înarmaţi, o aşteaptă la scara avionului; cu fruntea scăldată de sudoare rece, recunoaşte miliţia cehă. Altă dată, se plimbă într-un orăşel francez când vede un grup ciudat de femei care, fiecare cu o halbă de bere în mână, aleargă spre ea, o strigă în cehă, râd cu simpatie prefăcută, şi Irena, îngrozită, îşi dă seama că este la Praga, ţipă şi se trezeşte.

Soţul ei, Martin, visa aceleaşi vise. În fiecare dimineaţă, îşi povesteau oroarea întoarcerii lor în ţara natală. Apoi, în timpul

unei discuţii cu o prietenă poloneză, emigrantă şi ea, Irena a înţeles că toţi aveau aceste vise, toţi emigranţii, fără excepţie; mai întâi, a fost mişcată de această fraternitate nocturnă a unor oameni care nu se cunoşteau, mai târziu a fost puţin agasată: cum, experienţa atât de intimă a unui vis poate fi trăită în mod colectiv? Unde-i atunci sufletul ei unic? Dar la ce bun o întrebare fără răspuns? Un lucru era sigur: în aceeaşi noapte, mii de emigranţi visau acelaşi vis, în variante nenumărate. Visul emigraţiei: unul din fenomenele cele mai stranii din a doua jumătate a secolului XX.

Aceste vise-coşmaruri i se păreau cu atât mai misterioase cu cât, în acelaşi timp, o chinuia un dor neostoit şi trăia o altă experienţă, cu totul contrară: peisaje din ţara ei îi apăreau în timpul zilei. Nu, nu era o reverie, lungă şi conştientă, voită, era cu totul altceva: năluci de peisaje se aprindeau în mintea ei pe neaşteptate, brusc, rapid, spre a se stinge de îndată. Vorbea cu şeful ei şi, dintr-odată, ca o străfulgerare, vedea un drum şerpuind printre câmpuri. Era înghesuită într-un vagon de metrou şi deodată, o fracţiune de secundă, în faţă-i apărea o mică alee dintr-un cartier înverzit din Praga. Ziua întreagă, aceste imagini rapide o vizitau alinându-i dorul de Boemia pierdută.

Acelaşi cineast al subconştientului care ziua îi trimitea crâmpeie din peisajul natal, adevărate imagini ale fericirii, organiza, noaptea, întoarceri de coşmar în aceeaşi ţară. Ziua era luminată de frumuseţea ţării părăsite, noaptea de groaza de a reveni în ea. Ziua îi arăta paradisul pe care-l pierduse, noaptea infernul din care fugise.

5

Urmând tradiţia Revoluţiei franceze, statele comuniste au aruncat anatema asupra emigraţiei, considerată cea mai odioasă trădare. Toţi cei rămaşi în străinătate erau condamnaţi în lipsă, iar compatrioţii lor nu îndrăzneau să aibă legături cu ei. Totuşi, cu trecerea timpului, rigoarea anatemei slăbea şi, cu câţiva ani înainte de 1989, mama Irenei, rămasă de puţin timp văduvă, pensionară inofensivă, obţinu o viză pentru a petrece, printr-o agenţie de turism de stat, o săptămână în Italia; în anul următor, hotărî să meargă cinci zile la Paris şi să-şi vadă în

secret fiica. Mişcată, plină de milă pentru o mamă pe care o credea îmbătrânită, Irena îi rezervă o cameră la hotel şi sacrifică mai multe zile de concediu ca să poată fi tot timpul cu ea.

„Nu arăţi prea rău”, îi spuse mama când o văzu. Apoi, râzând, adăugă: „Nici eu, de altfel. Când s-a uitat la paşaportul meu, ofiţerul de la frontieră mi-a spus: E un paşaport fals, doamnă! Asta nu e data dumneavoastră de naştere!” Din prima clipă, Irena îşi regăsi mama aşa cum o ştia dintotdeauna şi avu sentimentul că în cei aproape douăzeci de ani nu se schimbase nimic. Mila pentru o mamă îmbătrânită se evaporă. Fiica şi mama au stat faţă-n faţă ca două fiinţe din afara timpului, ca două esenţe atemporale.

Dar nu e cumplit ca o fiică să nu se bucure de prezenţa unei mame care, după şaptesprezece ani, vine s-o vadă? Irena îşi mobiliză toată capacitatea de înţelegere, tot simţul moral încercând să se poarte ca o fiică devotată. A dus-o la restaurantul panoramic de la turnul Eiffel; a plimbat-o cu vaporaşul ca să-i arate Parisul de pe Sena; iar pentru că mama voia să vadă expoziţii, s-a dus cu ea la muzeul Picasso. În sala a doua, mama a încetinit pasul: „Am o prietenă pictoriţă. Mi-a făcut cadou două tablouri. Superbe, nici nu-ţi imaginezi!” în sala a treia, a vrut să-i vadă pe impresionişti: „Există o expoziţie permanentă, la Jeu de Paume. – Nu mai există, i-a spus Irena, impresioniştii nu mai sunt la Jeu de Paume. – Ba da, ba da, a spus mama. Sunt la Jeu de Paume, ştiu foarte bine, şi nu plec din Paris fără să-l văd pe Van Gogh!” În loc de Van Gogh, Irena a dus-o la muzeul Rodin. În faţa unei statui, mama a suspinat, visătoare: „La Florenţa, l-am văzut pe David al lui Michelangelo! Am rămas mută de admiraţie! – Ascultă, a explodat Irena, acum eşti la Paris, cu mine, şi ţi-l arăt pe Rodin! Rodin, pricepi? Nu l-ai văzut niciodată, atunci de ce, în faţa lui Rodin, tu te gândeşti la Michelangelo?”

Întrebare legitimă: de ce mama, revăzându-şi fiica după atâţia ani, nu este interesată de ce-i arată şi spune aceasta? De ce Michelangelo, văzut în timpul unei excursii în grup, o încântă mai mult decât Rodin? Şi de ce, de-a lungul celor cinci zile, nu i-a pus nicio întrebare? Nicio întrebare despre viaţa ei, şi nici despre Franţa, despre gastronomia, literatura, vinurile, politica, teatrele, filmele, maşinile, pianiştii, violoncelistii sau fotbaliştii ei?

În schimb, vorbeşte întruna despre ce se întâmplă la Praga, despre fratele vitreg al Irenei (de la al doilea soţ, mort de curând), despre inşi pe care Irena şi-i aminteşte şi despre alţii de care n-a auzit niciodată. De două-trei ori, a încercat să strecoare o frază despre viaţa ei în Franţa, dar cuvintele ei n-au trecut de bariera impenetrabilă a vorbăriei materne.

Lucrurile se petrec la fel încă din copilărie: mama îl corcolea pe fiu, îl răsfăţa ca pe o fetiţă, pe când fiicei îi rezerva un tratament viril, spartan. Înseamnă asta că nu o iubea? Din cauza, poate, a tatălui Irenei, primul ei soţ, pe care îl dispreţuise? Să ne ferim de o asemenea psihologie simplistă. Comportamentul mamei era cât se poate de bine intenţionat: plesnind, ea însăşi, de energie şi sănătate, lipsa de vitalitate a fiicei o îngrijora; tratând-o fără menajamente, voia s-o scape de o sensibilitate maladivă, cam ca un tată sportiv care-şi aruncă în apă copilul fricos, convins că a găsit metoda ideală pentru a-l învăţa să înoate.

Totuşi, mama ştia că simpla ei prezenţă o strivea pe fiică şi nu voi nega că propria-i superioritate fizică o făcea să simtă o plăcere secretă. Şi atunci? Ce ar fi trebuit să facă? Să se volatilizeze în numele iubirii materne? Inexorabil, mama înainta în vârstă, iar conştiinţa forţei sale, aşa cum se oglindea în reacţia fiicei, o întinerea. Văzând-o lângă ea, terorizată şi umilă, îşi prelungea cât putea momentele de dominaţie. Cu un strop de sadism, se prefăcea că ia slăbiciunea Irenei drept nepăsare, lene, apatie, şi o mustra.

Dintotdeauna, în prezenţa ei, Irena se simţea mai puţin frumoasă şi mai puţin inteligentă. De câte ori nu alergase la oglindă, să se asigure că nu era urâtă, că nu părea o idioată... Ah, toate astea erau atât de departe, aproape uitate. Dar în timpul celor cinci zile petrecute de maică-sa la Paris, senzaţia de inferioritate, de slăbiciune, de dependenţă o copleşi din nou.

6

Cu o zi înainte de plecarea mamei, Irena i l-a prezentat pe Gustaf, prietenul ei suedez. Au cinat tustrei la un restaurant, iar mama, care nu ştia o boabă de franceză, s-a folosit fără complexe de engleză. Gustaf s-a bucurat: cu iubita lui, vorbea numai franceza şi se simţea sătul de această limbă pe care o

considera pretenţioasă şi nepractică. În seara aceea, Irena a vorbit puţin: uluită, o observa pe maică-sa care manifesta o neaşteptată capacitate de a se interesa de altcineva; cu cele treizeci de cuvinte englezeşti ale ei, pronunţate ca vai de lume, l-a copleşit pe Gustaf cu întrebări despre viaţa, despre afacerile, despre părerile lui, reuşind să-l impresioneze.

A doua zi, mama a plecat. La întoarcerea de la aeroport, în apartamentul ei de la ultimul etaj, Irena a mers la fereastră ca să-şi savureze, în pacea regăsită, libertatea singurătăţii. A privit îndelung acoperişurile, diversitatea coşurilor de fum cu cele mai bizare forme, flora pariziană care pentru ea înlocuise de mult verdeaţa parcurilor ceheşti, şi a înţeles cât de fericită era în acest oraş. Considerase întotdeauna, ca pe o evidenţă, că emigraţia era o nefericire. Dar, se întreabă ea acum, nu era mai curând o iluzie de nefericire, iluzie sugerată de felul în care ceilalţi îl percep pe emigrant? Nu-şi citea ea propria-i viaţă după reguli sugerate de ceilalţi? Şi Irena îşi spune că emigraţia, deşi impusă din afară, contra voinţei sale, era poate, fără ca ea s-o ştie, cea mai bună soluţie pentru viaţa ei. Forţele implacabile ale Istoriei, acelea care îi răpiseră libertatea, tot ele o eliberaseră.

Prin urmare, fu puţin derutată când, peste câteva săptămâni, Gustaf îi anunţă cu mândrie vestea cea bună: sugerase firmei sale să deschidă o agenţie la Praga. Ţara comunistă nu era, comercial vorbind, foarte atrăgătoare, agenţia urma să fie modestă, dar îi va da ocazia să stea din când în când acolo.

— Sunt încântat să intru în contact cu oraşul tău, spuse el.

În loc să se bucure, bena simţi o vagă ameninţare.

— Oraşul meu? Praga nu mai este oraşul meu, răspunse ea.

— Cum adică?! exclamase el, vexat.

Ea nu-i ascundea niciodată ce gândea, deci Gustaf avea posibilitatea s-o cunoască foarte bine; cu toate astea, o vedea exact la fel cum o vedeau toţi ceilalţi: *o tânără femeie care suferă, gonită din fără ei natală.* El însuşi vine dintr-un oraş suedez pe care îl detestă din inimă şi unde refuză să mai calce. Dar, în cazul lui, e firesc: toţi îl aplaudă ca pe *un scandinav simpatic, cosmopolit, care a şi uitat unde s-a născut.* Amândoi sunt clasaţi, etichetaţi, şi vor fi judecaţi după măsura în care se conformează etichetei (da, asta e ceea ce numim cu emfază: „să-ţi fii credincios ţie însuţi”, asta şi nimic altceva).

— Şi atunci, care-i oraşul tău?

— Parisul! Aici te-am întâlnit, aici trăiesc cu tine.

Gustaf nu părea s-o audă; îi luă mâna şi i-o mângâie:

— Te rog, acceptă asta ca pe un dar. Tu nu poţi merge acolo, dar eu voi fi legătura ta cu ţara pierdută. Voi fi fericit!

Irena nu se îndoia de buna lui intenţie; îi mulţumi; adăugă totuşi pe un ton ferm:

— Dar te rog să pricepi că n-am nevoie de nicio legătură, cu ţara sau cu altceva. Sunt fericită cu tine, aşa cum suntem, doar noi doi.

La rândul lui, Gustaf deveni grav:

— Te înţeleg. Şi nu-ţi fie teamă, nu vreau să-ţi scotocesc trecutul. Dintre cei pe care i-ai cunoscut, singura pe care o voi întâlni va fi mama ta.

Ce să-i spună? Că tocmai pe ea nu vrea s-o întâlnească? Cum să i-o spună, lui, care îşi aminteşte cu atâta duioşie de mămica lui răposată?

— Ştii, o admir pe maică-ta. Ce vitalitate!

Irena nu se îndoieşte. Toţi o admiră pentru vitalitatea ei. Cum să-i explice lui Gustaf că, în cercul magic al autorităţii materne, nu izbutise niciodată să-şi ia în mâini propria-i viaţă? Cum să-i explice că apropierea permanentă a mamei o arunca înapoi, în slăbiciunea, în imaturitatea ei? Ah, Gustaf, ce idee smintită i-a putut veni – să vrea să aibă legături cu Praga!

Abia acasă, rămânând singură, Irena se linişti spunându-şi: „Slavă Domnului, bariera poliţistă dintre Occident şi ţările comuniste e destul de solidă. Nu am de ce să mă tem că legăturile lui Gustai cu Praga ar putea să mă ameninţe.”

Cum? Ce şi-a spus? „Slavă Domnului, bariera poliţistă dintre Occident şi ţările comuniste e destul de solidă”? A spus ea, cu gura ei, „Slavă Domnului”? Ea, emigranta pe care toţi o căinează că şi-a pierdut patria, a spus ea „Slavă Domnului”?

7

Gustaf îl cunoscuse pe Martin întâmplător, cu ocazia unei negocieri comerciale. Pe Irena a întâlnit-o mult mai târziu, când era deja văduvă. S-au plăcut, însă erau timizi. Răposatul le-a venit atunci în ajutor, oferindu-se ca subiect de conversaţie comod. Aflând de la Irena că Martin se născuse în acelaşi an cu el, Gustaf s-a hotărât să dărâme zidul care îl despărţea de

această femeie mult mai tânără decât el şi a simţit o simpatie amestecată cu recunoştinţă pentru mortul a cărui vârstă i-a dat curaj s-o curteze pe frumoasa lui văduvă.

Gustaf îşi venera mama dispărută, le suporta (fără plăcere) pe cele două fiice deja adulte, şi fugea de nevastă-sa. Ar fi preferat un divorţ, dacă ea ar fi fost de acord. Pentru că nu era, făcea tot posibilul să se ţină departe de Suedia. Ca şi el, Irena avea două fiice, şi ele în pragul vieţii independente. Celei mari, Gustai i-a cumpărat o garsonieră, celei mici i-a găsit un pension în Anglia, astfel încât Irena, rămasă singură, putea să-l primească la ea acasă.

Irena era uimită de bunătatea lui, care le părea tuturor trăsătura lui de caracter principală, cea mai frapantă, aproape neverosimilă. Cu ea le fermeca pe femei, care înţelegeau prea târziu că această bunătate era nu atât o armă de seducţie, cât una de apărare. Pentru că fusese răsfăţat de maică-sa, era incapabil să trăiască singur, fără grija unor femei. Dar cu atât mai greu le suporta pretenţiile, certurile, lacrimile şi chiar trupurile, prea prezente, prea expansive. Ca să le poată păstra şi totodată să le evite, trăgea în ele cu obuze de bunătate. Iar el, ascuns după norul exploziei, bătea în retragere.

În faţa bunătăţii lui, Irena a fost mai întâi derutată: de ce era atât de drăguţ, de generos, de îngăduitor? Şi cum putea ea să-l răsplătească? Nu a găsit altă răsplată decât să-şi arboreze în faţa lui dorinţa. Îl privea ţintă cu ochii larg deschişi care cereau ceva imens şi tulburător, ceva ce nu avea nume.

Dorinţa; trista poveste a dorinţei ei. Înainte de a-l întâlni pe Martin, nu cunoscuse plăcerea iubirii. Apoi născuse, iar când plecase în Franţa era însărcinată din nou; puţin după aceea, Martin murise. Au urmat ani lungi şi dificili, în care a fost nevoită să accepte orice muncă, femeie de serviciu, infirmieră la un paraplegic bogat, şi a fost un mare succes când a putut să facă traduceri din rusă în franceză (fericită că, la Praga, studiase conştiincios limbile străine). Anii treceau, iar pe afişe, pe panouri publicitare, pe prima pagină a revistelor expuse în chioşcuri femeile se dezbrăcau, cuplurile se îmbrăţişau, bărbaţii se exhibau în slip, iar în mijlocul acestei orgii omniprezente, trupul ei rătăcea pe străzi, neglijat, nevăzut.

De aceea, întâlnirea cu Gustaf fusese o sărbătoare. După atâta timp, trupul ei, chipul ei erau în fine văzute, apreciate, iar

farmecul lor îl făcuse pe un bărbat să-i propună să-şi împartă viaţa cu el. Era un moment vrăjit, momentul în mijlocul căruia o găsise maică-sa venind la Paris. Dar poate tot atunci, sau imediat după aceea, începu să aibă vagi bănuieli că trupul ei nu scăpase pe deplin de soarta ce-i fusese menită, pare-se, o dată pentru totdeauna. Că Gustaf, care fugea de nevastă, de femeile lui, nu căuta lângă ea o aventură, o nouă tinereţe, o eliberare a simţurilor, ci un repaus. Să nu exagerăm, trupul nu-i rămânea neatins, dar în ea creştea bănuiala că era atins mai puţin decât merita.

8

Comunismul s-a stins în Europa exact după două sute de ani de la izbucnirea Revoluţiei franceze. Pentru Sylvie, prietena pariziană a Irenei, era o coincidenţă plină de sens. Dar care sens, în fapt? Ce nume să dăm arcului de triumf care uneşte cele două date grandioase? *Arcul Celor Mai Mari Două Revoluţii Europene*? Sau *Arcul care uneşte Cea Mai Mare Revoluţie cu Restauraţia Finală*? Ca să evităm disputele ideologice, propun o interpretare mai modestă, pentru uzul nostru: prima dintre aceste date a dat naştere unui mare personaj european, Emigrantul (Marele Trădător sau Marea Victimă, cum doriţi); a doua l-a scos pe Emigrant de pe scena istoriei europenilor; totodată, marele cineast al subconştientului colectiv a pus capăt uneia din cele mai originale producţii ale sale – visele de emigraţie. Atunci a avut loc, timp de câteva zile, prima întoarcere a Irenei la Praga.

Când plecase era foarte frig, apoi, după trei zile, brusc, neaşteptată şi timpurie, a sosit vara. Taiorul ei, foarte gros, a devenit de nefolosit. Pentru că nu-şi luase haine subţiri, a intrat într-un magazin să-şi cumpere o rochie. Produsele occidentale încă nu umpluseră ţara şi Irena a regăsit aceleaşi ţesături, aceleaşi culori, aceleaşi croieli pe care le ştia din epoca comunistă. A încercat două-trei rochii şi s-a simţit tulburată. Greu de spus pentru ce: nu erau urâte, nici prost croite, dar îi aminteau trecutul ei îndepărtat, austeritatea vestimentară din tinereţe; i s-au părut naive, provinciale, lipsite de eleganţă, bune pentru o învăţătoare de ţară. Însă Irena se grăbea. Şi în definitiv, de ce n-ar semăna pentru câteva zile cu o învăţătoare de ţară?

A cumpărat rochia la un preţ derizoriu, a rămas îmbrăcată cu ea şi, cu taiorul de iarnă în sacoşă, a ieşit în căldura de pe stradă.

Apoi, trecând printr-un supermagazin, se pomeni pe neaşteptate în faţa unui perete acoperit cu o oglindă imensă şi fu năucită: femeia pe care o vedea nu era ea, era alta, sau, după ce se privi mai mult în noua ei rochie, era ea, însă trăind o altă viaţă, viaţa pe care-ar fi avut-o dacă ar fi rămas în ţară. Femeia aceea nu era antipatică, era chiar înduioşătoare, însă un pic prea înduioşătoare, înduioşătoare până la lacrimi, jalnică, săracă, slabă, supusă.

O cuprinse panica din trecut, cea din visele ei de emigrantă: prin forţa magică a unei rochii, se vedea întemniţată într-o viaţă pe care nu o voia şi din care nu va mai fi în stare să iasă. Era ca şi cum odinioară, în pragul vieţii adulte, având de ales între mai multe vieţi posibile, sfârşise prin a opta pentru cea care o adusese în Franţa. Iar celelalte vieţi, refuzate şi abandonate, ar fi rămas pregătite pentru ea şi o pândeau avide din ascunzişul lor. Una dintre ele punea acum stăpânire pe ea şi o strângea în rochia nouă ca într-o cămaşă de forţă.

Îngrozită, alergă acasă la Gustaf (avea o garsonieră în centru) şi se schimbă. Îmbrăcată din nou cu taiorul de iarnă, privi pe fereastră. Cerul era plumburiu şi arborii se aplecau în vânt. Fusese cald doar câteva ceasuri. Câteva ceasuri de căldură ca s-o arunce într-un coşmar, ca să-i reamintească oroarea întoarcerii.

(Era un vis? Ultimul ei vis de emigrantă? Nu, totul era real. Totuşi, Irena avu senzaţia că acele capcane visate odinioară nu dispăruseră, că erau tot acolo, pregătite, aşteptând-o la cotitură.)

9

În cei douăzeci de ani cât a lipsit Ulise, oamenii din Ithaca păstrau destule amintiri despre el, dar nu-i duceau defel dorul. Pe când Ulise suferea de dor, însă nu-şi amintea aproape nimic.

Putem înţelege acest paradox dacă observăm că memoria, pentru a funcţiona, are nevoie de o exersare continuă: dacă amintirile nu sunt evocate iar şi iar, în discuţiile dintre prieteni, ele se pierd. Emigranţii adunaţi în comunităţi etnice îşi povestesc până la greaţă aceleaşi istorii care devin astfel de

neuitat. Pe când cei care nu-şi frecventează compatrioţii, ca Irena sau ca Ulise, sunt negreşit loviţi de amnezie. Cu cât nostalgia lor creşte, cu atât se goleşte de amintiri. Cu cât Ulise tânjea, cu atâta uita. Căci nostalgia nu sporeşte activitatea memoriei, nu trezeşte amintiri, ea îşi este suficientă sieşi, propriei sale emoţii, fiind preocupată doar de suferinţa sa.

După ce i-a ucis pe pretendenţii la mâna Penelopei şi la tronul regatului, Ulise fu nevoit să trăiască lângă oameni despre care nu ştia nimic. Aceştia, ca să-l linguşească, îi repetau tot ce-şi aminteau despre el, dinainte de plecarea lui la război. Convinşi că nu-l interesa decât Ithaca lui (şi cum să nu creadă, de vreme ce străbătuse nemărginirea mărilor ca să revină acasă?), îl pisau cu tot ce se petrecuse în absenţa lui, gata să-i răspundă la orice întrebări. Nimic nu-l plictisea mai mult pe Ulise, care aştepta un singur lucru: să-i spună în sfârşit: Povesteşte! Şi este singurul cuvânt pe care nu i l-au spus niciodată.

Vreme de douăzeci de arii se gândise doar la întoarcere. Iar odată întors, a înţeles, uimit, că viaţa, esenţa vieţii sale, centrul ei, se afla în afara Ithacăi, în cei douăzeci de ani de rătăcire. Dar această comoară o pierduse şi numai povestind ar fi putut s-o regăsească.

După ce-o părăsise pe Calypso, în călătoria de întoarcere, Ulise naufragiase pe ţărmul Feacilor, unde a fost primit la curtea regelui. Acolo, era un străin, un necunoscut misterios. Pe un necunoscut îl întrebi: „Cine eşti? De unde vii? Povesteşte!” Iar el povestise. În patru cânturi lungi din Odiseea, îşi povestise aventurile, cu lux de amănunte, în faţa Feacilor uluiţi. În Ithaca însă nu era un străin, era unul de-al lor, şi de aceea nu-i trecea nimănui prin minte să-i spună: „Hai, povesteşte!”

10

Irena şi-a răsfoit vechile agende cu adrese, oprindu-se îndelung la nume pe jumătate uitate; apoi a rezervat un separeu într-un restaurant. Pe o masă lungă lipită de perete, lângă farfuriile cu fursecuri, aşteaptă, aliniate, douăsprezece sticle. În Boemia nu există o tradiţie a vinului de calitate şi nici obişnuinţa de a păstra vinuri vechi. Cu atât mai multă plăcere cumpărase Irena vinul vechi de Bordeaux: voia să-şi surprindă invitatele, să le răsfeţe, să le recâştige prietenia.

Puţin a lipsit să strice totul. Stingherite, prietenele se uită la sticle până când una dintre ele, cu aplomb şi mândră de naturaleţea ei, îşi proclamă preferinţa pentru bere. Încurajate de această francheţe, celelalte o aprobă, iar adepta berii cheamă chelnerul.

Irena îşi reproşează că a făcut o gafă cu vinul ei de Bordeaux; că a pus în evidenţă, prosteşte, tot ce o desparte de ele: lunga ei absenţă din ţară, deprinderile de străină, înlesnirea ei materială. Şi-o reproşează cu atât mai mult cu cât acordă o mare importanţă acestei întâlniri: vrea în sfârşit să înţeleagă dacă poate să trăiască aici, să se simtă acasă, să aibă prieteni. Aşa că refuză să-şi facă sânge rău pentru această mică mojicie, e chiar dispusă să vadă în ea o francheţe simpatică; de altfel, berea pentru care invitatele şi-au exprimat preferinţa, nu e oare sfânta băutură a sincerităţii, elixirul magic ce risipeşte orice ipocrizie, orice comedie a bunelor maniere, care îşi face adepţii să urineze fără jenă, să se îngraşe fără complexe? Într-adevăr, femeile din jur simt trupeşe, bonome şi nu mai tac din gură, o copleşesc cu sfaturi şi-l laudă pe Gustaf (sunt toate la curent cu existenţa lui).

Între timp, în prag apare chelnerul cu zece halbe de bere, câte cinci în fiecare mână, performanţă atletică salutată cu aplauze şi râsete. Prietenele ridică halbele şi ciocnesc: „în sănătatea Irenei! În sănătatea fetei care s-a întors acasă!”

Bând o înghiţitură mică de bere, Irena îşi spune: Dar dacă le oferea vinul Gustaf? Pe el l-ar fi refuzat? Bineînţeles că nu. Refuzând vinul, au refuzat-o pe ea. Pe ea, aşa cum e acum, revenită după atâţia ani.

Or, tocmai ăsta e pariul Irenei: vrea să fie acceptată de prietene aşa cum e. A plecat de aici tânără şi naivă, iar acum revine matură, cu o viaţă în urma ei, o viaţă dificilă de care e mândră. Vrea să facă tot ce poate pentru a fi acceptată cu experienţa ei din ultimii douăzeci de ani, cu convingerile, cu ideile ei; va fi ori totul, ori nimic: ori izbuteşte să trăiască printre ele aşa cum a devenit între timp, ori nu rămâne aici. A organizat această întâlnire ca punct de pornire al ofensivei sale. Dacă vor neapărat, n-au decât să bea bere, n-o deranjează, dar ţine să aleagă ea subiectul discuţiei şi să se facă ascultată.

Numai că timpul trece, femeile vorbesc toate odată şi e aproape imposibil să începi o discuţie, şi cu atât mai puţin să-i

impui o temă. Discret, Irena încearcă să preia subiectele şi să le dirijeze spre ceea ce vrea ea să le spună, dar nu izbuteşte: de îndată ce cuvintele ei se depărtează de preocupările lor, n-o mai ascultă nimeni.

Chelnerul a adus al doilea rând de halbe; pe masă rămâne şi acum prima ei halbă care, cu spuma scăzută, pare ruşinată pe lângă spuma exuberantă a noii halbe. Irena îşi reproşează că nu-i mai place berea; învăţată, în Franţa, să savureze băutura cu înghiţituri mici, s-a dezobişnuit să bea lichid din abundenţă, cum se cere băută berea. Ridică halba spre buze şi se sileşte să bea două-trei înghiţituri dintr-odată. În acel moment, o femeie, cea mai vârstnică dintre toate, îi atinge cu un gest duios buzele, ca să-i şteargă spuma rămasă pe ele.

— Nu insista, îi spune ea. Ce-ar fi să bem nişte vin împreună? Ar fi o prostie să ratăm un vin ca ăsta, şi îl roagă pe chelner să deschidă una din sticlele care stau neatinse pe masa cea lungă.

11

Milada era o colegă a lui Martin, lucrase în acelaşi institut cu el. Irena a recunoscut-o din clipa când a intrat în local, însă abia acum, fiecare cu un pahar de vin în mână, poate să-i vorbească; o priveşte: are aceeaşi faţă rotundă, acelaşi păr negru, aceeaşi coafură (rotundă şi ea, acoperindu-i urechile şi coborând mai jos de bărbie). Lasă impresia că nu s-a schimbat; dar când începe să vorbească, subit, chipul i se transformă: pielea se încreţeşte, pe buza superioară apar mici riduri verticale, în timp ce alte riduri, pe obraz şi bărbie, îşi schimbă poziţia, rapid, la fiecare mimică. Irena îşi spune că, fără doar şi poate, Milada nu-şi dă seama de asta: nimeni nu-şi vorbeşte singur în faţa oglinzii; deci îşi cunoaşte doar chipul imobil, cu pielea aproape netedă; toate oglinzile din lume o fac să creadă că e frumoasă şi acum.

Savurând vinul, Milada spune (şi de îndată, pe chipul ei frumos, ridurile apar şi încep să danseze):

— Nu e uşor să te întorci acasă, aşa-i?

— Ele nu pot înţelege că am plecat fără nici o speranţă de a reveni. Ne-am străduit să prindem rădăcini acolo unde trăiam. Îl ştii pe Skacel?

— Poetul?

— Într-un poem, vorbeşte despre tristeţea lui, spune că vrea

să clădească o casă, în care să se închidă pentru trei sute de ani. Trei sute de ani. Toţi am văzut în faţa noastră un tunel lung de trei sute de ani.

— Da, sigur, şi noi l-am văzut, aici.

— Atunci de ce nu vrem să ni-l mai amintim?

— Pentru că ne revizuim sentimentele, dacă sentimentele s-au înşelat. Dacă Istoria le-a infirmat.

— Şi mai e ceva: toţi cred că am plecat ca să trăim o viaţă uşoară. Dar nu ştiu cât de greu îţi faci un loc într-o lume străină. Îţi dai seama, să pleci din ţară cu un copil de mână şi cu altul în pântec. Să-ţi pierzi bărbatul. Să-ţi creşti fiicele în sărăcie…

Tace, iar Milada spune:

— Nu are rost să le povesteşti toate astea. Până de curând, toţi se certau, fiecare voia să demonstreze că a suferit mai mult decât ceilalţi sub vechiul regim. Toţi voiau să fie recunoscuţi ca victime. Dar competiţiile suferinţei s-au încheiat. Acum, nu te mai lauzi cu suferinţa, ci cu succesul. Dacă cineva te respectă, nu o face pentru viaţa ta grea, ci pentru că te vede alături de-un bărbat bogat!

Retrase într-un colţ al sălii, cele două femei vorbesc de o bună bucată de vreme, când celelalte se apropie de ele şi le înconjoară. Parcă reproşându-şi că şi-au neglijat amfitrioana, sunt vorbăreţe (beţia de bere te face mai gălăgios şi mai sentimental decât beţia de vin) şi afectuoase. Femeia care ceruse bere la începutul întâlnirii exclamă:

— Totuşi, trebuie să-ţi gust vinul! şi îl cheamă pe chelner care deschide alte sticle şi toarnă în pahare.

Irena are brusc o viziune: un grup de femei vine spre ea cu halbe de bere în mâini şi râzând zgomotos; Irena distinge cuvinte ceheşti şi înţelege, cu groază, că nu e în Franţa, că e la Praga şi că e pierdută. A, da, e unul din vechile vise de emigrant; îi alungă rapid din minte: de altfel, femeile din jur nu mai beau bere, ridică pahare cu vin şi mai ciocnesc o dată în cinstea fetei regăsite; apoi una dintre ele, numai zâmbet, îi spune:

— Îţi aminteşti? Ţi-am scris că e timpul să te întorci, neîntârziat!

Cine-i femeia asta? Toată seara, n-a încetat să vorbească despre boala bărbatului ei, oprindu-se, surescitată, la toate detaliile morbide. Irena o recunoaşte, în sfârşit: este colega de

liceu care, chiar în săptămâna când a căzut comunismul, i-a scris: „Ah, draga mea, suntem deja bătrâne! E timpul să te întorci, neîntârziat!” Femeia mai repetă fraza o dată, iar pe chipul ei îngroşat surâsul larg dezveleşte o proteză dentară.

Femeile o asaltează cu întrebări: „Irena, îţi aminteşti când…” Şi: „Ştii ce s-a întâmplat atunci cu…?” „Ei, nu se poate, trebuie să ţi-l aminteşti!” „Tipul ăla cu urechi mari, îi luai tot timpul peste picior!” „Nu se poate să-l fi uitat! El nu vorbeşte decât despre tine!”

Până acum, nu le interesa ce încerca ea să le povestească. Ce înseamnă această ofensivă subită? Ce vor să afle cele care nu au vrut să audă nimic? Irena înţelege repede că întrebările lor au un scop anume: vor să verifice dacă ştie ce ştiu ele, dacă-şi mai aminteşte ce-şi amintesc ele. Asta îi dă o senzaţie stranie care n-o va mai părăsi.

Mai întâi, prin dezinteresul total pentru ce trăise ea în străinătate, i-au amputat douăzeci de ani din viaţă. Acum, prin acest interogatoriu, încearcă să-i coasă vechiul trecut de viaţa ei actuală. E ca şi cum, amputându-i antebraţele, i-ar prinde palmele direct de cot; ca şi cum, amputându-i gambele, i-ar prinde tălpile de genunchi.

Îngrozită de această imagine, Irena nu le poate răspunde; femeile, de altfel, nici nu se aşteptau şi, din ce în ce mai ameţite, îşi reiau flecăreala de la care Irena este exclusă. Le vede gurile care se deschid toate odată, se mişcă, emit cuvinte şi izbucnesc mereu în râs (mister: dacă niciuna nu ascultă, cum pot râde de ceea ce spun?). Niciuna nu i se mai adresează, dar toate strălucesc de bună dispoziţie; femeia care a comandat berea începe să cânte, celelalte i se alătură şi, la sfârşitul petrecerii, continuă să cânte şi pe stradă.

În pat, Irena îşi revede petrecerea; vechiul vis de emigrantă revine încă o dată şi se vede înconjurată de femei gălăgioase şi cordiale, care ciocnesc halbe de bere. În vechiul vis, femeile erau în slujba poliţiei politice, cu misiunea de a-i întinde o cursă. În slujba cui simt însă cele de acum? „E timpul să te întorci, neîntârziat” i-a spus fosta colegă, cea cu proteza macabră. Emisară a cimitirelor (a cimitirelor patriei), avea misiunea s-o cheme la ordine: s-o avertizeze că timpul nu aşteaptă şi că viaţa ei trebuie să sfârşească acolo unde a început.

Apoi se gândeşte la Milada, care, afectuoasă şi maternă, a

făcut-o să înţeleagă că odiseea ei nu mai interesează pe nimeni, şi Irena îşi spune că, de altfel, nici pe Milada n-o interesase. Dar cum să i-o reproşeze? De ce ar trebui s-o intereseze ceva total străin de viaţa ei? N-ar fi fost decât o politeţe simulată şi Irena se bucură că Milada a fost atât de drăguţă, că nu jucase teatru.

Ultimul ei gând, înainte de a adormi, se îndreaptă către Sylvie. N-a mai văzut-o de atâta timp! Cât de mult îi lipseşte! I-ar plăcea s-o invite la un bistrou, să-i povestească ultima călătorie în Boemia. Să-i explice cât de grea e întoarcerea. De altfel, îi spune ea în gând, tu ai rostit prima aceste cuvinte: Marea Reîntoarcere. Şi să ştii, Sylvie, acum am înţeles: aş putea să trăiesc iarăşi cu ei, dar cu condiţia ca toată viaţa trăită împreună cu tine, cu voi, cu francezii, s-o depun solemn pe altarul patriei şi să-i dau foc. Douăzeci de ani trăiţi în străinătate se vor preface în fum în cursul unui ritual sacru. Iar femeile vor cânta şi vor dansa cu mine în jurul focului, cu halbe de bere în mâinile ridicate. E preţul pe care trebuie să-l plătesc ca să fiu iertată. Ca să fiu acceptată. Ca să redevin una dintre ele.

12

Într-o zi, pe aeroportul parizian, Irena trecu de punctul de control al poliţiei şi merse în sala de aşteptare. Pe bancheta din faţa ei văzu un bărbat pe care, după două secunde de incertitudine şi uimire, îl recunoscu. Tulburată, aşteptă să-i întâlnească privirea şi îi surâse. Surâse şi el înclinând uşor capul. Irena se ridică şi merse spre bărbatul care se ridică la rândul lui.

— Ne-am cunoscut la Praga, nu-i aşa? îi spuse ea în cehă. Îţi mai aminteşti de mine?

— Desigur.

— Te-am recunoscut imediat. Nu te-ai schimbat.

— Exagerezi.

— Ba nu, deloc. Eşti la fel ca pe vremuri. Doamne, cât timp a trecut... Apoi, râzând: îţi simt recunoscătoare că mă recunoşti! Apoi: Ai rămas în ţară tot timpul ăsta?

— Nu.

— Ai emigrat?

— Da.

— Şi unde ai trăit? În Franţa?

— Nu.

Irena suspină.

— Ah, să fi trăit în Franţa şi să ne întâlnim abia acum…

— Nu, trec prin Paris din întâmplare. Trăiesc în Danemarca. Dar tu?

— Aici. La Paris. Doamne! Nu-mi vine să cred! Cum ai trăit tot timpul ăsta? Ai putut să-ţi faci meseria?

— Da. Dar tu?

— A trebuit să fac vreo şapte.

— Nu te întreb câţi bărbaţi ai avut…

— Nu, nu mă întreba. Promit că nici eu n-o să-ţi pun asemenea întrebări.

— Şi acum? Te-ai întors în ţară?

— Nu tocmai. Îmi păstrez apartamentul din Paris. Dar tu?

— La fel.

— Dar te dud des în ţară…

— Nu. Asta e prima dată, spuse el.

— A, aşa de târziu! Nu te-ai grăbit!

— Nu.

— Ai obligaţii în Boemia?

— Nu, sunt un om absolut liber.

Vorbise cu calm şi cu o anume melancolie pe care ea o remarcă.

În avion, de pe locul ei din faţă, de lângă culoar, întoarse capul de mai multe ori ca să-l privească. Nu uitase niciodată întâlnirea lor, atât de îndepărtată. Era la Praga, Irena era într-un bar cu un grup de prieteni, iar el, prieten cu aceştia, nu avea ochi decât pentru ea. Povestea lor de dragoste s-a întrerupt înainte de a putea începe. Irena rămăsese cu un regret, cu o rană nicicând vindecată.

În două rânduri, Josef veni lângă ea ca să continue discuţia. Irena află că va rămâne în Boemia doar trei-patru zile, şi nu la Praga, ci într-un oraş de provincie, ca să-şi vadă familia. Irena se întristă. Chiar nu va fi în Praga nicio zi? Ba da, totuşi, înainte de a se întoarce în Danemarca, o zi, poate două. L-ar putea întâlni? Ar fi atât de simpatic să se revadă! El îi dădu numele hotelului la care urma să stea în provincie.

Şi el se bucura că o întâlnise; era prietenoasă, cochetă şi plăcută, în jur de patruzeci de ani, drăguţă; dar cine era această femeie... Nu, habar nu avea. E neplăcut să-i spui cuiva că l-ai uitat; acum era de două ori neplăcut: poate că n-o uitase, dar n-o mai recunoştea. Cum să-i mărturisească asta unei femei? Ar fi fost o mojicie de care nu era capabil. De altfel, înţelese rapid că necunoscuta nu avea să verifice dacă şi-o amintea sau nu şi că discuţia cu ea curgea cât se poate de liber. Când însă şi-au promis să se revadă, iar ea a vrut să-i lase numărul de telefon, se simţi pus în încurcătură: cum să sune pe cineva fără să-i ştie numele? Fără altă explicaţie, îi spuse că preferă să-l sune ea şi o rugă să-şi noteze numărul hotelului său din provincie.

La aeroportul din Praga s-au despărţit. El închirie o maşină, o luă pe autostradă, apoi pe un drum local. Ajuns în oraş, căută, fără succes, cimitirul. Nimeri într-un cartier nou cu case înalte şi uniforme care îl derutară. Văzu un băiat de vreo zece ani, opri maşina şi îl întrebă cum poate ajunge la cimitir. Copilul îl privi fără să răspundă. Crezând că nu înţelege, Josef repetă întrebarea mai rar, cu voce tare, ca un străin care încearcă să pronunţe cât mai clar. În cele din urmă, băiatul îi răspunse că nu ştie. Cum naiba e posibil să nu ştii unde e cimitirul, singurul din oraş? Josef demară, întrebă alţi trecători, dar explicaţiile lor i se păreau confuze. Până la urmă, îl găsi: înghesuit în spatele unui pod construit recent, părea modest şi mult mai mic decât pe vremuri.

Parcă maşina, apoi, pe o alee mărginită cu tei, se îndreptă spre mormânt. Aici, în urmă cu vreo treizeci de ani, văzuse sicriul cu trupul mamei coborând în pământ. Înainte de a emigra, venea aici adesea, de fiecare dată când trecea prin oraş. Acum o lună, pregătindu-şi vizita în Boemia, ştia deja că va începe de aici. Privi monumentul; pe marmură erau înscrise o mulţime de nume: părea că, între timp, cavoul devenise un mare dormitor comun. Între alee şi monument era numai gazon, întreţinut cu grijă, şi un strat de flori; încercă să-şi imagineze sicriele, dedesubt: erau probabil câte trei în rând, suprapuse pe mai multe etaje. La nivelul cel mai de jos, era mama. Dar tatăl? Mort cu cincisprezece ani mai târziu, îi despărţea de ea cel puţin un etaj de sicrie.

Revăzu înmormântarea mamei. Jos nu erau, pe vremea aceea, decât doi morţi: socrii ei. Faptul că mama coborâse la

părinţii soţului i se păruse atunci firesc şi nu se întrebase dacă ea n-ar fi preferat mai curând să fie lângă ai ei. A înţeles abia mai târziu: regruparea în cavourile familiale e hotărâtă, cu mult înainte, de un raport de forţe; iar familia tatălui era mai influentă decât cea a mamei.

Numărul de nume noi înscrise pe marmură îl tulbură. La câţiva ani după plecare, aflase despre moartea unchiului, apoi a mătuşii, şi în sfârşit a tatălui. Începu să citească atent numele; unele aparţineau unor oameni pe care, până atunci, îi crezuse vii; se simţi năucit. Nu moartea lor îl răscoli (cine îşi părăseşte ţara definitiv se resemnează să nu-şi mai revadă familia), ci faptul că nimeni nu-l înştiinţase. Poliţia comunistă controla scrisorile adresate emigranţilor; se temeau să-i scrie? Privi datele: ultimele înmormântări erau de după 1989. Aşadar, nu din prudenţă nu-i scriau. Adevărul era şi mai rău: nu mai exista pentru ei.

14

Hotelul data din ultimii ani de comunism: era o clădire modernă, neutră, cum se construiau oriunde în lume, situată în piaţa centrală, înaltă, depăşind cu mai multe etaje acoperişurile oraşului. Urcă în camera lui de la etajul şase, se instală, apoi se duse la fereastră. Era şapte seara, amurgea, se aprindeau luminile, iar piaţa era straniu de calmă.

În Danemarca, înainte de plecare, îşi imaginase confruntarea cu locurile cunoscute, cu viaţa lui trecută, şi se întrebase: va fi emoţionat? Indiferent? Bucuros? Deprimat? Nimic din toate astea. În timpul cât lipsise, o mătură invizibilă trecuse peste tinereţea lui, ştergând tot ce-i era familiar; confruntarea la care se aşteptase nu a mai avut loc.

Cu ani în urmă, Irena vizitase un oraş francez de provincie, căutând un moment de odihnă pentru soţul ei, deja foarte bolnav. Era duminică, oraşul era calm, se opriseră pe un pod şi priviseră apa care curgea domol între malurile verzui. Ceva mai jos, unde râul făcea un cot, o casă veche înconjurată de o grădină le apăruse ca imaginea unui cămin ocrotitor, ca visul unei idile apuse. Mişcaţi de frumuseţea ei, au coborât pe mal, vrând să se plimbe. După câţiva paşi, au înţeles că tihna duminicală îi înşelase; drumul era închis; au dat peste un şantier

părăsit: maşini, tractoare, grămezi de moloz şi nisip; pe celălalt mal, arbori doborâţi la pământ; iar casa care, văzută de sus, îi fermecase cu frumuseţea ei, îşi exhiba geamurile sparte şi o gaură mare în locul uşii; în spate, se înălţa un bloc de zece etaje; şi totuşi, frumuseţea peisajului urban care îi vrăjise nu era o iluzie optică; călcată în picioare, umilită, batjocorită, ea străbătea prin propria-i ruină. Irena mai privi o dată la celălalt mal, şi observă că arborii tăiaţi erau în floare! Doborâţi, culcaţi la pământ – şi totuşi vii! În clipa aceea, brusc, o muzică bubui, *fortissimo,* într-un difuzor. Sub lovitura ei de măciucă, Irena îşi astupă urechile cu palmele şi izbucni în lacrimi. Lacrimi pentru lumea ce dispărea sub ochii ei. Soţul ei, care avea să moară peste câteva luni, o luă de mână şi o scoase de-acolo.

Uriaşa măturănevăzută care transformă, urâţeşte, şterge peisaje îşi face de mii de ani lucrarea, însă mişcările ei, odinioară lente, abia perceptibile, s-au accelerat într-atât, încât mă întreb: *Odiseea,* azi, ar mai fi cu putinţă? Epopeea reîntoarcerii mai aparţine epocii noastre? În dimineaţa când s-a trezit pe ţărmul din Ithaca, ar mai fi putut Ulise să asculte în extaz muzica Marii Reîntoarceri dacă bătrânul măslin ar fi fost doborât şi dacă nu ar fi recunoscut nimic în jurul lui?

Lângă hotel, un bloc înalt îşi etala zidul gol, un perete orb împodobit cu un desen gigantic. Din cauza penumbrei, inscripţia era ilizibilă şi Josef nu distinse decât două mâini împreunate într-un salut, două mâini uriaşe, între cer şi pământ. Fuseseră acolo dintotdeauna? Nu-şi mai amintea.

Josef cina singur în restaurantul hotelului şi, în jurul lui, auzea murmurul conversaţiilor. Era muzica unei limbi necunoscute. Ce se întâmplase cu ceha în timpul celor două biete decenii? Se schimbase accentul? Aşa se părea. Apăsat energic, odinioară, pe prima silabă, acum se moleşise; fraza părea dezosată. Melodia părea mai monotonă decât pe vremuri, tărăgănată. Cât despre timbru, devenise nazal, dând cuvântului o notă blazată, nesuferită. Probabil că, în secole, muzica oricărei limbi se transformă imperceptibil, dar cel care revine după o lungă absenţă se simte derutat: privind în farfurie, Josef asculta o limbă necunoscută în care înţelegea fiecare cuvânt.

Mai târziu, în cameră, ridică telefonul şi formă numărul fratelui său. Auzi o voce jovială care-l pofti să vină fără întârziere.

— Voiam doar să te anunţ că am sosit, spuse Josef. Şi scuză-mă pentru azi. Sunt frânt, nu vreau să mă vedeţi aşa după atâţia ani. Mâine eşti liber?

Nici măcar nu era sigur că fratele mai lucra la spital.

— Mă eliberez, fu răspunsul.

15

Sună la uşă, iar fratele, mai mare cu cinci ani decât el, îi deschide. Îşi strâng mâna şi se privesc. Simt priviri de o intensitate extremă şi amândoi ştiu bine ce înseamnă: îşi înregistrează rapid, discret, frate la frate, părul, ridurile, dinţii; fiecare ştie ce caută pe chipul din faţa lui şi ştie că celălalt caută acelaşi lucru pe al său. Le este ruşine, căci ceea ce caută e distanţa probabilă care-i desparte de moarte sau, spus mai brutal, fiecare caută moartea care transpare pe chipul celuilalt. Vor să termine cât mai rapid această examinare morbidă şi caută febril o frază care să-i facă să uite aceste câteva secunde funeste, o vorbă de bun venit, o întrebare sau, dacă se poate (ar fi un miracol), o glumă (însă nimic nu vine să-i salveze).

— Hai, intră, spune în sfârşit fratele şi, luându-l pe Josef pe după umeri, îi conduce în salon.

16

— Te aşteptăm de când a căzut comunismul, spuse fratele după ce se aşezară. Toţi emigranţii s-au întors, sau măcar s-au arătat pe aici. Nu, nu, nu sunt reproşuri. Tu ştii mai bine ce ai de făcut.

— Te înşeli, râse Josef, nu ştiu.

— Ai venit singur? întrebă fratele.

— Da.

— Vrei să rămâi definitiv?

— Nu ştiu.

— Sigur, trebuie să ţii seama de părerea soţiei tale. Din câte ştiu, te-ai însurat acolo.

— Da.

— Cu o daneză… spuse fratele, nu prea sigur.

— Da, spuse Josef, şi tăcu.

Tăcerea lui îl descumpăni pe celălalt, iar Josef, ca să spună

ceva, întrebă:

— Casa este a ta, acum?

Pe vremuri, apartamentul făcea parte dintr-o casă de raport cu trei etaje, proprietate a tatălui lor; la etajul doi locuia familia (tatăl, mama, cei doi fii), celelalte etaje erau închiriate. După revoluţia comunistă din 1948, casa a fost expropriată, iar ei au rămas în ea, deveniţi din proprietari chiriaşi.

— Da, răspunse fratele, vizibil stingherit. Am încercat să te găsim, dar n-am izbutit.

— De ce? Doar îmi ştiai adresa!

După 1989, toate proprietăţile naţionalizate (fabrici, hoteluri, clădiri, terenuri agricole, păduri) au fost înapoiate foştilor proprietari (mai exact copiilor sau nepoţilor lor); procedura s-a numit „restituţie”: era destul să declari la un tribunal că eşti proprietar şi, după un an în care revendicarea putea fi contestată, restituirea devenea irevocabilă. Această simplificare juridică a permis destule escrocherii, în schimb a evitat procesele de moştenire, recursurile, apelurile, şi astfel a făcut să renască, într-un răstimp uluitor de scurt, o societate împărţită în clase, cu o burghezie bogată, întreprinzătoare, capabilă să pună în mişcare economia ţării.

— S-a ocupat de asta un avocat, răspunse fratele, la fel de stingherit. Acum, e prea târziu. Dosarele au fost clasate. Dar nu-ţi face griji, o rezolvăm noi între noi, fără avocaţi.

În momentul acela, apăru cumnata. De data asta, nici nu s-au mai cercetat din priviri: totul fu clar din clipa în care o văzu în prag, atât de rău îmbătrânise. Lui Josef îi veni să-şi lase capul în pământ, ca s-o privească mai târziu, pe ascuns, fără s-o sperie. Cuprins de milă, se ridică, merse la ea şi o îmbrăţişă.

Se aşezară din nou. Fără să-şi poată alunga emoţia, Josef o privi; dacă ar fi întâlnit-o pe stradă, n-ar fi recunoscut-o. Simt cele mai apropiate fiinţe pe care le am, îşi spunea el, familia mea, singura pe care o am, fratele meu, singurul frate. Îşi repeta aceste cuvinte vrând parcă să-şi prelungească emoţia înainte ca ea să se risipească.

Luat de valul de înduioşare, spuse:

— Uită povestea cu casa… Zău, să fim pragmatici, chiar nu mă interesează să posed ceva aici. Nu aici simt problemele mele.

Uşurat, fratele repetă:

— Ba nu, ba nu. Îmi place dreptatea, în toate. Apoi, soţia ta are şi ea un cuvânt de spus.

— Hai să vorbim despre altceva, spuse Josef punându-şi mâna pe mâna fratelui şi strângând-o.

17

Cei doi l-au condus prin apartament ca să-i arate schimbările survenite după plecarea lui. Într-o cameră, văzu un tablou ce-i aparţinuse. După ce hotărâse să plece din ţară, trebuise să acţioneze rapid. Locuia atunci în alt oraş de provincie şi, silit să-şi ţină secretă intenţia, nu se putea trăda împărţindu-şi bunurile la prieteni. În ajunul plecării, a pus cheile într-un plic pe care i l-a trimis fratelui. Apoi, din străinătate, i-a telefonat spunându-i să ia tot ce-l interesa din apartament, înainte să-l confişte statul. Mai târziu, în Danemarca, fericit să înceapă o viaţă nouă, n-a mai avut niciun chef să afle ce lucruri reuşise fratele să salveze şi nici ce făcuse cu ele.

Josef privi îndelung tabloul: un cartier muncitoresc, sărac, tratat cu îndrăzneaţă fantezie a culorilor ce amintea de foviştii de la începutul secolului, Derain, de exemplu.

Totuşi, tabloul nu era deloc o pastişă; dacă în 1905, la Paris, ar fi fost expus la Salonul de Toamnă lângă alte pânze ale foviştilor, ar fi uimit prin stranietatea sa, prin enigmaticul parfum de mesager venit dintr-un ţinut îndepărtat şi exotic. În realitate, tabloul era din 1955, epocă în care doctrina artei socialiste impunea brutal realismul: autorul, modernist pasionat, ar fi preferat să picteze cum se picta atunci pretutindeni în lume, adică în maniera abstractă, dar în acelaşi timp voia să expună; a trebuit, de aceea, să găsească punctul miraculos în care directivele ideologilor se întâlneau cu aspiraţiile lui de artist; magherniţele care evocau viaţa muncitorilor erau tributul plătit ideologilor, iar culorile, violent nerealiste, cadoul pe care şi-l făcea lui însuşi.

Josef îi vizitase atelierul prin anii ’60, când doctrina oficială îşi pierdea virulenţa, iar pictura avea libertatea să facă mai tot ce dorea. Cu spontaneitate, sincer, Josef preferase acest tablou vechi celor mai noi, iar pictorul, care avea pentru fovismul lui muncitoresc o simpatie amestecată cu condescendenţă, i-l dăruise fără regret; ba chiar luase penelul şi, lângă semnătură,

scrisese o dedicaţie cu numele lui Josef.

— L-ai cunoscut bine pe pictorul ăsta, remarcă fratele.

— Da, i-am salvat canişul.

— O să te duci să-l vezi?

— Nu.

Puţin după 1989, în Danemarca, Josef primise un pachet cu fotografii ale noilor tablouri ale pictorului, create, acestea, în libertate deplină: nu le puteai distinge de alte milioane de tablouri care se pictau atunci pe planetă; pictorul se putea lăuda cu o dublă victorie: era absolut liber şi absolut la fel ca toată lumea.

— Îţi mai place şi-acum tabloul ăsta? întrebă fratele.

— Da, e la fel de frumos.

Cu o mişcare a capului, fratele arătă spre nevastă-sa:

— Katy ţine enorm la el. Se opreşte zilnic în faţa lui.

Apoi adăugă:

— Când ai plecat, mi-ai spus să i-l dau tatei. El şi l-a agăţat deasupra mesei, în biroul lui de la spital. Ştia cât de mult îi plăcea lui Katy şi înainte de a muri i l-a lăsat moştenire.

Apoi, după o scurtă pauză:

— Tu nu poţi să-ţi imaginezi. Am trăit ani cumpliţi.

Privindu-şi cumnata, Josef îşi aminti că nu o suportase niciodată. Vechea lui antipatie (altminteri reciprocă!) i se păru acum prostească, regretabilă. Cumnata, în picioare, se uita la tablou cu o privire fixă; faţa ei exprima o neputinţă tristă şi Josef, înduioşat, îi spuse fratelui:

— Da, ştiu.

Fratele începu să-i spună povestea familiei, îi vorbi despre lunga agonie a tatălui, despre boala lui Katy, despre căsnicia ratată a fiicei lor, apoi despre intrigile îndreptate contra lui în spital, unde plecarea lui Josef îi şubrezise mult poziţia.

Ultima remarcă nu era spusă pe un ton de reproş, dar Josef nu se îndoi că fratele şi cumnata l-au pomenit atunci cu ostilitate, indignaţi de puţinătatea motivelor pe care le-ar fi putut invoca Josef ca să-şi justifice plecarea, categoric iresponsabilă, după părerea lor: ce-i drept, regimul avea grijă să le facă viaţa grea rudelor celor plecaţi.

În sufragerie, masa era pregătită. Discuţia se învioră, fratele şi cumnata voiau să-l informeze despre tot ce se petrecuse în absenţa lui. Deceniile pluteau deasupra farfuriilor când, deodată, cumnata îl atacă:

— Ai avut şi tu anii tăi de fanatism. Când mă gândesc cum ai putut vorbi despre biserică!... Ne-ai îngrozit pe toţi.

Remarca ei îl surprinse.

— V-am îngrozit, eu?

Cumnata insistă. El o privi: pe chipul care, până acum câteva clipe, i se păruse de nerecunoscut, ieşeau din nou trăsăturile de odinioară.

Să spună că îi îngrozise era, pur şi simplu, o inepţie: cumnata şi-l putea aminti, cel mult, din anii când era licean, când avea între şaisprezece şi nouăsprezece ani. Se prea poate să-i fi ironizat, atunci, pe bigoţi, dar asta nu avea nimic în comun cu ateismul militant al regimului, şi o făcuse doar cu ai săi, care, nelipsiţi la slujba duminicală, îl incitau pe Josef să facă pe provocatorul. Îşi luase bacalaureatul în 1951, la trei ani după revoluţie şi, din acelaşi gust pentru provocare, optase pentru medicina veterinară: să vindece bolnavii, să servească umanitatea era marea mândrie a familiei (bunicul fusese şi el medic), iar el avea chef să le spună că preferă vacile mai curând decât oamenii. Nimeni însă nu i-a admirat sau condamnat revolta; medicina veterinară fiind considerată, socialmente, mai puţin prestigioasă, opţiunea lui fu interpretată ca lipsă de ambiţie, ca resemnare de a ocupa în familie locul al doilea, după fratele său.

Destul de incoerent, încercă să le explice (să-şi explice lui însuşi) psihologia lui de adolescent, dar vorbele îi ieşeau din gură anevoie pentru că surâsul îngheţat al cumnatei, aţintit spre el, exprima un neclintit dezacord cu tot ce spunea. Înţelese că nu putea schimba nimic; că era ca o lege: cei care îşi dau seama că viaţa lor e un naufragiu pornesc la vânătoare de vinovaţi. Iar Josef era de două ori vinovat: ca adolescent, pentru că-l hulise pe Dumnezeu, şi ca adult pentru că emigrase. Îi pieri orice chef să mai explice ceva, iar fratele, cu diplomaţie, abătu discuţia spre alt subiect.

Fratele: în 1948, student în anul doi la medicină, fusese exmatriculat din cauza originii sale burgheze; ca să-şi păstreze speranţa că mai târziu îşi va putea relua studiile şi va deveni

chirurg ca tatăl său, îşi manifestase insistent adeziunea la comunism şi astfel, într-o zi, cu moartea în suflet, sfârşise prin a intra în partid, unde avea să rămână până în 1989. Drumurile celor doi fraţi se despărţeau: dat afară, mai întâi, din facultate, silit apoi să-şi renege convingerile, fratele cel mare avea sentimentul (îl va avea mereu) că este o victimă; la facultatea de medicină veterinară, mai puţin căutată, mai puţin supravegheată, mezinul nu era nevoit să etaleze vreun devotament pentru regim: în ochii fratelui său, el apărea (şi avea să apară mereu) ca un mic băftos care ştia să se descurce în orice situaţie; un dezertor.

În august 1968, armata rusă invadase ţara; timp de o săptămână, în toate oraşele, străzile urlau de furie. Niciodată ţara nu fusese atât de mult o patrie, iar cehii atât de mult cehi. Beat de ură, Josef era dispus să înfrunte tancurile cu pieptul gol. Apoi oamenii de stat ai ţării au fost arestaţi, duşi sub escortă la Moscova, siliţi să semneze un compromis încropit la iuţeală, iar cehii, încă mânioşi, au revenit la casele lor. Cincisprezece luni mai târziu, la a cincizeci şi doua aniversare a Revoluţiei ruse din octombrie, impusă cehilor ca zi de sărbătoare, Josef, în orăşelul unde avea cabinetul, urcase în maşină şi plecase să-şi vadă familia aflată la celălalt capăt al ţării. Sosind în oraş, încetinise, curios să vadă câte ferestre vor fi împodobite cu steaguri roşii care, în acel an al înfrângerii, erau tot atâtea mărturisiri de supunere. Erau mai multe decât se aştepta: cei care le arborau o făceau poate împotriva convingerii lor, din prudenţă, cu o teamă difuză, totuşi o făceau din propria voinţă, pentru că nimeni nu-i silea, nu-i ameninţa. Josef se oprise în faţa casei părinteşti. La etajul al doilea, unde locuia fratele lui, flutura un drapel mare, îngrozitor de roşu. Fără a coborî din maşină, a privit-o, mai bine de un minut; apoi a demarat. În timpul drumului de întoarcere, luase hotărârea de a părăsi ţara. Nu pentru că n-ar fi putut să trăiască acolo. Ar fi putut foarte bine să vadă de vacile lui, fără probleme. Dar era singur, divorţat, fără copii, liber. Îşi spusese că avea o singură viaţă şi că voia s-o trăiască altundeva, oriunde.

19

La sfârşitul prânzului, cu ceaşca de cafea în faţă, Josef se

gândea la tabloul lui. Se întreba cum să-l transporte şi dacă nu va ocupa prea mult loc în avion. N-ar fi mai practic să scoată pânza de pe cadru şi s-o ruleze?

Era pe punctul de a vorbi despre asta, când cumnata îi spuse:

— O să-l vizitezi, desigur, pe N...

— Nu ştiu încă.

— Era cel mai bun prieten al tău.

— E şi acum.

— În 1948, toţi tremurau în faţa lui. Comisarul roşu! Dar pentru tine a făcut foarte mult, nu-i aşa? Îi eşti obligat!

Fratele se grăbi s-o întrerupă şi îi întinse lui Josef un pacheţel:

— Tata l-a păstrat ca amintire de la tine. L-am găsit după moartea lui.

Se pare că fratele trebuia să plece curând la spital; întâlnirea se apropia de sfârşit şi Josef constată că tabloul dispăruse din discuţie. Cum asta? Cumnata îşi aminteşte de amicul său N., dar uită de tablou? Era dispus să renunţe la toată moştenirea, la partea lui din casă, tabloul însă era al lui, numai al lui, cu numele lui înscris lângă al pictorului! Cum puteau oare, cumnata şi fratele, să uite că-i aparţinea?

Brusc, atmosfera deveni grea, iar fratele începu să povestească ceva amuzant. Josef nu asculta. Era hotărât să-şi ceară tabloul şi, concentrat la ce voia să spună, aruncă o privire distrată la mâna fratelui, la ceasul de la încheietură. Îl recunoscu: era un ceas mare, negru, cam demodat; rămăsese în apartament, iar fratele şi-l însuşise. Nu, Josef nu avea niciun motiv să fie indignat. Totul se făcuse după instrucţiunile lui; totuşi, faptul de a-şi vedea ceasul la mâna altuia îi provocă o indispoziţie stranie. Avu senzaţia că regăseşte lumea aşa cum ar regăsi-o un mort ieşind după douăzeci de ani din mormânt: atinge pământul cu un pas şovăielnic, ce şi-a pierdut obişnuinţa de a merge; abia recunoaşte lumea în care-a trăit, dar se loveşte mereu de rămăşiţe ale vieţii sale: îşi vede pantalonii, cravata pe trupul supravieţuitorilor care, nimic mai firesc, le-au împărţit între ei; vede totul şi nu cere nimic: morţii sunt timizi. Cuprins de această sfială a morţilor, Josef nu găsi forţa să mai spună ceva despre tabloul lui. Se ridică în picioare.

— Vino diseară. Cinăm împreună, spuse fratele.

Lui Josef îi apăru deodată chipul propriei sale soţii; simţi o mare dorinţă să i se adreseze, să-i vorbească. Dar nu putea:

fratele îl privea, aşteptând un răspuns.

— Scuzaţi-mă, dar am foarte puţin timp. Data viitoare, le spuse el celor doi şi le strânse cordial mâinile.

În drum spre hotel, chipul soţiei îi apăru din nou şi Josef izbucni: „E vina ta. Tu mi-ai spus că trebuie să vin aici. Eu nu voiam. Nu aveam niciun chef să mă întorc. Dar tu insistai. Cum să nu mă întorc? Ar fi fost, după tine, ceva nefiresc, inadmisibil, chiar ruşinos. Mai crezi şi-acum că aveai dreptate?”

20

Ajuns în cameră, a deschis pachetul pe care i l-a dat fratele: un album de fotografii din copilărie, mama, tatăl, fratele, şi mai multe cu micul Josef; îl pune deoparte ca să-l păstreze. Două cărţi ilustrate pentru copii; le aruncă la coş. Un desen de copil în creioane colorate cu dedicaţia: „Mamei, de ziua ei” şi semnătura lui, stângace; îl aruncă. Apoi un caiet. Îl deschide: jurnalul lui de licean. Cum a putut să-l lase acasă, la părinţi?

Însemnările datează din primii ani de comunism, dar, puţin dezamăgit, nu găseşte decât descrieri ale întâlnirilor sale cu fete din liceu. Libertin precoce? Nici vorbă: era virgin. Răsfoieşte distrat, apoi se opreşte la aceste reproşuri adresate unei fete: „Mi-ai spus că, în iubire, e vorba doar de trup. Micuţo, dacă un bărbat ţi-ar mărturisi că nu doreşte decât trupul tău, ai fugi îngrozită. Şi ai înţelege senzaţia cumplită a singurătăţii.”

Singurătate. Cuvântul revine adesea. Încerca să le sperie invocând teribila perspectivă a singurătăţii. Ca să le facă să-l iubească, le ţinea predici, ca un popă: fără sentimente, sexualitatea se întinde ca un pustiu în care mori de tristeţe.

Citeşte şi nu-şi mai aminteşte nimic. Ce vrea acest necunoscut, ce a venit el să-i aducă aminte? Că a trăit aici, cândva, sub numele său? Josef se ridică şi merge la fereastră. Soarele după-amiezii luminează piaţa, iar cele două mâini pictate de pe zidul imens se văd acum foarte dar: una e albă, cealaltă neagră. Deasupra, o siglă din trei litere promite „securitate” şi „solidaritate”. Cu siguranţă, panoul a fost făcut după 1989, când ţara a adoptat sloganurile noilor vremuri: fraternitatea tuturor raselor; amestecul tuturor culturilor; unitatea totului, unitatea tuturor.

Josef a mai văzut afişe cu mâini care se strâng! Muncitorul

ceh strângând mâna soldatului rus! Această imagine de propagandă, deşi detestată, făcea incontestabil parte din Istoria cehilor, care aveau o mie de motive ca să strângă sau să respingă mâna ruşilor ori a nemţilor. Pe când o mână neagră!... în ţara asta, oamenii abia dacă ştiau că există negri. Mama, în toată viaţa ei, nu văzuse niciunul.

Josef priveşte aceste mâini suspendate între cer şi pământ, enorme, mai mari decât clopotniţa bisericii, mâini care au mutat acest loc într-un decor total diferit. Cercetează îndelung piaţa de jos, căutând parcă urmele pe care, tânăr fiind, le-a lăsat pe pavaj când se plimbase cu colegii săi.

„Colegi”: Josef pronunţă cuvântul foarte rar, cu jumătate de voce, încercând să simtă parfumul (slab! abia perceptibil!) al primei lui tinereţi, acel timp revolut, pierdut, abandonat şi trist ca un orfelinat; dar, spre deosebire de Irena în oraşul francez de provincie, nu simte nicio duioşie pentru acest trecut ce transpare, neputincios; nicio dorinţă de întoarcere; doar o uşoară rezervă; detaşare.

Dacă aş fi medic, aş da, în cazul lui, acest diagnostic: „Bolnavul suferă de o insuficienţă de nostalgie.”

21

Josef însă nu se crede bolnav. Se crede lucid. Insuficienţa asta, pentru el, dovedeşte un singur lucru: mediocritatea vieţii sale trecute. Îmi corectez, aşadar, diagnosticul: „Bolnavul suferă de o deformare masochistă a memoriei.” într-adevăr, nu-şi aminteşte decât situaţiile care-i provoacă nemulţumirea de el însuşi. Nu-şi iubeşte copilăria. Dar n-a avut oare, copil fiind, tot ce-şi dorea? Nu era tatăl său venerat de toţi pacienţii? De ce fratele era atât de mândru de tatăl lor, iar el nu? Josef se încăiera des cu ceilalţi băieţi şi se lupta cu curaj. Or, şi-a uitat toate victoriile, dar îşi va aminti în veci că un coleg pe care-l socotea mai slab l-a pus într-o zi la pământ şi l-a ţinut aşa zece secunde numărate cu voce tare. Mai simte şi azi contactul umilitor cu pământul. Când trăia în Boemia şi întâlnea oameni care-l cunoscuseră înainte, era mereu surprins că-n ochii lor era un tip mai curând curajos (el se credea timid), un spirit caustic (el se credea plicticos) şi un ins generos (el nu-şi amintea decât meschinăriile lui).

Ştia foarte bine că propria-i memorie îl detesta, că nu făcea decât să-l ponegrească; se silise deci să nu creadă în poveştile ei şi să fie mai indulgent cu propria-i viaţă. Osteneală deşartă: nu simţea nici o plăcere să privească în urmă şi o făcea cât mai rar cu putinţă.

Aşa cum încearcă să-i convingă pe ceilalţi şi pe el însuşi, Josef şi-a părăsit ţara pentru că nu suporta s-o vadă aservită şi umilită. Ceea ce spune el e adevărat, însă majoritatea cehilor se simţeau la fel, aserviţi şi umiliţi, şi totuşi n-au alergat în străinătate. Au rămas în ţara lor, pentru că se iubeau pe ei înşişi şi se iubeau cu tot cu viaţa lor, inseparabilă de locul în care o trăiau. Cum însă memoria lui era răuvoitoare şi nu-i oferea nimic care să-l facă să ţină la viaţa lui din ţară, Josef a trecut hotarul cu un pas uşor şi fără regrete.

Memoria lui şi-a pierdut oare, în străinătate, influenţa nocivă? Da; pentru că aici Josef nu avea nici motive, nici ocazii să rumege amintiri legate de ţara în care nu mai trăia; asta e legea memoriei masochiste: pe măsură ce porţiuni din viaţa lui se cufundă în uitare, omul se scutură de tot ce nu iubeşte şi se simte mai uşor, mai liber.

Dar mai ales, în străinătate, Josef se îndrăgostise, iar dragostea este triumful timpului prezent. Fixarea în prezent i-a gonit amintirile, l-a apărat de ingerinţele lor; memoria lui n-a devenit mai binevoitoare, dar, neglijată, ţinută deoparte, şi-a pierdut puterea asupra lui.

22

Cu cât mai vast e timpul pe care l-am lăsat în urmă, cu atât mai irezistibilă e vocea care ne cheamă înapoi. Această idee pare o evidenţă; şi totuşi e falsă. Îmbătrânim, sfârşitul se apropie, fiecare clipă devine tot mai preţioasă şi nu mai e timp de pierdut cu amintirile. Trebuie să înţelegem paradoxul matematic al nostalgiei: ea este mai intensă în prima tinereţe, când volumul de viaţă trecută e absolut neînsemnat.

Din negura timpului când Josef era licean, văd apărând o fată; e zveltă, frumoasă, e virgină, şi e tristă pentru că tocmai s-a despărţit de un băiat. E prima ei ruptură amoroasă, suferă, dar suferinţa e mai mică decât uimirea pe care o încearcă descoperind timpul; îl vede aşa cum nu l-a mai văzut niciodată:

Până acum, timpul i-a apărut sub forma prezentului care înaintează şi înghite viitorul; se temea de scurgerea lui prea rapidă (când aştepta ceva neplăcut), sau, dimpotrivă, o revolta încetineala lui (când aştepta ceva frumos). De data asta, timpul îi apare total diferit; nu mai este prezentul victorios ce acaparează viitorul; e prezentul învins, captiv, măturat de trecut. Fata vede un tânăr care se desprinde de viaţa ei şi pleacă, rămânându-i veşnic inaccesibil. Fascinată, nu poate decât să privească acest fragment din viaţa ei care se depărtează, nu poate decât să-l privească şi să sufere. Simte o senzaţie absolut nouă care se cheamă nostalgie.

Această senzaţie, această irezistibilă dorinţă de a reveni, îi dezvăluie brusc existenţa trecutului, puterea trecutului, a trecutului ei; în casa vieţii ei, au apărut ferestre, ferestre ce privesc în urmă, la ceea ce a trăit; de acum înainte, existenţa ei fără aceste ferestre nu va mai fi posibilă.

Într-o zi, cu noul ei iubit (iubit platonic, desigur), fata intră pe un drum din pădurea de lângă oraş; e acelaşi drum pe care, cu câteva luni înainte, s-a plimbat cu iubitul ei precedent (cel care, după despărţire, a făcut-o să simtă întâia nostalgie), iar această coincidenţă o tulbură. Se îndreaptă spre o capelă ruinată, la o răscruce de drumuri forestiere, pentru că acolo voise primul iubit s-o sărute. O face intenţionat, căci simte tentaţia irezistibilă de a retrăi momentele iubirii trecute. Ar vrea ca aceste două poveşti de dragoste să se întâlnească, să se alăture, să se amestece, să semene una cu cealaltă, să crească amândouă prin contopirea lor.

Când iubitul de atunci, în acel loc, a încercat să se oprească şi s-o ia în braţe, ea, fericită şi tulburată, a grăbit pasul şi l-a împiedicat. Dar de data asta, ce se va întâmpla? Iubitul de acum începeşte şi el pasul, se pregăteşte, şi el, s-o cuprindă în braţe! Uluită de această repetare (de miracolul acestei repetări), ea ascultă de imperativul asemănării şi înaintează cu paşi repezi, trăgându-l de mână.

De atunci, fata se lasă vrăjită de aceste afinităţi, de aceste contacte fugitive între prezent şi trecut, caută aceste ecouri, aceste corespondenţe care o fac să simtă distanţa dintre ceea ce a fost şi ceea ce este, dimensiunea temporală (atât de nouă, atât de uimitoare) a vieţii ei; are astfel senzaţia că iese din adolescenţă, că devine adultă, ceea ce, pentru ea, înseamnă: să

devină aceea care a cunoscut timpul, care a lăsat în turnă o parte din viaţă şi poate întoarce capul ca s-o privească.

Într-o zi, văzându-şi noul iubit venind spre ea într-o haină albastră, îşi aminteşte că şi cel dinainte îi plăcea în albastru. În altă zi, privind-o în ochi, el foloseşte o metaforă insolită pentru a-i spune cât simt de frumoşi; fata e fascinată: vorbind despre ochii ei, primul iubit i-a spus aceeaşi frază insolită, cuvânt cu cuvânt. Coincidenţele acestea o vrăjesc. Când nostalgia iubirii trecute coincide cu surprizele celei noi, se simte mai pătrunsă ca oricând de frumuseţe. Imixtiunea fostului iubit în povestea trăită acum nu este pentru ea o infidelitate secretă, din contră, o face să-l iubească şi mai mult pe cel care păşeşte lângă ea.

Cu anii, va vedea în aceste asemănări o deplorabilă uniformitate a indivizilor (care, pentru un sărut, se opresc toţi în aceleaşi locuri, au aceleaşi gusturi vestimentare, flatează o femeie cu aceeaşi metaforă) şi o monotonie plicticoasă a evenimentelor (care sunt veşnica repetare a unuia şi acelaşi); dar, ca adolescentă, salută aceste coincidenţe ca pe nişte miracole, dornică să le descifreze înţelesul. Faptul că iubitul de azi seamănă în chip straniu cu cel dinainte îl face şi mai extraordinar, şi mai original, şi fata e convinsă că îi este, în chip misterios, predestinat.

23

Nu, jurnalul nu conţine nicio aluzie la politică. Josef nu găseşte nici o urmă a epocii, poate doar puritanismul primilor ani de comunism, având, în fundal, idealul de iubire sentimentală. Îi atrage atenţia o mărturisire a virginului: găsea uşor curajul de a pipăi pieptul unei fete, dar trebuia să-şi învingă propria pudoare ca să-i atingă fundul. Avea simţul detaliului: „în timpul întâlnirii de ieri, n-am îndrăznit decât de două ori să-i ating fundul.”

Intimidat de fund, era cu atât mai lacom de sentimente: „îmi jură că mă iubeşte, am promisiunea ei că-mi va ceda: victorie! …” (coitul ca dovadă de iubire era, se pare, mai important decât actul fizic în sine) „… dar sunt dezamăgit: niciun extaz în întâlnirile noastre. Mă îngrozesc imaginându-mi viaţa noastră comună.” Iar mai departe: „Cât de plicticoasă e fidelitatea care nu izvorăşte dintr-o pasiune adevărată.”

Extaz; viaţă comună; fidelitate; pasiune adevărată. Josef se

opreşte la aceste cuvinte. Ce puteau să însemne ele pentru un imatur? Erau pe cât de umflate pe atât de vagi, dar forţa lor sta tocmai în caracterul lor nebulos. Era în căutare de senzaţii necunoscute, neînţelese; le căuta la partenera lui (pândindu-i pe chip cea mai mică emoţie), le căuta în el însuşi (în nesfârşite ore de introspecţie), însă era mereu frustrat. Atunci a notat (Josef trebuie să recunoască surprinzătoarea fineţe a acestei remarci): „Dorinţa de a simţi pentru ea compasiune şi dorinţa de a o face să sufere sunt una şi aceeaşi dorinţă.” Într-adevăr, purtarea lui părea determinată de această frază: pentru a simţi compasiune (pentru a atinge extazul compasiunii), făcea orice ca să-şi vadă iubita suferind; o tortura: „l-am trezit îndoieli în ce priveşte iubirea mea. Mi-a căzut în braţe, am mângâiat-o, m-am scăldat în tristeţea ei şi, preţ de o clipă, am simţit ţâşnind în mine flacăra excitaţiei.”

Josef încearcă să-l înţeleagă pe virgin, să se pună în pielea lui, dar este incapabil. Acest amestec de sentimentalism şi sadism e total opus gusturilor şi firii sale. Rupe din jurnal o foaie albă, ia un creion şi copiază fraza: „... m-am scăldat în tristeţea ei.” Priveşte îndelung cele două scrisuri: cel vechi este puţin stângaci, dar literele de atunci au aceeaşi formă cu cele de azi. Această asemănare îl indispune, îl irită, îl şochează. Cum pot avea acelaşi scris două fiinţe atât de opuse, atât de străine? În ce constă esenţa comună care face, din el şi din acest puţoi, o singură persoană?

24

Nici virginul, nici liceana nu dispuneau de un apartament în care să rămână singuri; coitul promis de ea a trebuit amânat pentru vacanţa de vară care era departe. Până atunci, îşi petreceau timpul plimbându-se mână în mână pe trotuare sau pe drumuri forestiere (îndrăgostiţii de atunci erau campioni la plimbări), condamnaţi la conversaţii repetitive şi pipăieli care nu duceau la nimic. În acest deşert fără extaze, i-a spus într-o zi că despărţirea lor era iminentă pentru că el urma să se mute la Praga.

Josef citeşte surprins; să se mute la Praga? Era un proiect pur şi simplu absurd, ai lui nu voiseră niciodată să plece din oraşul în care trăiau. Şi deodată, din adâncul uitării, amintirea urcă,

neplăcut de prezentă şi vie: e pe un drum în pădure, în picioare, în faţa acelei fete, şi îi vorbeşte despre Praga! Îi vorbeşte despre mutatul lor – şi minte! Era conştient că minte, îşi aminteşte perfect, se vede vorbind şi minţind, minţind ca s-o facă pe liceană să plângă!

Josef citeşte: „Suspinând, ea m-a strâns în braţe. Am fost extrem de atent la fiecare manifestare a durerii ei şi regret că nu-mi amintesc numărul exact de suspine.”

E oare cu putinţă? „Extrem de atent la fiecare manifestare a durerii ei”, i-a numărat suspinele! Un torţionar-contabil! Era felul lui de a simţi, de a trăi, de a savura, de-a împlini iubirea! O strângea în braţe, ea suspina, iar el număra!

Continuă să citească: „Pe urmă ea s-a liniştit şi mi-a spus: «Acum îi înţeleg pe poeţii care erau fideli până la moarte.» Şi-a ridicat capul spre mine, iar buzele îi tremurau.” în jurnal, cuvântul „tremurau” e subliniat.

Josef nu-şi aminteşte nici cuvintele ei, nici buzele ce tremurau. Singura amintire vie este momentul când el însuşi debita minciuna despre mutatul la Praga. Nimic altceva nu i-a rămas în memorie. Încearcă să-şi amintească mai clar chipul acelei fete exotice care nu-i invoca pe cântăreţii în vogă sau pe jucătorii de tenis, ci pe poeţii „fideli până la moarte”! Savurează anacronismul acestei fraze notate cu grijă şi simte tot mai multă duioşie pentru această fată delicat desuetă. Singurul lucru pe care i-l reproşează e că a fost îndrăgostită de un mucos detestabil care voia doar s-o chinuie.

Ah, mucosul ăsta! Îl vede privindu-i fix buzele, buzele care tremurau, fără voia ei, fără să le poată stăpâni, imposibil de stăpânit! Asta l-a excitat pesemne, ca şi cum ar fi privit un orgasm (orgasm feminin despre care habar nu avea!) A avut, poate, o erecţie! Cu siguranţă!

Gata, ajunge! Josef întoarce pagina şi află că liceana se pregătea să plece o săptămână la munte, la schi, cu clasa ei; mucosul a protestat, a ameninţat cu ruptura; era o obligaţie şcolară, i-a explicat ea; el nici n-a vrut să audă şi a făcut o criză de furie (încă un extaz, un extaz furios!): „Dacă pled, totul s-a terminat între noi. S-a terminat, îţi jur!”

Ce i-a răspuns? I-au tremurat buzele auzindu-i izbucnirea isterică? Nu, cu siguranţă, căci tremurai involuntar al buzelor, orgasmul acela virginal îl excita prea mult ca să omită să-l

menţioneze. Se pare că, de data asta, îşi supraestimase puterea. Căci alte însemnări despre liceana lui nu mai simt. Urmează câteva descrieri anoste de întâlniri cu altă fată (sare câteva pagini) şi jurnalul se termină cu sfârşitul clasei a şaptea (liceul ceh avea opt clase), când o femeie mai în vârstă decât el (pe ea şi-o aminteşte perfect) l-a iniţiat în amoral fizic, iar viaţa lui a luat-o pe alte făgaşe; toate acestea, nu le-a mai notat; jurnalul s-a sfârşit odată cu virginitatea autorului; un foarte scurt capitol din viaţa lui s-a încheiat şi, fără alte consecinţe, a fost abandonat pe raftul obscur al obiectelor uitate.

Josef începe să rupă jurnalul în bucăţele. Gest probabil exagerat, inutil; dar simte nevoia de a-şi exprima dezgustul; nevoia de a-l lichida pe mucos, ca nu cumva într-o zi (fie şi numai într-un coşmar) să fie confundat cu el, huiduit în locul lui, făcut răspunzător pentru vorbele şi faptele lui!

25

În clipa aceea sună telefonul. Îşi aminti de femeia întâlnită la aeroport şi ridică receptorul.

— N-o să mă recunoaşteţi, auzi el.

— Ba da, ba da, te recunosc. Dar de ce-mi vorbeşti cu dumneavoastră?

— Dacă vrei, te tutuiesc! Dar nu ai cum să ştii cu cine vorbeşti!

Nu, nu era femeia de la aeroport. Era una din vocile acelea blazate, cu timbru nazal, nesuferit. Josef se simţi indispus. Necunoscuta se prezentă: era fiica din prima căsătorie a femeii de care divorţase după câteva luni de viaţă comună, în urmă cu treizeci de ani.

— Într-adevăr, nu puteam să ştiu cu dne vorbesc, spuse el cu un râs forţat.

După divorţ, nu le mai revăzuse niciodată, nici pe fosta lui soţie, nici pe fiica vitregă care, în amintirea lui, rămânea o fetiţă.

— Trebuie să vă vorbesc. Să-ţi vorbesc, se corectă ea.

Josef regretă că o tutuise, această familiaritate îi displăcu, dar nu mai putea să schimbe nimic:

— De unde ştii că sunt aici? Nu ştie nimeni.

— Ei, se mai ştie…

— Adică?
— Cumnata ta.
— Nu ştiam că o cunoşti.
— O cunoaşte mama.
Realiză atunci alianţa formată spontan între cele două femei.
— Aşadar, mă suni în locul mamei tale?
Vocea blazată deveni insistentă:
— Am nevoie să-ţi vorbesc. Trebuie să-ţi vorbesc.
— Tu sau maică-ta?
— Eu.
— Mai întâi spune-mi despre ce-i vorba.
— Vrei să mă vezi sau nu?
— Te rog să-mi spui despre ce este vorba.
Vocea blazată deveni agresivă:
— Dacă nu vrei să mă vezi, atunci spune-o deschis.

Insistenţa ei îl agasa pe Josef, care însă nu avea curaj să-i închidă telefonul. Refuzând să-i dezvăluie motivul întâlnirii solicitate, fiica vitregă găsise o stratagemă eficientă: Josef se nelinişti.

— Sunt aici doar pentru câteva zile, mă grăbesc. Aş putea găsi, eventual, o jumătate de oră... şi îi dădu întâlnire la o cafenea, la Praga, în ziua plecării sale.
— N-o să vii.
— O să vin.

Închizând telefonul, simţi un soi de greaţă. Ce voiau de la el? Un sfat? Nu eşti agresiv când ai nevoie de un sfat. Voiau să-l sâcâie. Să-i arate că există. Să-i irosească timpul. Dar atunci, de ce mai acceptase întâlnirea? Din curiozitate? Să fim serioşi! Cedase din frică. Dintr-un reflex mai vechi: voia să fie informat la timp, despre tot, ca să se poată apăra. Dar, acum, de ce să se apere? De cine? Fireşte, nu era niciun pericol. Pur şi simplu, vocea fiicei vitrege îl învăluise în ceaţa unor vechi amintiri: intrigi; amestecul rudelor; avort; lacrimi; calomnii; şantaje; agresivitate sentimentală; crize de furie; scrisori anonime: cabala ţaţelor.

Viaţa pe care o lăsăm în urmă are prostul obicei de a ieşi din umbră, de a se plânge de noi, de a ne judeca. Departe de Boemia, Josef se dezvăţase să mai ţină cont de trecut. Trecutul însă era aici, îl aştepta, îl pândea. Indispus, Josef încercă să se gândească la altceva. Dar la ce se poate gândi un om venit să

vadă ţara trecutului său, dacă nu la trecutul său? Ce să facă în cele două zile rămase? Să viziteze oraşul în care fusese veterinar? Să stea, înduioşat, în faţa casei în care locuise? Nu avea niciun chef. Exista oare, printre vechile lui cunoştinţe, măcar una pe care i-ar plăcea, sincer, s-o întâlnească? Îi apăru imaginea lui N. pe vremuri, când fanaticii revoluţiei îl acuzaseră pe foarte tânărul Josef de nu ştiu ce vină (în anii aceia, toată lumea era acuzată, într-un moment sau altul, de o vină sau alta), N., comunist influent în universitate, îl apărase, fără a ţine cont de convingerile lui şi ale familiei. Deveniseră astfel prieteni, iar dacă Josef putea să-şi reproşeze ceva era că aproape îl uitase în timpul exilului său.

„Comisarul roşu! Toţi tremurau în faţa lui!” spusese cumnată-sa lăsând să se înţeleagă că, din interes, Josef se împrietenise cu un om al regimului. O, biete ţări zguduite de evenimente istorice! După bătălie, toţi se reped în expediţii punitive în trecut ca să vâneze vinovaţi. Dar cine erau vinovaţii? Comuniştii care, în 1948, câştigaseră? Sau adversarii lor nevolnici care pierduseră? Toată lumea vâna vinovaţi şi toată lumea era vânată. Când fratele lui Josef, ca să-şi poată continua studiile, intrase în partid, prietenii lui îl acuzaseră de arivism. Asta-l făcuse să urască şi mai mult comunismul, pe care-l socotea vinovat de laşitatea lui, iar cumnata îşi concentrase ura pe oameni ca N., care, marxist convins dinainte de revoluţie, participase din propria voinţă (deci fără nicio scuză posibilă) la naşterea a ceea ce ea considera răul suprem.

Telefonul sună din nou. Josef ridică receptorul, iar acum fu sigur că o recunoaşte:

— În sfârşit!

— Ah, sunt fericită pentru acest „în sfârşit”! Ai aşteptat telefonul meu?

— Cu nerăbdare.

— Sigur?

— Mă simţeam mizerabil! Dar îţi aud vocea şi asta schimbă totul!

— Ah, mă faci fericită! Aş vrea să fii cu mine, aici, unde sunt.

— Îmi pare atât de rău că nu se poate…

— Îţi pare rău? Sigur?

— Sigur.

— O să te văd înainte să pleci?

— Da, o să mă vezi.
— Sigur?
— Sigur! Prânzim împreună, poimâine!
— Voi fi încântată!
Şi îi spuse adresa hotelului ei din Praga.
Închizând telefonul, privirea lui Josef căzu pe jurnalul rupt, ajuns o grămăjoară de petice de hârtie pe masă. Adună resturile şi, vesel, aruncă totul la coş.

26

Cu trei ani înainte de 1989, Gustaf a deschis la Praga o agenţie a firmei sale, pe la care trecea de două-trei ori pe an, cel mult.
Fusese suficient ca să îndrăgească oraşul şi să vadă în el un loc de trăit ideal; nu doar din dragoste pentru Irena, dar şi (poate *mai ales)* pentru că aici se simţea, mai mult decât la Paris, departe de Suedia, de familie, de viaţa lui trecută. Atunci când, pe neaşteptate, comunismul a dispărut din Europa, n-a ezitat să impună Praga ca punct strategic în cucerirea noilor pieţe. A cumpărat o superbă casă barocă, a instalat în ea birouri, iar pentru el şi-a rezervat două camere la mansardă. Pe de altă parte, mama Irenei, care locuia singură într-o vilă de la marginea oraşului, îi puse la dispoziţie primul etaj, astfel încât Gustaf putea să-şi schimbe casa după chef.
Aţipită şi neglijată în anii comunismului, Praga se trezi sub ochii lui, se umplu de turişti, străluci de noi restaurante şi magazine, se împodobi cu case baroce restaurate şi zugrăvite din nou. „Prague is my town!” exclama el. Era îndrăgostit de oraşul acesta: nu ca un patriot care îşi caută rădăcinile, amintirile, urmele strămoşilor în fiecare colţ al ţării, ci ca un călător care se lasă surprins şi vrăjit, ca un copil care se plimbă, fascinat, într-un parc de distracţii din care nu mai vrea să plece. Iniţiindu-se în istoria Pragăi, Gustaf perora îndelung, în faţa cui voia să-l asculte, despre străzile, palatele, bisericile ei, făcea lungi disertaţii despre celebrităţile oraşului: împăratul Rudolf (protector al pictorilor şi alchimiştilor), Mozart (care, se spune, ar fi avut aici o iubită), Franz Kafka (care, nefericit în Praga toată viaţa lui, devenise sfântul patron al oraşului graţie agenţiilor de turism).

Cu o iuţeală nesperată, Praga uită rusa pe care locuitorii ei, începând din şcoala primară, au trebuit s-o înveţe timp de patruzeci de ani, apoi, dornică de aplauze pe scena lumii, se exhibă în faţa trecătorilor decorată cu inscripţii în engleză: *skateboarding, snowboarding, Street wear, publishing house, National Gallery, cars for hire, pomonamarkets* şi aşa mai departe. În birourile firmei, personalul, partenerii comerciali, clienţii bogaţi, toţi i se adresau lui Gustaf în engleză, ceha fiind doar un murmur impersonal, un fundal sonor pe care se detaşau, ca unice cuvinte omeneşti, fonemele anglo-saxone. Astfel, într-o zi, când Irena ateriză pe aeroportul din Praga, Gustaf n-o mai întâmpină cu obişnuitul lor „Salut!” franţuzesc, ci cu un „Hello!”.

Brusc, totul s-a schimbat. Căci, să ne imaginăm viaţa Irenei după moartea lui Martin: nu mai avea cu cine să vorbească ceha, fetele ei refuzau să-şi piardă timpul cu o limbă atât de evident inutilă; franceza era limba ei de toate zilele, singura limbă; prin urmare, i se păruse absolut firesc s-o impună iubitului ei suedez. Această opţiune lingvistică le hotărâse rolurile în cuplu: Gustaf vorbea prost franţuzeşte, aşa încât cuvântul hotărâtor era al ei; Irena se îmbăta cu propria-i elocinţă: doamne, după atâta vreme, putea în sfârşit să vorbească, să vorbească şi să fie ascultată! Superioritatea ei verbală echilibrase raportul de forţe: Irena era total dependentă de el, dar, în discuţii, îl domina şi-l aducea în lumea ei.

Or, Praga punea limbajul cuplului pe alte baze; el vorbea engleza, ea încerca să rămână la franceza de care se simţea tot mai legată, dar, lipsită de orice sprijin exterior (franceza nu mai seducea pe nimeni în oraşul cândva francofil), sfârşi prin a capitula; raportul se inversă: la Paris, Gustaf o asculta atent pe Irena, care nu se mai sătura de vorbit; la Praga, fu rândul lui să devină locvace, prolix, logoreic. Cu engleza ei aproximativă, Irena îl înţelegea doar pe jumătate şi, neavând chef să facă eforturi, îl asculta puţin şi îi vorbea şi mai puţin. Reîntoarcerea, Marea ei Reîntoarcere se dovedi foarte stranie: pe străzi, printre cehi, adierea unei familiarităţi din trecut o mângâia şi, preţ de o clipă, o făcea fericită; apoi, revenită acasă, devenea o străină care tăcea.

O conversaţie neîntreruptă leagănă cuplurile, curentul ei melodios estompează dorinţele trupului când acestea se stâng.

Când însă conversaţia se întrerupe, lipsa iubirii fizice apare ca un spectru. Confruntat cu mutismul Irenei, Gustaf îşi pierdu aplombul. În consecinţă, preferă s-o vadă în prezenţa rudelor ei, a mamei, a fratelui vitreg, a soţiei acestuia; cina cu ei la vilă sau la restaurant, căutând în compania lor un adăpost, un refugiu, tihna. Nu duceau lipsă de subiecte, căci nu puteau aborda decât foarte puţine: toţi aveau un vocabular limitat şi, ca să se înţeleagă, trebuiau să vorbească rar şi repetat. Gustaf era pe cale să-şi regăsească pacea; această flecăreală molcomă îi convenea, era odihnitoare, plăcută, chiar veselă (de câte ori n-au râs de cuvintele englezeşti stâlcite în mod comic!).

Ochii Irenei erau de mult goi de dorinţă, dar, prin forţa obişnuinţei, rămâneau larg deschişi asupra lui Gustaf, făcându-l să se simtă stingherit. Ca să-şi mascheze, sub o perdea de fum, retragerea erotică, se complăcea în anecdote politicos licenţioase, în aluzii glumeţ echivoce, rostite cu voce tare şi însoţite de râsete. Aliatul lui cel mai bun era mama, gata oricând să-i ţină isonul cu măscări pe care le profera într-un stil şarjat, parodic, în engleza ei puerilă. Ascultându-i, Irena avea impresia că erotismul se transformase pentru totdeauna într-o maimuţăreală de copii.

27

De când l-a întâlnit pe Josef la Paris, Irena se gândeşte numai la el. Rememorează iar şi iar scurta lor aventură, în Praga de odinioară. În barul unde intrase cu câţiva prieteni, el era mai matur, mai interesant decât ceilalţi; amuzant şi seducător, nu avea ochi decât pentru ea. Apoi, când au ieşit cu toţii în stradă, făcuse în aşa fel încât să rămână singuri, ei doi. Strecurându-i în mână o scrumieră pe care o furase din bar pentru ea, acest bărbat pe care-l cunoştea de câteva ore o invitase la el. Fiind logodită cu Martin, ea nu găsise curaj şi renunţase. Dar imediat simţise un regret atât de violent, atât de sfâşietor, că nu avea să-l uite niciodată.

Iată de ce, înainte de a pleca din ţară, când trebuise să aleagă ce ia şi ce lasă, Irena vârâse mica scrumieră într-o valiză; în străinătate, o purta adesea în poşetă, în taină, ca pe un talisman aducător de noroc.

Îşi aminteşte că la aeroport, în sala de aşteptare, el îi spusese

pe un ton grav şi ciudat: „Simt un om absolut liber.” Irena avu sentimentul că povestea lor de iubire, începută cu douăzeci de ani în urmă, fusese doar amânată pentru momentul când vor fi amândoi liberi.

Îşi aminteşte încă o frază a lui: „Trec prin Paris din întâmplare”; întâmplare este un alt nume pentru destin; a trebuit ca el să treacă prin Paris pentru ca povestea lor să continue de unde fusese întreruptă.

Cu celularul în mână, Irena încearcă să-l găsească şi îl sună de peste tot, dintr-o cafenea, de acasă, de la o prietenă, de pe stradă. Numărul de telefon al hotelului este bun, el însă nu e niciodată în cameră. Toată ziua se gândeşte la el, dar şi – contrariile se atrag – la Gustaf. Trecând prin faţa unui magazin de suveniruri, vede în vitrină un tricou cu o figură lugubră de tuberculos şi o inscripţie în engleză: *Kafka was born in Prague.* Tricoul, superb în tembelismul lui, o încântă şi Irena îl cumpără.

Spre seară, o ia spre casă cu gândul să telefoneze de acolo în tihnă (vinerea, Gustaf se întoarce întotdeauna târziu); în mod neaşteptat, Gustaf este deja cu mama, la parter, iar încăperea răsună de vorbăria lor ceho-engleză, amestecată cu vocea unui televizor la care nu se uită nimeni. Irena îi întinde lui Gustaf un pacheţel:

— Pentru tine!

Îl lasă să-şi admire cadoul şi urcă la etaj unde se închide în baie. Aşezată pe capacul WC-ului, scoate din poşetă telefonul. Îl aude pe Josef exclamând „în sfârşit!” şi, copleşită de fericire, îi spune: „Aş vrea să fii cu mine, aici, unde sunt”; abia după ce rosteşte cuvintele îşi dă seama unde se află şi roşeşte; e surprinsă, apoi, imediat, excitată de indecenţa involuntară a ceea ce a spus. În clipa asta, pentru prima oară după atâţia ani, are senzaţia că-l înşală pe suedezul ei şi simte o plăcere perversă.

Când coboară în salon, Gustaf e îmbrăcat în tricou şi râde zgomotos. Irena ştie pe de rost spectacolul: parodie de seducţie, bufonerii exagerate: erzaţ senil al erotismului stins. Mama îl ţine pe Gustaf de mână şi o anunţă pe Irena:

— Fără să-ţi cer aprobarea, mi-am permis să-l îmbrac pe iubitul tău. Nu-i aşa că arată superb?

Se întoarce cu el spre marea oglindă fixată pe peretele salonului. Cu ochii pe imaginea lor reflectată, îi ridică braţul lui

Gustaf ca unui învingător de la Jocurile Olimpice, iar el, intrând în joc cu docilitate, îşi umflă pieptul în faţa oglinzii şi declamă cu vocea lui sonoră:

— *Kafka was born în Prague!*

28

Despărţindu-se de primul ei amorez, liceana nu suferise peste poate. Cu al doilea, a fost mai trist. Când l-a auzit spunându-i: „Dacă pleci, totul s-a terminat între noi. S-a terminat, îţi jur!”, a rămas mută. Ea îl iubea, iar el îi arunca în faţă ceea ce, cu câteva clipe în urmă, i-ar fi părut de neconceput, de nerostit: despărţirea.

„Totul s-a terminat între noi.” Despărţirea, deci. Dacă el îi promite despărţirea, ea ce să-i promită? Fraza lui conţine o ameninţare, îi va răspunde la fel: „Fie, spune ea rar şi grav. Vasăzică, ne despărţim. Îţi promit şi eu acelaşi lucru, şi o s-o ţii minte.” Apoi i-a întors spatele, lăsându-l pironit în mijlocul străzii.

Se simţea umilită, dar era supărată pe el? Poate că nu, nici măcar. Desigur, el ar fi trebuit să fie mai înţelegător, excursia era obligatorie, nu putea renunţa, era clar. Ar fi trebuit să se prefacă bolnavă, dar, cu onestitatea ei stângace, n-ar fi izbutit. Evident, el exagera, era nedrept, dar – ea ştia asta –, era aşa pentru că o iubea. Ştia cât era de gelos: şi-o imagina la munte cu ceilalţi băieţi, iar asta îl făcea să sufere.

Incapabilă să se supere cu adevărat, îi aşteptă în faţa liceului ca să-i explice că, oricât ar fi vrut, nu putea să-i facă pe plac, dar că nu avea niciun motiv să fie gelos; era convinsă că va înţelege, că nu putea să nu înţeleagă. El o zări din uşa liceului şi se opri să-şi aştepte un coleg. O discuţie între patru ochi fiind imposibilă, ea îl urmări pe stradă şi, când îl văzu că se desparte de coleg, se repezi la el. Sărmana, ar fi trebuit să simtă că totul era pierdut, că prietenul ei era sub puterea unui delir care nu-i mai trecea. Încercă să-i vorbească, dar el o întrerupse: „Te-ai răzgândit? Renunţi?” Când ea începu să-i explice acelaşi lucru, pentru a zecea oară, fu rândul lui să se întoarcă pe călcâie şi s-o lase singură în mijlocul străzii.

O cuprinse din nou o tristeţe adâncă, dar nici acum nu era furioasă pe el. Ştia că iubirea înseamnă să-şi dea, imul celuilalt,

totul. Totul: cuvântul-cheie. Totul, deci nu numai iubirea fizică pe care i-a promis-o, ci şi curajul, curajul pentru lucrurile mari, dar şi pentru cele mărunte, deci şi curajul infim de a nesocoti o obligaţie şcolară derizorie. Şi constată ruşinată că, în ciuda iubirii, acest curaj îi lipsea. Era grotesc, grotesc până la lacrimi: era dispusă să-i dăruiască totul – virginitatea ei, desigur, dar şi, dacă voia, sănătatea ei –, era dispusă la orice sacrificiu imaginabil, şi în acelaşi timp era incapabilă să încalce ordinul unui amărât de director.

Se va lăsa învinsă de o asemenea micime? Nemulţumirea pe care-o încerca faţă de ea însăşi era insuportabilă şi voi să se elibereze de ea cu orice preţ; voi să se înalţe la o măreţie în care micimea ei să se piardă; o măreţie în faţa căreia, până la urmă, să se încline şi el; voi să moară.

29

Să moară; să ia hotărârea să moară: unui adolescent îi este mult mai uşor decât unui adult. Cum? Nu-i răpeşte moartea, adolescentului, o parte mult mai mare de viitor? Desigur, însă pentru un tânăr viitorul e ceva îndepărtat, abstract, ireal, în care nu crede cu adevărat.

Îngrozită, privea iubirea ei distrusă, cea mai frumoasă parte a vieţii ei, îndepărtându-se, încet, pentru vede; singurul lucru care conta pentru ea era acest trecut; lui voia să i se arate, lui voia să-i vorbească şi să-i trimită semne. Viitorul n-o interesa; dorea eternitatea; eternitatea e timpul care s-a oprit, a îngheţat; viitorul o face imposibilă; iar ea dorea să abolească viitorul.

Dar cum să moară în mijlocul unei mulţimi de elevi, într-o cabană de munte, expusă permanent privirii tuturor? A găsit: va pleca din cabană, va merge departe, cât mai departe în natură, departe de orice drum, se va culca în zăpadă şi va adormi. Moartea îi va veni în somn, moarte prin îngheţ, moarte blândă, fără durere. Va trebui doar să suporte un moment de frig, pe care, de altfel, va putea să-l scurteze înghiţind câteva somnifere. Dintr-un tub pe care l-a găsit acasă, a luat cinci comprimate, nu mai multe, pentru ca mama să nu bănuiască nimic.

Şi-a planificat moartea cu tot simţul practic pe care-l avea. Prima idee a fost să plece seara şi să moară în timpul nopţii; a

renunţat la ea: absenţa îi va fi imediat remarcată în sala de mese, la cină, şi cu atât mai mult în dormitor; n-ar avea timp destul ca să moară. Ca să treacă neobservată, a ales momentul de după prânz, când toţi îşi fac siesta înainte de a ieşi să schieze: o pauză în care absenţa ei nu va îngrijora pe nimeni.

Nu vedea oare disproporţia uriaşă dintre neînsemnătatea cauzei şi enormitatea faptei? Nu ştia că proiectul ei era un exces? Ba da, însă tocmai excesul o atrăgea. Nu voia să fie rezonabilă. Nu voia să se poarte cu măsură. Nu voia să măsoare, nu voia să judece. Îşi admira pasiunea, ştiind că, prin definiţie, pasiunea este exces. Era ca o beţie din care nu voia să iasă.

Apoi soseşte ziua aleasă. Iese din cabană. Lângă uşă atârnă un termometru: simt zece grade sub zero. Porneşte la drum şi constată că beţia se preface în spaimă; unde e vraja, unde sunt gândurile ce i-au însoţit dorinţa de a muri? Zadarnic le caută, zadarnic le cheamă; continuă totuşi să meargă (colegii îşi fac acum siesta obligatorie), împlinind parcă o misiune pe care şi-a impus-o, jucând parcă un rol pe care şi l-a scris. Are sufletul gol, lipsit de orice sentiment, ca al unui actor care declamă un text fără să gândească la ceea ce spune.

Urcă un drum scânteind de zăpadă şi curând ajunge pe creastă. Cerul, deasupra, este albastru; norii însoriţi, aurii, veseli, au coborât mai jos, ca o coroană uriaşă lăsată pe cercul larg al munţilor din jur. Este superb, fascinant, şi o încearcă un sentiment rapid, foarte rapid, de fericire, care-o face să uite pentru ce e acolo. Sentiment rapid, foarte rapid, prea rapid. Înghite pe rând comprimatele, apoi, urmându-şi planul, coboară de pe creastă spre pădure. Porneşte pe o cărare, după zece minute simte cum somnul se apropie şi ştie că urmează sfârşitul. Soarele e chiar deasupra ei, luminos, luminos. Deodată, ca şi cum ceaţa i s-ar ridica de pe ochi, inima i se strânge de spaimă. Se simte prinsă în capcană pe o scenă luminată, cu toate ieşirile blocate.

Se aşază sub un brad, deschide poşeta şi scoate o oglindă. Este o oglindă mică, rotundă, o ţine în faţă şi se priveşte. E frumoasă, foarte frumoasă; nu vrea să părăsească această frumuseţe, nu vrea s-o piardă, vrea s-o ia cu ea, ah, e deja obosită, atât de obosită, însă chiar şi aşa, îşi admiră vrăjită frumuseţea, căci, în lumea aceasta, e tot œ are mai scump.

Se priveşte în oglindă, apoi îşi vede buzele tremurând. E un tremur involuntar, un tic. Această reacţie îi este cunoscută, a mai simţit-o de câteva ori, pe obraz, dar este prima oară când o vede. Văzând-o, este de două ori tulburată: tulburată de frumuseţea ei şi tulburată de buzele ce tremură; tulburată de frumuseţea ei şi tulburată de emoţia ce tulbură această frumuseţe, deformând-o; tulburată de frumuseţea pe care trupul o plânge. Simte o milă nesfârşită pentru frumuseţea care nu va mai fi, milă pentru lumea care nu va mai fi nici ea, care nu mai există, care îi e, deja, inaccesibilă, căci somnul a sosit, o duce cu el, zboară cu ea, sus, foarte sus, spre acea lumină infinită, orbitoare, spre cerul albastru, luminos de albastru.

30

Când fratele i-a spus: „Te-ai însurat acolo, din câte ştiu”, Josef a răspuns: „Da”, fără să mai adauge nimic. Ar fi fost suficient ca fratele să folosească o altă formulă, ca în loc de „te-ai însurat”, să-l întrebe: „Eşti însurat?” Atunci Josef i-ar fi răspuns: „Nu, sunt văduv.” Nu voia să-şi înşele fratele, dar felul în care acesta îşi formulase fraza i-a permis, fără a minţi, să treacă sub tăcere moartea soţiei sale.

În discuţia care a urmat, fratele şi cumnata au evitat orice aluzie la ea. O făceau pentru că, evident, se simţeau stingheriţi: după plecarea lui din ţară, din motive de siguranţă (ca să evite convocările la poliţie), şi-au interzis orice contact cu el, iar această prudenţă silită s-a transformat curând, fără măcar să-şi dea seama, într-un sincer dezinteres: nu ştiau nimic despre soţia lui, nu-i ştiau nici vârsta, nici numele, nici profesia; tăcând, voiau să-şi ascundă o ignoranţă ce dezvăluia întreaga mizerie morală a raporturilor cu el.

Josef însă nu s-a simţit ofensat; ignoranţa lor îi convenea. De când o înmormântase, se simţea stingherit de fiecare dată când era ne voit să informeze pe cineva despre moartea ei; i se părea că în felul acesta o trăda în intimitatea ei cea mai adâncă. Trecându-i moartea sub tăcere, avea sentimentul că o protejează.

Căci o femeie moartă este o femeie lipsită de apărare; nu mai are putere, nici influenţă; nimeni nu-i mai respectă dorinţele, nici gusturile; o femeie moartă nu poate dori nimic, nu poate

aspira la nicio consideraţie, nu poate respinge nicio calomnie. Josef nu simţise niciodată pentru ea o milă atât de dureroasă, atât de chinuitoare ca după moartea ei.

31

Jonas Hallgrimsson era un mare poet romantic, şi de asemeni un mare luptător pentru independenţa Islandei. Toate naţiunile miri din Europa au avut în secolul al XIX-lea asemenea poeţi romantici şi patrioţi: Petöfi în Ungaria, Mickiewicz în Polonia, Preseren în Slovenia, Macha în Boemia, Şevcenko în Ucraina, Wergeland în Norvegia, Lönnrot în Finlanda şi aşa mai departe. Islanda era atunci o colonie a Danemarcei, iar Hallgrimsson îşi trăia ultimii ani de viaţă în capitală. Pe lângă că erau mari patrioţi, toţi marii poeţi romantici erau şi mari băutori. Într-o zi, beat mort, Hallgrimsson a căzut pe o scară, şi-a rupt un picior, a făcut o infecţie, a murit şi a fost îngropat în cimitirul din Copenhaga. Era în 1845. Nouăzeci şi nouă de ani mai târziu, în 1944, a fost proclamată Republica Islanda. De atunci, evenimentele s-au precipitat. În 1946, sufletul poetului îi apăru în vis unui bogat industriaş islandez şi îi mărturisi: „De o sută de ani, scheletul meu zace printre străini, în ţara duşmană. N-a sosit oare momentul să revină în Ithaca sa eliberată?”

Măgulit şi surescitat de această vizită nocturnă, industriaşul patriot a dezgropat scheletul din pământul inamic şi l-a dus în Islanda, cu gândul să-l înhumeze în superba vale în care se născuse poetul. Dar nimeni n-a putut opri cursa nebună a evenimentelor: în superbul peisaj de la Thingvellir (locul sacru în care, acum o mie de ani, primul parlament islandez se întrunea sub cerul liber), miniştrii noii republici creaseră un cimitir pentru marii bărbaţi ai patriei; ei îl răpiră pe poet de la industriaş şi-l îngropară în Panteonul care nu conţinea pe atunci decât mormântul altui mare poet (marii poeţi abundă la naţiunile mici), Einar Benediktsson.

Dar evenimentele s-au precipitat şi mai mult şi curând toată lumea află ceea ce industriaşul patriot se ruşinase să mărturisească: în faţa mormântului deschis din Copenhaga, se pomenise într-o situaţie foarte delicată: poetul era îngropat în groapa comună a săracilor, mormântul nu purta niciun nume, doar un număr, şi, pus în faţa mai multor schelete amestecate,

industriaşul patriot nu ştiuse pe care să-l aleagă. Intimidat de funcţionarii severi şi grăbiţi ai cimitirului, nu îndrăznise să-şi arate ezitarea. Aşa se face că l-a cărat cu el în Islanda nu pe poetul islandez, ci pe un măcelar danez.

Islanda, s-a dorit mai întâi ascunderea acestei încurcături lugubru-comice, dar lucrurile nu s-au oprit aici şi, în 1948, indiscretul Halldor Laxness a divulgat afacerea într-un roman. Ce puteau să facă? Să tacă. Prin turnare, scheletul lui Hallgrimsson zace şi azi la două mii de kilometri de Ithaca lui, în ţară duşmană, în timp ce trupul măcelarului danez care, fără să fie poet, nu era mai puţin patriot, e surghiunit pe o insulă îngheţată care nu i-a inspirat niciodată altceva decât repulsie şi teamă.

Chiar şi aşa, ascuns, adevărul avu o consecinţă: nimeni n-a mai fost îngropat în frumosul cimitir de la Thingvellir, care adăposteşte doar două sicrie, şi astfel, dintre toate Panteonurile lumii – aceste groteşti muzee ale vanităţii –, e singurul capabil să ne mişte.

Josef auzise această istorie în urmă cu foarte mult timp, povestită de soţia sa; istoria li se părea amuzantă şi din ea părea să se desprindă firesc o lecţie morală: puţin contează unde zac oasele unui mort.

Cu toate astea, când moartea soţiei sale deveni iminentă, ineluctabilă, Josef îşi schimbă părerea. Brusc, povestea măcelarului danez dus cu sila în Islanda nu i se mai păru amuzantă, ci înfricoşătoare.

32

Ideea de a muri odată cu ea îl atrăgea de mult. Nu era vorba de un patetism romantic, mai curând de o decizie raţională: în cazul unei boli incurabile a soţiei, hotărâse să-i scurteze suferinţa; iar ca să nu fie acuzat de crimă, avea intenţia să moară şi el. Apoi ea s-a îmbolnăvit cu adevărat, fără speranţă, iar Josef nu s-a mai gândit la sinucidere. Nu din frică pentru viaţa lui. Dar gândul de a lăsa trupul atât de iubit la cheremul unor străini i s-a părut insuportabil. Dacă moare şi el, cine o va mai apăra pe moartă? Cum ar putea un mort să-l apere pe altul?

Pe vremuri, în Boemia, fusese martor la agonia mamei; Josef o iubea mult, dar când ea nu a mai fost în viaţă, trupul ei a încetat

să-l preocupe; pentru el, cadavrul ei nu mai era ea. De altfel, doi medici, tatăl şi fratele, o îngrijeau pe muribundă, iar el, în ordinea importanţei, era abia al treilea în familie. De data asta, totul a fost diferit: femeia pe care o văzu agonizând îi aparţinea numai lui; nu suporta ideea de a-i lăsa trupul în seama al tora şi voia să-i vegheze destinul postum. Avea chiar să şi-o reproşeze: era încă vie, culcată în faţa lui, îi vorbea, iar el o socotea, deja, moartă; ea îl privea cu ochi mai mari ca oricând, iar el, în gând, se ocupa de sicriu şi mormânt. Şi-o reproşa ca pe-o trădare scandaloasă, ca pe o nerăbdare, ca pe o dorinţă secretă de a-i grăbi sfârşitul. Erau însă gânduri pe care nu le putea alunga: ştia că, după deces, rudele ei o vor revendica pentru cavoul familial, iar această idee îl îngrozea.

Dezinteresaţi de aspectele funerare, îşi redactaseră prea neglijent, mai demult, testamentul: instrucţiunile privind bunurile erau extrem de simple, iar cele privind înmormântarea nici măcar nu erau menţionate. Această omisiune l-a obsedat în timpul agoniei ei, dar, pentru că voia s-o convingă că va învinge moartea, a trebuit să tacă. Cum să-i spună nefericitei care credea, încă, în vindecare la ce se gândea el? Cum să-i vorbească de testament? Mai ales că, deja, o vedea pierdută în deliruri, incoerentă.

Familia soţiei, o familie veche şi influentă, nu-l agrease niciodată pe Josef. Lupta pentru trupul soţiei sale avea să fie, credea el, cea mai grea şi mai importantă din câte dăduse vreodată. Ideea că trupul ei ar putea fi închis într-o promiscuitate obscenă cu alte trupuri, străine, indiferente, îi era de nesuportat, ca şi ideea că el însuşi, odată mort, va ajunge dne ştie unde, cu siguranţă departe de ea. Nu putea să permită asta, i se părea o înfrângere imensă ca veşnicia, o înfrângere pe care n-ar fi putut să şi-o ierte în veci.

Nu scăpă de ce se temea. Nu putu evita lupta. Soacră-sa ţipase la el: „E fiica mea! E fiica mea!” Josef fu nevoit să angajeze un avocat, să cedeze o sumă deloc neglijabilă pentru a domoli familia, să cumpere rapid un loc la cimitir, să acţioneze mai repede decât ceilalţi ca să câştige ultima bătălie.

În agitaţia febrilă a unei săptămâni fără somn, nu apucă să sufere, dar se petrecu ceva şi mai straniu: când ea ajunse în mormântul lor (un mormânt pentru doi, ca o caleaşcă pentru doi), Josef întrezări, abia vizibilă în întunericul tristeţii sale, o

rază, o rază firavă de fericire. Fericirea că nu-şi dezamăgise iubita; fericirea că asigurase, pentru amândoi, viitorul.

33

Cu o clipă înainte, era topită în albastrul luminos! Era imaterială, transformată în lumină!

Apoi, deodată, cerul se făcu negru. Iar ea căzu din nou pe pământ, redeveni materie grea şi întunecată. Înţelegând cu greu ce se întâmplase, nu-şi putea desprinde privirea de înaltul cerului: era negru, negru, necruţător de negru.

O parte din trupul ei tremura de frig, o alta nu simţea nimic. Înfricoşată, se ridică. După câteva secunde interminabile, îşi aminti: o cabană de munte; colegii de liceu. Cu mintea tulbure, cu trupul tremurând, căută drumul. La cabană, au chemat o ambulanţă care o duse la spital.

În zilele următoare, pe patul ei de spital, degetele, urechile, nasul, mai întâi insensibile, au durut-o cumplit. Medicii o liniştiră, dar o infirmieră o informă cu satisfacţie despre riscul degerăturilor: poţi să rămâi fără degete. Îngrozită, îşi imagină o secure; o secure de chirurg; o secure de măcelar; îşi imagină mâna ei fără degete şi degetele tăiate puse lângă ea pe o masă de operaţie, sub privirile ei. Seara, la cină, i-au adus carne. Nu putu să mănânce. Îşi imagina, în farfurie, bucăţi din propria-i carne.

Degetele au revenit la viaţă, dureros, dar urechea stângă s-a înnegrit. Chirurgul bătrân, trist şi milos, s-a aşezat pe marginea patului ca să-i anunţe amputarea. Ea a ţipat. Urechea stângă! Urechea ei! Doamne! a strigat ea. Chipul ei, frumosul ei chip, cu o ureche tăiată! Nimeni nu reuşi s-o calmeze.

Ah, ce voise ea – şi ce ieşise! Crezuse că va deveni o veşnicie care va aboli întregul viitor, şi în loc de asta viitorul revenise, invincibil, hidos, respingător, ca un şarpe care se răsucea în faţa ei, i se freca de picioare şi înainta târâş ca să-i arate drumul.

În liceu, se răspândi vestea că se rătăcise şi revenise plină de degerături. Fu blamată indisciplinata care, nesocotind programul obligatoriu, hoinărise prosteşte, fără să aibă măcar simţul de orientare elementar pentru a regăsi cabana, vizibilă totuşi de departe.

Revenită acasă, refuză să mai iasă pe stradă. Îi era groază să

întâlnească oamenii pe care-i cunoştea. Părinţii, disperaţi, au reuşit s-o transfere discret la un alt liceu, într-un oraş vecin.

Ah, ce voise ea – şi ce ieşise! Visase o moarte misterioasă. Făcuse tot posibilul să nu se ştie dacă era un accident sau o sinucidere. Voise să-i trimită moartea ei ca pe un semn secret, un semn de iubire venit din altă lume, pe care numai el să-l înţeleagă. Plănuise totul perfect, mai puţin, poate, numărul de somnifere, mai puţin, poate, vremea care se încălzise în timp ce ea aţipea. Crezuse că gerul avea s-o cufunde în somn şi în moarte, dar somnul era prea slab; deschizând ochii, văzuse cerul negru.

Cele două ceruri îi împărţiră viaţa în două: cerul albastru, cerul cel negru. Sub cel din urmă, avea să meargă spre moarte, spre adevărata ei moarte, moartea îndepărtată şi banală a bătrâneţii.

Dar el? El trăia sub un cer care nu exista pentru ea. Nu o mai căuta, nici ea nu-l căuta. Amintirea lui nu trezea în ea nici dragoste, nici ură. Gândindu-se la el, era ca anesteziată, fără gânduri, fără emoţii.

34

Să zicem că viaţa unui om e lungă de optzeci de ani. Ne concepem şi ne organizăm viaţa pentru aproximativ această durată. Este un lucru ştiut de toţi, dar puţini îşi dau seama că numărul de ani care ne este dat nu e un simplu dat cantitativ, o caracteristică exterioară (ca lungimea nasului sau culoarea ochilor), ci intră chiar în definiţia omului. Dacă cineva ar putea trăi, în plină putere, de două ori mai mult, să zicem o sută şaizeci de ani, acela nu ar mai aparţine aceleiaşi specii cu noi. Nimic nu ar mai fi la fel în viaţa lui, nici iubirea, nici ambiţiile, nici sentimentele, nici nostalgia, nimic. Dacă un emigrant, după douăzeci de ani trăiţi în străinătate, s-ar întoarce în ţara natală având în faţă încă o sută de ani, el nu ar mai simţi emoţia unei Mari Reîntoarceri: pentru el nu ar mai fi, probabil, o revenire, ci doar un ocol, unul din multele făcute pe lungul parcurs al existenţei.

Însăşi noţiunea de patrie, în sensul nobil şi sentimental al cuvântului, e legată de relativa scurtime a vieţii noastre, care ne oferă prea puţin timp ca să ne ataşăm de altă ţară, de alte ţări,

de alte limbi.

Relaţiile erotice pot umple întreaga viaţa adultă. Dacă însă aceasta ar fi cu mult mai lungă, nu s-ar tod dorinţa, din cauza monotoniei, cu mult înainte ca puterile fizice să scadă? Căci există o diferenţă enormă între primul, al zecelea, al o sutălea, al o mielea sau al zece-mielea coit. Care e limita după care repetiţia va deveni stereotipă, dacă nu grotescă şi chiar imposibilă? Iar depăşind această limită, ce va deveni relaţia de iubire dintre un bărbat şi o femeie? Va dispărea? Sau, dimpotrivă, faza sexuală a vieţii lor va fi considerată de amanţi o preistorie barbară a adevăratei iubiri? Să răspunzi la aceste întrebări nu este mai uşor decât să-ţi imaginezi psihologia locuitorilor unei planete necunoscute.

Noţiunea de iubire (de mare iubire, de iubire unică) s-a născut şi ea, probabil, din limitele strâmte ale timpului care ne este dat.

Dacă acest timp ar fi nelimitat, ar mai fi Josef atât de legat de soţia lui moartă? Noi, care trebuie să murim atât de devreme, nu ştim nimic despre asta.

35

Memoria nu poate fi înţeleasă, nici ea, fără o abordare matematică. Fundamental este raportul numeric dintre timpul vieţii trăite şi timpul vieţii stocate în memorie. Nimeni n-a încercat vreodată să calculeze acest raport şi de altfel nu există, pentru asta, niciun mijloc tehnic; pot presupune totuşi, cu riscuri minime de a mă înşela, că memoria păstrează doar o parte la un milion, la un miliard, pe scurt o parte absolut infimă din viaţa trăită. Şi asta face parte din esenţa omului. Dacă cineva ar putea păstra în memorie tot ce a trăit, dacă în orice moment ar putea evoca orice crâmpei din trecutul lui, acela nu ar avea nimic în comun cu oamenii: nici iubirile, nici prieteniile, nici furiile, nici facultatea lui de a se răzbuna sau de a ierta n-ar semăna cu ale noastre.

Nu vom înceta să-i criticăm pe cei care deformează trecutul, îl rescriu, îl falsifică, pe cei care umflă importanţa unui eveniment, trec sub tăcere altul; aceste critici sunt juste (nu pot să nu fie), dar ele nu contează prea mult dacă nu le precedă o critică mai elementară: critica memoriei umane în sine. Căci, în realitate, ce poate ea, sărmana? Nu e în stare să reţină din trecut decât o

biată părticică, fără să ştim de ce tocmai aceea şi nu alta, această alegere, la fiecare dintre noi, făcându-se în chip misterios, independent de voinţa şi interesele noastre. Nu vom înţelege nimic din viaţa umană dacă vom continua să trecem cu vederea prima dintre toate evidenţele: nicio realitate nu mai există aşa cum era atunci când era; restituirea ei este cu neputinţă.

Nici cele mai bogate arhive nu pot schimba nimic. Să considerăm vechiul jurnal al lui Josef ca pe o piesă de arhivă ce păstrează mărturia autentică a unui trecut; însemnările vorbesc despre evenimente pe care autorul lor nu are motive să le nege, dar pe care memoria lui nici nu le poate confirma. Din tot ce povesteşte jurnalul, un singur detaliu i-a trezit o amintire clară şi, neîndoielnic, precisă: s-a văzut pe un drum în pădure spunându-i unei liceene minciuna despre mutatul lui la Praga; această mică scenă, mai exact umbra acestei scene (căci nu-şi aminteşte decât sensul general al cuvintelor şi faptul că a minţit), e singurul crâmpei de viaţă care, aţipit, a rămas stocat în memoria lui.

Dar este izolat de ceea ce l-a precedat şi de ceea ce l-a urmat: ce afirmaţie, ce gest al liceenei l-a împins să inventeze acea minciună? Ce s-a întâmplat în zilele următoare? Cât timp a stăruit în minciuna lui? Şi cum a ieşit din această poveste?

Dacă ar vrea să povestească această amintire ca pe-o istorioară care să aibă un sens, ar trebui s-o introducă într-o serie cauzală de alte evenimente, fapte şi cuvinte; cum însă le-a uitat, nu i-ar rămâne decât să le inventeze; nu pentru a trişa, ci pentru a face ca amintirea să fie inteligibilă; asta a şi făcut, spontan, pentru el însuşi, atunci când citea însemnările din jurnal:

Mucosul era disperat că nu găsea în dragostea liceenei lui niciun semn de extaz; când îi atingea fundul, ea îi respingea mâna; drept pedeapsă, i-a spus că se mută la Praga; mâhnită, ea s-a lăsat pipăită şi a declarat că-i înţelege pe poeţii fideli până la moarte; aşadar, totul s-a petrecut spre deplina lui satisfacţie, dar, după o săptămână sau două, fata a dedus din plănuita lui mutare la Praga că trebuia să-l înlocuiască la vreme cu altul, pe care a şi început să-l caute; mucosul a ghicit şi nu şi-a putut stăpâni gelozia; sub pretextul unei tabere la munte, unde ea trebuia să plece fără el, i-a făcut o scenă de isterie,

acoperindu-se de ridicol; fata l-a părăsit.

Deşi voia să fie cât mai aproape de adevăr, Josef nu putea garanta că povestea lui era identică cu ceea ce trăise cu adevărat; ştia că nu era decât o mixtură de lucruri probabile şi lucruri uitate.

Îmi imaginez emoţia a două fiinţe care se revăd după ani. Cândva, au avut o relaţie, drept care se cred legate prin aceeaşi experienţă, prin aceleaşi amintiri. Aceleaşi amintiri? Aici începe neînţelegerea: din întâlnirile lor, păstrează două-trei mici secvenţe, dar fiecare pe ale lui; amintirile lor nu seamănă; nu se suprapun; chiar şi cantitativ, nu sunt comparabile: unul îşi aminteşte de celălalt mai mult decât îşi aminteşte celălalt de el; pentru că, mai întâi, capacitatea de a memora diferă de la un individ la altul (ceea ce încă ar fi o explicaţie acceptabilă pentru fiecare din ei), dar şi (iar asta e mai greu de admis) pentru că nu au, unul pentru celălalt, aceeaşi importanţă. Când Irena l-a văzut pe Josef la aeroport, îşi amintea fiecare detaliu din trecuta lor aventură; Josef nu-şi amintea nimic. Din capul locului, întâlnirea lor avea la bază o inegalitate nedreaptă şi revoltătoare.

36

Dacă două fiinţe trăiesc în aceeaşi casă, se văd în fiecare zi şi, în plus, se iubesc, discuţiile lor cotidiene le armonizează memoriile: printr-un consimţământ tacit şi neconştient, uită zone întregi din viaţa lor şi vorbesc iar şi iar despre aceleaşi câteva evenimente, din care ţes aceeaşi povestire, care, ca o adiere prin ramuri, murmură deasupra lor şi le reaminteşte permanent că au trăit împreună.

După moartea lui Martin, curentul violent al grijilor o duse pe Irena departe de el şi de cei care-l cunoşteau. Martin dispăru din conversaţii, până şi fiicele lui, prea mici când el era în viaţă, nu l-au mai pomenit. Într-o zi, Irena l-a întâlnit pe Gustaf care, ca să poată prelungi discuţia, i-a spus că îl cunoscuse pe răposat. A fost ultima oară când l-a avut pe Martin alături, puternic, important, influent, servindu-i de punte spre viitorul iubit. După ce şi-a îndeplinit această misiune, a dispărut pentru totdeauna.

Cu mult înainte, la Praga, însurându-se cu Irena, Martin o adusese în vila lui; el lucra la etaj, unde-şi avea biroul şi

biblioteca, iar parterul îl rezervase vieţii de soţ şi părinte; înaintea plecării în Franţa, îi cedase vila soacră-sii care, douăzeci de ani mai târziu, i-a oferit lui Gustaf etajul, total remobilat între timp. Milada, când veni s-o vadă pe Irena, îşi aminti de fostul ei coleg: „Aici lucra Martin...”, spuse ea, visătoare. Totuşi, după aceste cuvinte, nici o umbră a lui Martin nu-şi făcu apariţia. De mult fuseseră evacuaţi din casă, şi el, şi toate umbrele lui.

După moartea soţiei, Josef constată că, fără discuţii cotidiene, murmurul vieţii lor trecute devenea tot mai slab. Ca să-l amplifice, încercă să readucă la viaţă imaginea soţiei, dar mediocritatea rezultatului îl întristă. Soţia lui avea vreo zece surâsuri diferite. Josef încercă să le refacă din memorie. Nu izbuti. Soţia avea darul replicilor amuzante şi prompte care îl fermecau. Nu fu în stare să-şi amintească niciuna. Într-o zi, se întrebă: dacă ar pune cap la cap aceste puţine amintiri ce-i rămâneau din viaţa lor comună, cât timp ar face în total? Un minut? Două?

Iată încă o enigmă a memoriei, mai importantă decât toate: au amintirile un volum temporal măsurabil? Se desfăşoară într-o durată? Josef încearcă să-şi amintească prima lor întâlnire: vede o scară ce coboară de pe trotuar în subsolul unei braserii; vede, într-o penumbră gălbuie, cupluri izolate; şi o vede pe ea, pe viitoarea lui soţie, aşezată în faţa lui, cu un pahar în mână, privindu-l ţintă, cu un surâs timid. Minute în şir, o observă cum ţine paharul, cum surâde, îi scrutează chipul, mâna, iar în tot acest timp ea va rămâne neclintită, nu va ridica paharul la gură, nu-şi va modifica surâsul. Aici e oroarea: trecutul pe care ni-l amintim este lipsit de timp. Este imposibil să retrăim o iubire la fel cum recitim o carte sau revedem un film. Moartă, soţia lui Josef nu are nicio dimensiune, nici materială, nici temporală.

Astfel, eforturile de a o reînvia în gând deveniră curând o tortură. În loc să se bucure de regăsirea unei clipe uitate, era descurajat de necuprinsul vidului care-o înconjura, într-o zi, îşi interzise dureroasa rătăcire pe coridoarele trecutului şi puse capăt vanelor încercări de a o reînvia aşa cum fusese. Ba chiar, îşi spuse el, prin această obsesie pentru existenţa ei trecută, o trăda exilând-o într-un muzeu al obiectelor pierdute, o excludea din viaţa lui prezentă.

De altfel, ei doi nu avuseseră nicicând un cult pentru amintiri.

Sigur, nu-şi distrugeau scrisorile intime sau agendele în care îşi notau obligaţiile şi întâlnirile. Dar ideea de a le reciti nu le venise niciodată. Josef hotărî deci să trăiască cu răposata la fel cum trăise cu ea pe când era în viaţă. Nu mai mergea la mormântul ei ca să şi-o amintească, ci ca să fie cu ea; ca să-i vadă ochii care îl privesc nu din trecut, ci din clipa prezentă.

O viaţă nouă a început atunci pentru el: coabitarea cu moarta. Un orologiu nou a început să-i organizeze timpul. Ea iubea curăţenia şi o supăra dezordinea pe care el o lăsa peste tot. Acum, Josef deretică singur, meticulos. Căci ţine la căminul lor mai mult chiar decât în timpul vieţii ei: gardul scund din lemn, cu portiţă; grădina; bradul din faţa casei din cărămidă roşu închis; cele două fotolii, faţă în faţă, pe care se aşezau când veneau de la muncă; marginea ferestrei pe care erau întotdeauna un ghiveci de flori, de o parte, şi o lampă de cealaltă; lampa aceea, o lăsau aprinsă când lipseau de acasă, ca s-o zărească de departe, din stradă, la întoarcere. Josef păstrează toate aceste obiceiuri şi are grijă ca fiecare scaun, fiecare vază să fie acolo unde-i plăcea ei.

Revede locurile pe care le-au iubit: restaurantul de pe malul mării, unde patronul nu uită niciodată să-i reamintească peştele preferat al răposatei; piaţa dreptunghiulară dintr-un orăşel vecin, cu case vopsite în roşu, albastru, galben, de o frumuseţe modestă ce-i fermeca; sau, în vizită la Copenhaga, cheiul de unde, în fiecare seară la ora şase, pleca un pachebot imens. Acolo, erau în stare să rămână neclintiţi minute în şir, ca să-l privească. Înaintea plecării, răsuna muzica, o muzică de jazz de pe timpuri, ca o invitaţie la călătorie. După moartea ei, se duce des acolo, şi-o imaginează alături de el şi simte dorinţa lor comună de a urca pe nava albă, nocturnă, de a dansa pe punte, de a dormi şi de a se trezi undeva departe, foarte departe, în nord.

Ea îl voia elegant şi îi alegea chiar ea hainele. Josef n-a uitat care erau cămăşile ei preferate, nici care nu-i plăceau. Pentru plecarea în Boemia, intenţionat, şi-a luat un costum oarecare, care ei îi era indiferent. N-a vrut să acorde prea multă importanţă acestei călătorii. Nu e o călătorie pentru ea, nici împreună cu ea.

Cu gândul doar la întâlnirea de a doua zi, Irena vrea să-şi petreacă sâmbăta în linişte, ca o sportivă înainte de competiţie. Gustaf e în oraş, are un dejun de afaceri plicticos şi nu va fi acasă nici măcar diseară. Irena profită de singurătate, doarme îndelung, apoi rămâne în camera ei, încercând s-o evite pe maică-sa; de la etaj, o aude mişunând prin casă până aproape de prânz. Când în sfârşit răsună o uşă trântită, sigură că mama a ieşit, coboară, mănâncă ceva la bucătărie, distrată, apoi pleacă şi ea.

Pe trotuar, se opreşte, vrăjită. Sub soaiele autumnal, cartierul de grădini şi vilişoare îşi dezvăluie frumuseţea discretă care o face să simtă o strângere de inimă şi o cheamă la o lungă plimbare. Îşi aminteşte că-şi dorise o asemenea plimbare, lungă şi visătoare, în ultimele zile dinaintea plecării din ţară, ca să-şi ia rămas-bun de la oraş, de la străzile pe care le iubise; fusese însă prea ocupată şi nu găsise timp s-o facă.

Văzută de aici, de unde se plimbă, Praga este o mare eşarfă verde de cartiere liniştite, cu străduţe mărginite de arbori. De Praga aceasta se simte ea legată, şi nu de aceea, somptuoasă, din centru; e Praga născută spre sfârşitul veacului trecut, Praga midi burghezii cehe, Praga copilăriei sale unde, iarna, schia pe străduţe care urcau şi coborau, unde pădurile din jur, la ceasul asfinţitului, veneau discret să-şi răspândească parfumul.

Irena păşeşte visătoare; preţ de câteva secunde întrezăreşte Parisul care, pentru întâia oară, i se pare ostil: geometria rece a bulevardelor; orgoliosul Champs-Elysées; chipul sever al femeilor uriaşe din piatră, simbolizând Egalitatea sau Fraternitatea; şi nicăieri, nicăieri, nimic din intimitatea blândă, din idila pe care o trăieşte aici. De altfel, pe toată durata exilului, a păstrat această imagine ca emblemă a ţării pierdute: căsuţe înconjurate de grădini ce se întind cât vezi cu ochii pe colinele vălurite. A fost fericită la Paris, mai fericită decât aici, dar această legătură tainică de frumuseţe o leagă numai de Praga.

Înţelege brusc ce mult iubeşte acest oraş şi cât de dureroasă a fost plecarea ei de aici.

Îşi aminteşte acele ultime zile febrile: în confuzia primelor luni ale ocupaţiei, încă se putea pleca din ţară uşor şi puteau să-şi ia rămas-bun, fără teamă, de la prieteni. Nu aveau însă timp să-i

vadă pe toţi. Sub impulsul momentului, cu două zile înaintea plecării, şi-au vizitat un vechi prieten, celibatar, petrecând cu el câteva ceasuri emoţionante. Abia mai târziu, în Franţa, au aflat de ce le arăta omul acela, de mult, atâta atenţie: fusese ales de poliţie ca să-l toarne pe Martin, în ajunul plecării, neanunţată, Irena a sunat la uşa unei prietene. A găsit-o în plină discuţie cu o altă femeie. Minute în şir, fără să scoată o vorbă, a asistat la o discuţie care n-o privea, aşteptând un gest, un cuvânt de încurajare, de rămas-bun; zadarnic. Uitaseră că pleca? Se prefăceau că uită? Sau nici prezenţa, nici absenţa ei nu mai conta pentru ele? În fine, maică-sa. La plecare, nu a sărutat-o. L-a sărutat pe Martin, pe ea nu. Pe ea a bătut-o energic pe umăr, rostind cu vocea ei sonoră: „Noi nu ne etalăm sentimentele!” Cuvintele ei se voiau viril cordiale, dar erau glaciale. Amintindu-şi acum toate acele despărţiri (despărţiri ipocrite, nesincere), Irena îşi spune: cine a ratat despărţirea să nu aştepte mare lucru de la revedere.

Sunt două-trei ore de când umblă prin cartierele verzi. Ajunge la parapetul ce mărgineşte un mic parc situat în partea de sus a oraşului: de aici, Castelul se vede din spate, îşi arată faţa ascunsă; este o altă Praga, căreia Gustaf nu-i bănuieşte existenţa; şi imediat vin către ea numele pe care, adolescentă fiind, le îndrăgea: Macha, poetul epocii în care naţiunea ei, ondină, ieşea din ceţuri; Ne ruda, povestitorul poporului mărunt, al cehilor de rând; cântecele lui Voskovec şi Werich, din anii treizeci, atât de iubite de tatăl ei, mort pe când Irena era un copil; Hrabal şi Skvorecky, romancierii adolescenţei ei; şi micile teatre şi cabarete din anii ’60, atât de libere, cu umorul lor insolent; era parfumul inefabil al acestei ţări, esenţa ei imaterială pe care Irena o luase cu ea în Franţa.

Rezemată în coate de parapet, Irena priveşte spre Castel: ar face, până acolo, cel mult un sfert de ceas. De acolo începe altă Praga, cea din cărţile poştale ilustrate, Praga pe care istoria în delir şi-a lăsat atâtea stigmate, Praga turiştilor şi a târfelor, Praga restaurantelor de lux, în care prietenii ei cehi nu-şi pot permite să intre, Praga care dansează bâţâindu-se sub lumina proiectoarelor, Praga lui Gustaf. Îşi spune că nu există, pentru ea, un loc mai străin decât Praga aceasta. Gustaftown. Gustafville. Gustafstadt. Gustafgrad.

Gustai: Irena îl vede, cu trăsături estompate în spatele

geamului mat al unei limbi pe care ea abia o înţelege şi, aproape înveselită, îşi spune că e bine aşa, căci adevărul a ieşit în sfârşit la lumină: nu simte nicio nevoie să-l înţeleagă ori să fie înţeleasă de el. Îl vede, jovial, îmbrăcat în tricou, răcnind: *Kafka was born în Prague,* şi simte în trupul ei urcând o dorinţă, dorinţa imperioasă de a avea un amant. Nu ca să-şi peticească viaţa ei de acum. Ci ca s-o schimbe integral. Ca să aibă, în fine, propriul ei destin.

Pentru că niciodată n-a ales, ea, un bărbat. Întotdeauna au ales-o ei. Pe Martin sfârşise prin a-l iubi, însă la început fusese doar ocazia de a scăpa de maică-sa. În aventura cu Gustaf, credea că găseşte libertatea. Acum înţelege că nu era decât o variantă a relaţiei cu Martin: a apucat o mână întinsă care a ajutat-o să iasă dintr-o situaţie dificilă pe care nu era capabilă s-o asume.

Irena ştie că are vocaţia gratitudinii; întotdeauna se mândrise cu ea, considerând-o prima ei virtute; la porunca gratitudinii, un sentiment de iubire venea în grabă, ca o slujnică supusă. Îi fusese sincer devotată lui Martin, îi era sincer devotată lui Gustaf. Dar poate fi ăsta un motiv de mândrie? Nu este gratitudinea un alt nume pentru slăbiciune, pentru dependenţă? De-acum înainte, îşi doreşte iubirea pur şi simplu, fără nicio gratitudine! Şi ştie că o asemenea iubire trebuie plătită cu un gest îndrăzneţ şi riscant. Pentru că niciodată, în viaţa ei amoroasă, nu a fost îndrăzneaţă, nici nu ştia ce poate să însemne asta.

Deodată, ca o rafală de vânt, vechile visuri de emigrant, vechile spaime defilează accelerat: vede femei care apar, o înconjoară cu halbe de bere în mâini şi, cu râsete prefăcute, o împiedică să plece; apoi alte femei, vânzătoare într-un butic, se reped la ea şi o îmbracă într-o rochie care, pe trupul ei, se transformă în cămaşă de forţă.

Un timp, Irena rămâne sprijinită în coate de parapet; apoi se ridică. Are convingerea că va scăpa; că nu va mai rămâne în acest oraş; nici în oraş, nici în viaţa pe care acest oraş e pe cale să i-o urzească.

Irena merge şi îşi spune că astăzi face în sfârşit plimbarea de adio pe care n-a făcut-o atunci, pe vremuri; spune, în sfârşit, un Adio Definitiv acestui oraş pe care-l iubeşte mai mult decât pe oricare altul şi pe care e gata să-l piardă încă o dată, fără

regrete, ca să-şi merite propria viaţă.

38

Când comunismul a dispărut din Europa, soţia lui Josef a insistat ca el să meargă să-şi revadă ţara. Voia să-l însoţească. Dar ea a murit, şi de atunci Josef nu s-a putut gândi decât la noua lui viaţă cu răposata. Încerca să se convingă că era o viaţă fericită. Dar poate fi vorba de fericire? Da; o fericire care, asemeni unei raze firave, şovăitoare, îi străbătea durerea, o durere resemnată, calmă, neîntreruptă. În urmă cu o lună, neputând scăpa de tristeţe, şi-a amintit cuvintele moartei: „Să nu te duci ar fi din partea ta ceva nefiresc, inadmisibil, chiar ruşinos”; într-adevăr, îşi zise el, călătoria pentru care ea insistase atâta ar putea, acum, să-l ajute; să-i abată gândul, măcar pentru câteva zile, de la viaţa lui atât de chinuită.

În timp ce se pregătea pentru călătorie, o idee îi trecuse, timid, prin minte: şi dacă ar rămâne acolo, definitiv? În fond, putea să-şi facă meseria de veterinar în Boemia, la fel de bine ca în Danemarca. Până atunci, ideea i se părea inacceptabilă, aproape ca o trădare a celei pe care-o iubea. Acum se întrebă: ar fi într-adevăr o trădare? De vreme ce prezenţa soţiei sale este imaterială, de ce ar fi legată de materialitatea unui singur loc?

De ce n-ar putea să fie cu el în Boemia, la fel de bine ca în Danemarca?

Josef iese din hotel şi rătăceşte cu maşina la întâmplare; ia prânzul la un han de ţară; apoi se plimbă pe câmp; drumeaguri, tufe de măceş, arbori, o mulţime de arbori; cu o emoţie stranie, priveşte în zare colinele împădurite şi se gândeşte că, de două ori în răstimpul vieţii sale, cehii au fost dispuşi să moară pentru ca acest peisaj să rămână al lor: în 1938, au vrut să lupte cu Hitler; când aliaţii lor francezi şi englezi i-au oprit, au fost disperaţi. În 1968, când ruşii le-au invadat ţara, cehii au vrut, iarăşi, să lupte; condamnaţi la aceeaşi capitulare, i-a copleşit, din nou, aceeaşi disperare.

Să fii dispus să mori pentru ţara ta: toate naţiunile au cunoscut această tentaţie a sacrificiului. O cunoşteau, de altfel, şi adversarii cehilor: germanii, ruşii. Însă acestea sunt popoare mari. Patriotismul lor e diferit: sunt îmbătate de gloria lor, de

importanţa, de misiunea lor universală. Cehii îşi iubeau patria nu pentru că era glorioasă, ci pentru că era necunoscută; nu pentru că era mare, ci pentru că era mică şi mereu în pericol. Patriotismul lor era o nesfârşită milă pentru ţara lor. Danezii sunt la fel. Nu întâmplător a ales Josef, pentru exilul său, o ţară mică.

Mişcat, priveşte peisajul şi se gândeşte că istoria Boemiei lui în această ultimă jumătate de veac este fascinantă, unică, inedită, şi că lipsa de interes pentru ea ar fi îngustime de spirit. Mâine dimineaţă, se va întâlni cu N. Cum a trăit în răstimpul cât nu s-au văzut? Ce a gândit despre ocupaţia rusească a ţării? Cum a trăit sfârşitul comunismului în care, pe vremuri, crezuse sincer, onest? Cum se împacă marxistul din el cu revenirea capitalismului, aplaudată de toată planeta? Se revoltă? Sau şi-a abandonat convingerile? Iar dacă a făcut-o, o trăieşte ca pe o dramă? Şi cum se poartă ceilalţi cu el? Josef aude vocea cumnatei, vânătoarea de vinovaţi, care-ar fi vrut desigur să-l vadă cu cătuşe la mâini, în faţa unui tribunal. N-ar trebui să-i spună lui N. că prietenia există în ciuda tuturor convulsiilor Istoriei?

Se gândeşte iar la cumnată-sa: îi ura pe comunişti pentru că negau dreptul sacru la proprietate. Iar mie, îşi spune el, mi-a negat dreptul sacru la tabloul meu. Îşi imaginează tabloul pe un perete din casa lui din Danemarca şi deodată, uimit, îşi dă seama că acel cartier muncitoresc, acel Derain ceh, acea bizarerie a Istoriei ar fi un element perturbator, un intrus. Cum a putut să vrea să-l ia cu el? Locul lui nu e în casa unde trăieşte Josef cu moarta lui. Nu i-a vorbit despre el niciodată. Tabloul ăsta n-are nicio legătură cu ea, cu ei, cu viaţa lor.

Apoi îşi spune: dacă un mic tablou poate să tulbure coabitarea lui cu moarta, cât de perturbatoare ar fi prezenţa permanentă, insistentă a unei ţări întregi, a unei ţări pe care ea n-a cunoscut-o niciodată!

Soarele coboară la orizont, Josef e în maşină, în drum spre Praga; peisajul goneşte în jurul lui, peisajul din ţara lui mică pentru care oamenii erau dispuşi să moară, dar Josef ştie că există ceva şi mai mic, ceva ce-i răscoleşte şi mai mult iubirea şi compasiunea: vede două fotolii aşezate faţă în faţă, lampa şi ghiveciul de flori pe marginea ferestrei şi bradul zvelt plantat în faţa casei de soţia lui, un brad ca un braţ pe care ea îl ridică

pentru a-i arăta, din depărtare, căminul lor.

39

Când Skacel s-a închis pentru trei veacuri în casa tristeţii, o făcea pentru că îşi credea ţara înghiţită pe veci de imperiul de la răsărit. Se înşela. Toţi se înşală în privinţa viitorului. Omul nu poate fi sigur decât de clipa prezentă. Dar e, într-adevăr, sigur? Poate el cu adevărat să cunoască prezentul? E în stare să-l judece? Fireşte că nu. Căci cum ar putea, cel care nu cunoaşte viitorul, să înţeleagă sensul prezentului? Dacă nu ştim spre ce viitor ne duce prezentul, cum am putea afirma că acest prezent e bun sau rău, că merită acordul, neîncrederea sau ura noastră?

În 1921, Arnold Schönberg declară că, graţie lui, muzica germană va domina lumea în următorii o sută de ani. Doisprezece ani mai târziu, e silit să părăsească pentru totdeauna Germania. După război, în America, copleşit cu onoruri, este la fel de sigur că opera lui nu va fi nicicând părăsită de glorie. Îi reproşează lui Igor Stravinski că se gândeşte prea mult la contemporani şi neglijează judecata viitorului. Posteritatea, crede el, e cel mai sigur aliat al lui. Într-o scrisoare caustică adresată lui Thomas Mann, invocă o vreme („peste două-trei secole”), când în sfârşit va fi clar cine este mai mare, Mann sau el! Schönberg a murit în 1951. În următoarele două decenii, opera lui e onorată ca marea muzică a secolului, venerată de cei mai străluciţi tineri compozitori care se declară discipolii săi; pe urmă însă e tot mai absentă din sălile de concerte şi tot mai uitată. Cine îl mai cântă acum, la sfârşitul secolului? Cine-l mai pomeneşte? Nu, nu vreau să-i ironizez prosteşte prezumţia şi să spun că se supraestima. Nici vorbă! Schönberg nu se supraestima. Supraestima viitorul.

A comis o eroare de judecată? Nu. Gândea corect, dar trăia în sfere prea elevate. Interlocutorii săi erau marii germani, Bach, Goethe, Brahms, Mahler, dar, oricât ar fi de inteligente, discuţiile purtate în sferele înalte ale spiritului sunt întotdeauna mioape faţă de ceea ce, fără motiv sau logică, se petrece jos: două mari armate se luptă pe viaţă şi pe moarte pentru cauze sacre; însă pe amândouă le va doborî o microscopică bacterie a ciumei.

Schönberg era conştient de existenţa bacteriei. În 1930, el scria: „Radioul este un duşman, un duşman nemilos care

înaintează implacabil şi împotriva căruia orice rezistenţă este zadarnică”; radioul „ne îndoapă cu muzică [...] fără să se întrebe dacă avem sau nu poftă s-o ascultăm, dacă avem posibilitatea s-o percepem”, astfel că muzica a devenit un simplu zgomot, un zgomot printre alte zgomote.

Radioul a fost pârâiaşul cu care a început totul. Au apărut apoi alte mijloace tehnice pentru înregistrarea, copierea, multiplicarea, amplificarea sunetului, iar pârâul s-a transformat într-un fluviu imens. Dacă, altădată, ascultam muzică de dragul muzicii, acum ea urlă peste tot şi tot timpul, „fără să se întrebe dacă avem poftă s-o ascultăm”, urlă în difuzoare, în maşini, în restaurante, în lifturi, pe străzi, în sălile de aşteptare, în sălile de sport, în urechile astupate de căşti, muzică rescrisă, reorchestrată, scurtată, sfâşiată, fragmente de rock, de jazz, de operă, puhoi în care totul se amestecă fără să ştim cine a compus-o (muzica devenită zgomot este anonimă), fără să-i distingem începutul sau sfârşitul (muzica devenită zgomot nu are formă): apa murdară a muzicii în care muzica moare.

Schönberg cunoştea bacteria, era conştient de pericol, dar în sinea lui nu-i acorda prea mare importanţă. Trăia, cum am spus, în sferele foarte înalte ale spiritului, iar orgoliul nu-i permitea să ia în serios un adversar atât de mic, de vulgar, de mizerabil şi vrednic de dispreţ. Singurul mare adversar demn de el, rivalul sublim, pe care-l combătea cu brio şi rigoare, era Igor Stravinski, împotriva muzicii lui se lupta el şi încerca să câştige bunăvoinţa viitorului.

Viitorul, însă, a fost fluviul, potopul de note în care cadavrele compozitorilor au plutit printre frunzele moarte şi crengile rupte, într-o zi, trupul mort al lui Schönberg, zvârlit de colo colo de valurile dezlănţuite, se va ciocni de cel al lui Stravinski şi amândoi, într-o împăcare tardivă şi vinovată, îşi vor continua călătoria spre neant (spre neantul muzicii care este vacarmul absolut).

40

Să ne amintim: oprindu-se cu Martin pe malul râului ce traversa un oraş francez de provincie, Irena văzuse pe celălalt mal arborii doborâţi şi în clipa aceea, pe neaşteptate, tunetul unei muzici emise de un difuzor o izbise. Îşi astupase urechile cu

palmele şi izbucnise în plâns. Câteva luni mai târziu, era acasă cu soţul ei care agoniza. Din apartamentul vecin a bubuit o muzică. Irena a sunat la uşa vecinilor şi i-a rugat de două ori, zadarnic, să închidă aparatul. La sfârşit, a urlat: „Opriţi oroarea asta! Soţul meu e pe moarte! Mă auziţi?! Pe moarte! Moarte!”

În primii ani petrecuţi în Franţa, Irena asculta foarte mult radioul care o familiariza cu limba şi cu viaţa francezilor, dar după moartea lui Martin, din cauza muzicii care o terorizase, nu-i mai făcu nicio plăcere să-l asculte: actualităţile nu mai curgeau, ca altădată, continuu, fiecare informaţie era separată de următoarea de trei, opt, cincisprezece secunde de muzică, iar aceste mici interludii, de la un an la altul, creşteau insidios.

Astfel, Irena făcea cunoştinţă pe pielea ei cu ceea ce Schönberg numea „muzica devenită zgomot”.

Irena e lungită pe pat lângă Gustaf; surescitată de ideea întâlnirii cu Josef, se teme pentru somnul ei; a înghiţit deja un somnifer, a aţipit, apoi, trezindu-se la miezul nopţii, a mai luat două şi, disperată, exasperată, a deschis la ureche un aparat de radio mic. Ca să-i revină somnul, are nevoie să audă o voce umană, un cuvânt care s-o dis tragă, s-o ducă departe, s-o calmeze şi s-o adoarmă; trece de la un post la altul, dar peste tot curge muzica, apa murdară a muzicii, fragmente de rock, de jazz, de operă – şi e o lume în care nu poate vorbi nimănui pentru că toţi cântă şi urlă, o lume în care nimeni nu-i vorbeşte pentru că toţi ţopăie şi dansează.

Asediată între apa murdară a muzicii, pe de o parte, şi un sforăit, pe de alta, Irena vrea în jurul ei un spaţiu liber, un spaţiu în care să respire, dar se loveşte de trupul, albicios şi inert, pe care destinul i l-a trântit în drum ca un sac cu nămol. O cuprinde un nou val de ură împotriva lui Gustaf, nu pentru că trupul lui îl neglijează pe al ei (o, nu, n-o să mai poată face dragoste cu el niciodată!), ci pentru că sforăitul lui o împiedică să doarmă şi riscă să rateze întâlnirea vieţii ei, întâlnire ce va avea loc în curând, peste câteva ore, căci dimineaţa se apropie, somnul întârzie şi ştie că va fi obosită, nervoasă, cu faţa trasă, îmbătrânită.

În fine, intensitatea urii are efectul unui narcotic şi Irena adoarme. Când se trezeşte, Gustaf a plecat, iar micul radio, lângă pernă, emite încă muzica devenită zgomot. O doare capul şi se simte sfârşită. Ar rămâne bucuroasă în pat, dar Milada a

anunţat că vine la ora zece. Dar de ce tocmai azi, când Irena n-are chef să vadă pe nimeni!

41

Casa, construită pe un teren în pantă, avea la stradă doar un parter. Când uşa se deschise, Josef fu asaltat cu manifestări de simpatie de un câine-lup uriaş. Abia după o vreme îl zări pe N.: râzând, acesta potoli câinele şi îl conduse pe Josef pe un coridor, apoi pe o scară lungă, până la apartamentul cu două camere de la nivelul grădinii în care locuia cu soţia; ea aştepta, prietenoasă, şi îi întinse lui Josef mâna.

— Sus, spuse N. arătând spre tavan, apartamentele simt mult mai spaţioase. Acolo stau, cu ai lor, fiica mea şi fiul meu. Vila e a lui fiu-meu, care e avocat. Păcat că nu-i acasă. Ascultă, spuse el mai încet, dacă vrei să revii în ţară, te ajută el, îţi aranjează el totul.

Aceste cuvinte îi amintiră lui Josef ziua în care N., în urmă cu vreo patruzeci de ani, cu aceeaşi voce joasă, confidenţială, îi oferise prietenia şi sprijinul lui.

— Le-am vorbit despre tine, spuse N. şi strigă mai multe nume înspre etaj; începură să coboare nepoţii şi strănepoţii, frumoşi, eleganţi (Josef nu-şi putea desprinde privirea de la prietena unuia dintre nepoţi, o nemţoaică blondă care nu ştia o boabă în cehă); toţi, până şi fetele, păreau mai înalţi decât N. (în prezenţa lor, părea un iepure pierdut într-un hăţiş care, văzând cu ochii, creşte în jurul lui, acoperindu-l). Ca nişte manechine la o prezentare de modă, nepoţii au surâs fără să scoată o vorbă până când N. i-a rugat să-l lase singur cu prietenul său. Soţia rămase în casă, iar ei ieşiră amândoi în grădină.

Câinele îi urmă, şi N. remarcă:

— Nu l-am văzut niciodată aşa agitat. S-ar zice că ţi-a ghicit meseria.

Îi povesti apoi în detaliu cum îşi proiectase el însuşi grădina, cu peluze separate de cărări, Ü arătă prietenului său toţi pomii fructiferi; ca să ajungă la subiectele despre care voia să vorbească, Josef fu nevoit să întrerupă lunga disertaţie botanică:

— Spune-mi, cum ai trăit aceşti ultimi douăzeci de ani?

— Să trecem peste asta, spuse N. şi, în chip de răspuns, îşi duse degetul arătător în dreptul inimii. Josef nu pricepea sensul

acestui gest: îl răniseră atât de adânc, „în inimă”, evenimentele politice? Trăise o dramă de iubire? Sau poate făcuse un infarct?

— Într-o zi, o să-ţi povestesc, adăugă N., refuzând orice discuţie.

Discuţia nu se lega; de fiecare dată când Josef se oprea ca să formuleze mai bine o întrebare, câinele îşi găsea momentul să sară pe el şi să-i pună labele pe burtă.

— Îmi amintesc o *frază* pe care o spuneai mereu, zise N. Medic te faci dacă te interesează bolile, veterinar te faci dacă iubeşti animalele.

— Am spus eu asta? se miră Josef.

Alaltăieri, îşi aminti el, îi explicase cumnatei că-şi alesese meseria din spirit de frondă, în ciuda alor săi. Aşadar o făcuse din dragoste, nu din revoltă? Ca în ceaţă, într-un singur şir indistinct, văzu defilându-i prin faţă toate animalele bolnave pe care le tratase; apoi îşi văzu cabinetul veterinar din spatele casei de cărămidă, acolo unde mâine (da, peste douăzeci şi patru de ore!) va deschide uşa ca să-şi primească primul pacient; un surâs larg îi luminã chipul.

Făcu un efort ca să revină la discuţia abia începută: îl întrebă pe N. dacă fusese atacat din cauza trecutului său politic; nu, îi răspunse N.; oamenii, credea el, ştiau că-i ajutase întotdeauna pe cei prigoniţi de regim.

— Sunt convins, spuse Josef (şi chiar era convins), dar insistă: cum îşi vedea, N. însuşi, trecutul? Ca o eroare? Ca o înfrângere?

N. clătină din cap: nu era nici una, nici alta. În fine, îl întrebă ce crede despre restaurarea atât de rapidă, atât de brutală a capitalismului. Dând din umeri, N. răspunse că, dată fiind situaţia, nu exista altă soluţie.

Nu, discuţia nu se lega. Mai întâi, Josef crezu că întrebările lui i se păreau lui N. prea indiscrete. Apoi se corectă: nu atât indiscrete, cât depăşite. Dacă visul de răzbunare al cumnatei s-ar realiza, dacă N. ar fi acuzat, dacă ar fi adus în faţa unui tribunal, atunci s-ar întoarce poate la trecutul lui comunist ca să-l explice şi să-l apere. Or, nefiind chemat la niciun tribunal, trecutul acela era, acum, departe de el. Şi-l scosese din minte.

Josef îşi aminti mai vechea lui idee, pe care o socotise, atunci, scandaloasă: adeziunea la comunism n-are nicio legătură cu Marx şi cu teoriile lui; pur şi simplu, epoca le oferise oamenilor prilejul de a-şi satisface nevoile psihologice cele mai diverse:

nevoia de a fi nonconformist; nevoia de a se supune; nevoia de a-i pedepsi pe cei răi; nevoia de a fi folositor; nevoia de a merge spre viitor alături de tineri; sau nevoia de a face parte dintr-o mare familie.

Câinele lătra bucuros, iar Josef îşi spuse: oamenii se leapădă astăzi de comunism nu pentru că gândirea lor s-a schimbat, a suferit un şoc, ci pentru că acesta nu le mai oferă ocazia de a fi nonconformişti, nici de a se supune, nici de a-i pedepsi pe cei răi, nici de a fi folositori, nici de a merge cu tinerii, nici de a face parte dintr-o mare familie. Credinţa comunistă nu mai răspunde nici unei nevoi. A devenit atât de inutilă, că toţi se leapădă de ea fără efort, fără măcar să-şi dea seama.

Principalul scop al vizitei rămânea totuşi neatins: acela de a-i spune lui N. că, în faţa unui tribunal imaginar, el, Josef, l-ar apăra. Ca să-l atingă, voia mai întâi să-i spună că nu admira orbeşte lumea care înlocuia comunismul în Cehia, şi îi vorbi despre imaginea din piaţa oraşului său natal – uriaşul panou publicitar pe care o siglă de neînţeles le oferea servicii cehilor arătându-le o mână albă şi o mână neagră care se strâng:

— Spune-mi, asta mai e ţara noastră?

Se aştepta să audă un sarcasm la adresa capitalismului mondial care uniformizează planeta, dar nu, N. tăcea. Josef continuă:

— Imperiul sovietic a căzut pentru că nu mai putea stăpâni popoarele care voiau să fie suverane. Or, aceste popoare sunt acum mai puţin suverane decât oricând. Nu-şi pot alege nici economia pe care o vor, nici politica externă, nici măcar sloganurile publicitare.

— Suveranitatea naţională e de mult o iluzie, spuse N.

— Bine, dar dacă o ţară nu este independentă şi nici nu vrea să fie, cine va mai fi dispus să moară pentru ea?

— Nu vreau să-mi văd copiii dispuşi să moară.

— Am s-o spun altfel: mai iubeşte cineva ţara asta?

N. încetini pasul:

— Josef, spuse el, mişcat, cum ai putut oare să emigrezi? Eşti un patriot, zău!

Apoi, cât se poate de serios:

— Să mori pentru ţara ta – aşa ceva nu mai există. Poate că pentru tine, cât ai trăit ca emigrant, timpul s-a oprit în loc. Ei însă nu mai gândesc ca tine.

— Care „ei”?

N. făcu un gest cu capul înspre etaj, vrând parcă să-şi desemneze progenitura.

— Ei trăiesc deja într-o altă lume.

42

Rostindu-şi ultimele fraze, cei doi prieteni au rămas pe loc; câinele profită: se ridică şi îşi puse labele pe Josef care îl mângâie. N. privi îndelung cuplul om-câine, din ce în ce mai înduioşat. Parcă abia acum înţelegea cu adevărat că nu se mai văzuseră de douăzeci de ani:

— Ah, ce fericit sunt că ai venit!

Îl bătu pe umăr şi-l pofti să stea sub un măr. Şi brusc, Josef înţelese: discuţia gravă, importantă, pentru care se pregătise nu va avea loc. Şi, spre surpriza lui, simţi o uşurare, o eliberare! La urma urmei, nu venise să-şi supună prietenul la un interogatoriu!

Parcă descătuşată, discuţia porni, spontan, plăcut, o discuţie între doi prieteni vechi: amintiri răzleţe, noutăţi despre amici comuni, bârfe amuzante, paradoxuri, glume. Ca şi cum un vânt mângâietor, cald şi puternic îl luase în braţe. Josef simţi o imperioasă bucurie de a vorbi. O bucurie atât de neaşteptată! Vreme de douăzeci de ani, aproape nu mai vorbise ceheşte. Discuţiile cu soţia lui erau simple şi daneza devenise limba lor intimă. Cu ceilalţi însă, era tot timpul conştient că-şi alegea cuvintele, că îşi construia fraza, că îşi supraveghea accentul. I se părea că, vorbind, danezii alergau sprinteni, în timp ce el tropăia în urma lor cu douăzeci de kilograme în cârcă. Acum, cuvintele-i ieşeau din gură singure, fără să fie nevoit să le caute, să le controleze. Ceha nu mai era limba necunoscută cu timbru nazal care-l uimise în hotelul din oraşul natal. În sfârşit, o recunoştea, o savura. Se simţea uşor cu ea, ca după o cură de slăbire. Vorbea de parcă zbura şi, pentru prima oară în această călătorie, era fericit în ţara lui şi o simţea a lui.

Îmboldit de fericirea ce strălucea pe chipul prietenului său, N. era din ce în ce mai relaxat; cu un surâs complice, vorbi despre amanta lui secretă de pe vremuri şi îi mulţumi lui Josef pentru că, o dată, îi servise de alibi în faţa soţiei sale. Josef nu-şi amintea episodul şi era sigur că N. îl confunda cu altcineva. Dar

istoria cu alibiul, pe care N. i-o povesti îndelung, era atât de drăguţă, de amuzantă, încât Josef sfârşi prin a accepta că jucase rolul de protagonist. Îşi lăsase capul pe spate, iar soarele, prin frunziş, lumina pe chipul lui un surâs fericit.

Aşa îi găsi soţia lui N.:

— Rămâi cu noi la masă? îl întrebă ea pe Josef.

El se uită la ceas şi se ridică.

— Peste jumătate de oră am o întâlnire!

— Atunci, vino diseară! Cinăm împreună, îl rugă N. cu căldură.

— Diseară o să fiu deja acasă.

— Când spui acasă, vrei să spui…

— În Danemarca.

— Ce straniu, să te aud spunând asta. Aşadar, pentru tine, acasă nu mai este aici? întrebă soţia lui N.

— Nu. E acolo.

Se lăsă un lung moment de tăcere şi Josef se aşteptă la întrebări: dacă Danemarca înseamnă într-adevăr acasă, cum trăieşti acolo? Şi cu cine? Povesteşte! Cum e casa ta? Cine este soţia ta? Eşti fericit? Povesteşte! Hai, povesteşte!

Însă nici N., nici soţia lui nu i-au pus niciuna din aceste întrebări. Preţ de o secundă, în faţa lui Josef au apărut un gărduţ din lemn şi un brad.

— Trebuie să plec, spuse el, şi se îndreptară cu toţii spre scară. Urcau în tăcere şi, în acea tăcere, Josef fu deodată frapat de absenţa soţiei sale; nicio urmă a fiinţei ei nu exista aici. În cele trei zile petrecute în această ţară, nimeni nu rostise o vorbă în legătură cu ea. Josef înţelese: dacă ar rămâne aici, ar pierde-o. Dacă ar rămâne aici, soţia lui ar dispărea.

Se opriră pe trotuarul din faţa casei, îşi strânseră încă o dată mâinile, iar câinele îşi sprijini labele pe burta lui Josef.

Tustrei îl priviră apoi îndepărtându-se, până când dispăru din câmpul lor vizual.

43

Când, după atâţia ani, în salonul restaurantului, o revăzuse pe Irena printre celelalte femei, Milada simţise pentru ea o pornire afectuoasă; un amănunt, mai ales, o mişcase: Irena îi recitase atunci o strofă din Jan Skacel, în mica Boemie, e uşor să întâlneşti un poet şi să intri în vorbă cu el. Milada îl cunoscuse

pe Skacel, un bărbat îndesat cu o faţă dură, tăiată parcă în piatră, şi îl admirase cu toată candoarea unei adolescente de altădată. Integrala poeziei lui Skacel, apărută recent într-un singur volum, e darul pe care Milada i-l aduce prietenei sale.

Irena răsfoieşte cartea:

— Mai citeşte cineva poezie, acum?

— Nu, spune Milada, apoi, din memorie, îi citează câteva versuri: *La amiază, uneori, vezi noaptea coborând la râu...* Sau, ascultă: *iazuri cu apa culcată pe spate...* Sau, spune Skacel, sunt seri când aerul e atât de uşor şi fragil, că *poţi călca pe cioburi cu tălpile goale...*

Ascultând-o, Irena îşi aminteşte imaginile fulgurante ce-i apăreau pe neaşteptate în minte în primii ani de emigraţie. Erau frânturi din acelaşi peisaj.

— Sau imaginea asta:*... Pe un cal, moartea şi un păun.*

Milada a rostit aceste cuvinte cu o voce uşor tremurată: îi evocau mereu aceeaşi viziune: un cal aleargă peste câmpuri; călare pe el, un schelet cu o coasă în mână, iar în spate, pe crupa calului, un păun cu coada rotată, superbă şi scânteind ca veşnica vanitate.

Irena se uită cu recunoştinţă la Milada, singura prietenă pe care a găsit-o în această ţară, îi priveşte faţa frumoasă, rotundă, pe care părul i-o face şi mai rotundă; acum tace, visătoare, pe chipul nemişcat ridurile au dispărut şi pare o femeie tânără; Irena ar vrea ca Milada să nu vorbească, să nu recite versuri, să rămână, îndelung, nemişcată şi frumoasă.

— Întotdeauna te-ai pieptănat la fel, nu-i aşa? Nu te-am văzut niciodată cu altă coafură.

Vrând parcă să ocolească acest subiect, Milada spune:

— Ce faci, o să te hotărăşti odată?

— Gustaf are birouri şi la Praga şi la Paris, doar ştii!

— Da, dar dacă am înţeles bine, vrea să se stabilească permanent la Praga.

— Ştii, naveta între Paris şi Praga îmi convine. Lucrez şi aici, şi acolo, Gustai e singurul meu şef, ne înţelegem, găsim noi o soluţie.

— Ce te reţine la Paris? Fetele?

— Nu. Nu vreau să mă amestec în viaţa lor.

— Ai acolo pe cineva?

— Nu, pe nimeni. Apoi: Am apartamentul... Independenţa

mea. Apoi, rar: întotdeauna am avut sentimentul că viaţa mea e hotărâtă de alţii. Cu excepţia câtorva ani, după moartea lui Martin. Au fost anii cei mai duri, eram singură cu copiii, trebuia să mă descurc. Era greu. N-o să mă crezi, dar acum, în amintire, simt anii mei cei mai fericiţi.

Şocată, ea însăşi, de ceea ce spus (că anii de după moartea lui Martin au fost cei mai fericiţi), Irena se corectează:

— Voiam să spun că doar atunci am fost stăpână pe viaţa mea.

Irena a tăcut. Milada tace şi ea, iar Irena continuă:

— M-am măritat foarte tânără, doar ca să scap de maică-mea. Şi tocmai de asta a fost o hotărâre forţată, nu una cu adevărat liberă. Culmea, ca să scap de maică-mea, m-am măritat cu un vechi prieten al ei. Nu cunoşteam alţi oameni decât pe cei din anturajul ei. Aşa încât, chiar şi măritată, am rămas sub controlul ei.

— Câţi ani aveai?

— Abia împlinisem douăzeci. Şi, de atunci, totul era decis o dată pentru totdeauna. Am făcut, în momentul acela, o greşeală, o greşeală greu de definit, insesizabilă, dar care a fost punctul de plecare al întregii mele vieţi şi pe care n-am izbutit s-o îndrept niciodată.

— O greşeală ireparabilă comisă la vârsta ignoranţei.

— Exact.

— Vârsta la care ne măritǎm, facem primul copil, ne alegem profesia. Pe urmă, într-o zi, ştim şi înţelegem o mulţime de lucruri, dar este prea târziu, pentru că toată viaţa noastră a fost decisă într-o vreme când nu ştiam nimic.

— Da, da, chiar şi plecarea mea din ţară! Şi ea a fost urmarea unor hotărâri luate înainte. Am emigrat pentru că poliţia politică îl hărţuia pe Martin. El nu putea trăi aici. Eu puteam. Am fost solidară cu soţul meu şi nu regret asta. Nu-i mai puţin adevărat că plecarea asta n-a fost problema mea, hotărârea mea, libertatea mea, destinul meu. Mama m-a împins spre Martin, iar Martin m-a luat cu el în străinătate.

— Da, îmi amintesc. Plecarea s-a hotărât fără tine.

— Nici măcar mama nu s-a opus.

— Din contră, i-a convenit.

— Ce vrei să spui? Vila?…

— Totul e o chestiune de proprietate.

— Te întorci la marxism, spune Irena cu un surâs.

— Ai văzut cum burghezia, după patruzeci de ani de comunism, şi-a revenit în câteva zile? Au supravieţuit în fel şi chip, unii în puşcărie, alţii daţi afară din slujbe, alţii care s-au descurcat chiar foarte bine, au făcut cariere strălucite, au fost ambasadori, profesori. Acum, fiii şi nepoţii lor simt iar împreună, e un soi de confrerie ocultă, simt pline de ei băncile, ziarele, parlamentul, guvernul.

— Zău, ai rămas comunistă!

— Cuvântul ăsta nu mai înseamnă nimic. Dar e adevărat că am rămas şi acum o fată săracă.

Tace, iar în minte i se perindă imagini: o fotă dintr-o familie săracă îndrăgostită de un băiat de familie bună; o femeie tânără care vrea să găsească în comunism sensul vieţii ei; după 1968, o femeie matură care intră în disidenţă şi cunoaşte o lume mult mai diversă decât cea pe care o ştiuse până atunci: nu doar comunişti supăraţi pe partid, ci şi preoţi, foşti deţinuţi politici, supravieţuitori ai marii burghezii. Apoi, după 1989, trezită parcă dintr-un vis, redevine ceea ce era: o fată bătrână şi săracă.

— Scuză-mă, mi-ai mai spus, dar nu mai simt sigură: unde te-ai născut? întreabă Irena.

Milada spune numele unui orăşel de provincie.

— Mă întâlnesc azi cu un tip de acolo.

— Cum îl cheamă?

Auzindu-i numele, Milada surâde:

— Da, văd că iar îmi poartă ghinion. Voiam să te invit să mâncăm împreună. Păcat.

44

Josef a sosit la ora stabilită, dar ea îl aştepta deja în holul hotelului. A condus-o în restaurant şi a invitat-o la masa pe care o rezervase.

După câteva fraze, ea îl întrerupe:

— Spune-mi, cum îţi place aici? Ai vrea să rămâi?

— Nu, spune el; apoi o întreabă la rândul lui: Dar tu? Pe tine ce te reţine aici?

— Nimic.

Răspunsul e atât de tranşant şi seamănă atât de mult cu al lui, că izbucnesc în râs amândoi. Consensul lor e astfel

confirmat, şi încep o discuţie însufleţită şi veselă.

Josef comandă meniul, dar când chelnerul prezintă lista de vinuri, Irena o trage la ea:

— Tu comanzi mâncarea, eu vinul!

Pe listă vede câteva vinuri franţuzeşti; alege unul:

— E o chestiune de onoare, pentru mine. Compatrioţii noştri nu se pricep la vinuri, iar tu, sălbăticit în Scandinavia ta barbară, te pricepi şi mai puţin.

Îi povesteşte cum au refuzat prietenele ei vinul de Bordeaux pe care li-l oferise:

— Recolta 1982, imaginează-ţi! Iar ele, intenţionat, ca să-mi dea o lecţie de patriotism, au băut bere! Până la urmă, li s-a făcut milă de mine şi, după ce s-au ameţit cu bere, au dat-o pe vin!

Irena povesteşte, e amuzantă, râd amândoi.

— Cel mai rău e că-mi vorbeau despre lucruri şi oameni de care eu habar nu aveam. Nu voiau să priceapă că în mintea mea, după atâta timp, lumea lor s-a evaporat. Îşi imaginau că voiam, cu „uitarea” mea, să fac pe interesanta. Să mă delimitez de ele. Era o discuţie bizară: eu uitasem cine fuseseră ele; iar pe ele nu le interesa ce devenisem eu. Îţi dai seama, nimeni, aici, nu mi-a pus întrebări despre viaţa mea de acolo! Niciuna!

Niciodată! De fiecare dată când sunt aici, am sentimentul că vor să-mi amputeze douăzeci de ani din viaţă. Nu mint, chiar am o senzaţie de amputare. Mă simt cumva scurtată, diminuată, mă simt ca o pitică.

Lui Josef îi place Irena, îi place şi ce povesteşte. O înţelege, aprobă tot ce spune ea.

— Dar în Franţa, prietenii tăi îţi pun întrebări?

Mai întâi, Irena vrea să spună că da, apoi se răzgândeşte; vrea să fie precisă şi de aceea vorbeşte rar:

— Nu, bineînţeles! Dar oamenii, când se văd foarte des, îşi imaginează că se cunosc. Nu-şi pun întrebări şi nu se simt frustraţi pentru asta. Nu se interesează unii de ceilalţi, şi li se pare absolut firesc. Nici măcar nu simt conştienţi de asta.

— Aşa e. Abia când revii în ţară după o lungă absenţă te frapează această evidenţă: oamenii nu se interesează unii de alţii, şi este normal.

— Da, e normal.

— Eu însă mă gândeam la altceva. Nu la tine, la viaţa, la

persoana ta. Mă gândeam la experienţa ta. La tot ce ai văzut, la tot ce ai cunoscut, lucruri pe care amicii tăi francezi nu le puteau cunoaşte.

— Ştii, francezii nu au nevoie de experienţă. La ei, judecăţile precedă cunoaşterea.

Când am ajuns noi acolo, nu aveau nevoie de informaţii. Ştiau deja că stalinismul este un rău, iar emigraţia o dramă. Nu-i interesa ce gândeam noi, îi interesam doar ca dovezi vii care să confirme ce gândeau ei. De asta erau generoşi cu noi, şi mândri că sunt generoşi. Dar într-o zi, când comunismul s-a prăbuşit, s-au uitat la mine cu o privire fixă, întrebătoare. Ei, atunci, ceva nu a mai mers. Nu m-am comportat cum se aşteptau ei.

Irena bea o înghiţitură de vin; apoi continuă:

— Au făcut foarte mult pentru mine, da, foarte mult. Au văzut în mine suferinţa unei emigrante. Apoi a sosit momentul când trebuia să confirm acea suferinţă prin bucuria reîntoarcerii mele în ţară. Iar confirmarea n-a avut loc. Atunci s-au simţit înşelaţi. La fel şi eu, pentru că, între timp, crezusem că mă iubeau pentru mine însumi, nu pentru suferinţa mea.

Îi vorbeşte despre Sylvie.

— Era dezamăgită că nu am alergat din prima zi la Praga, pe baricade!

— Care baricade?

— Evident, nu era nicio baricadă, dar erau în imaginaţia ei. La Praga am putut să plec abia peste câteva luni, după evenimente, şi atunci am rămas ceva timp. Când m-am întors la Paris, am simţit o nevoie teribilă să vorbesc cu ea, ştii, ţineam la ea cu adevărat şi voiam să-i povestesc totul, să discut cu ea despre tot, despre şocul întoarcerii în ţară după douăzeci de ani, dar Sylvie nu mai dorea foarte mult să mă vadă.

— V-aţi certat?

— A, nu. Pur şi simplu, nu mai eram o emigrantă. Nu mai eram interesantă. Aşa că, puţin câte puţin, amabilă, surâzătoare, a încetat să mă caute.

— Şi atunci, cu cine poţi să discuţi? Cu cine te înţelegi?

— Cu nimeni. Apoi adaugă: Cu tine.

45

Au tăcut amândoi. Şi Irena a repetat, pe un ton aproape grav:

— Cu tine. (Şi a continuat:) Dar nu aici. În Franţa. Sau mai curând în altă parte. Oriunde.

Spunându-i aceste cuvinte, Irena îi oferă viitorul ei. Iar Josef, deşi viitorul nu-l interesează, se simte fericit cu această femeie care, în mod vădit, îl doreşte. Parcă s-ar regăsi cu mulţi ani în urmă, când ieşea la agăţat fete în Praga. Parcă anii aceia l-ar invita acum să reia firul de unde s-a rupt. Se simte întinerit lângă necunoscută şi, brusc, i se pare inacceptabil să scurteze această după-amiază din cauza întâlnirii cu fiica lui vitregă.

— Mă scuzi o clipă? Trebuie să sun pe cineva.

Se ridică şi se îndreaptă spre o cabină telefonică.

Irena îl priveşte cum, uşor adus de spate, ridică receptorul; de departe, îi poate aprecia vârsta mai bine. I se părea mai tânăr când l-a văzut la aeroport; acum, constată că poate să aibă cu cincisprezece, douăzeci de ani mai mult decât ea; ca Martin, ca Gustaf. Nu e dezamăgită, din contră, are senzaţia reconfortantă că această aventură, oricât de temerară şi riscantă, ţine de ordinea vieţii ei şi este mai puţin absurdă decât pare (semnalez: se simte încurajată la fel ca Gustaf, odinioară, când a aflat vârsta lui Martin).

Abia a deschis gura, că fiica vitregă îl atacă:

— Mă suni ca să-mi spui că nu poţi să vii!

— Ai înţeles. După toţi anii ăştia, am o groază de treburi de rezolvat. Nu am niciun minut liber. Îmi pare rău.

— Când pleci?

Josef e pe punctul să spună „diseară”, când îi trece prin cap ideea că ar putea veni să-l caute la aeroport. Minte:

— Mâine dimineaţă.

— Şi nu ai timp să mă vezi? Nici măcar între două întâlniri? Nici măcar diseară? Eu sunt liberă când vrei tu!

— Nu.

— Simt totuşi fiica soţiei tale!

Tonul emfatic al ultimei fraze, aproape ţipată, îi aminteşte lui Josef tot ce-l oripila în ţara asta, pe vremuri. Se crispează şi caută un răspuns muşcător.

Vocea de la capătul firului i-o ia înainte:

— Nu spui nimic! Nu ştii ce să spui! Ei bine, o să-ţi spun eu: mama mi-a spus să nu te caut. Mi-a explicat cât eşti de egoist! Un egoist mizerabil.

Şi închide telefonul.

Josef se îndreaptă spre masă şi se simte împroşcat cu lături. Deodată, fără vreo logică, prin minte îi trece o frază: „în ţara asta, am avut multe femei, dar nicio soră.” E surprins de frază şi de cuvântul „soră”; încetineşte pasul pentru a savura acest cuvânt atât de senin: o soră. Într-adevăr, în ţara asta, nu şi-a găsit niciodată o soră.

— Ceva neplăcut?

— Nimic grav, răspunde el aşezându-se. Neplăcut, da.

Josef tace.

Tace şi ea. Somniferele din noaptea nedormită îşi fac acum efectul, prin oboseală. Ca s-o alunge, îşi toarnă în pahar restul de vin şi îl bea. Apoi pune mâna pe mâna lui Josef:

— Nu ne simţim bine aici. Te invit să bem ceva.

Se îndreaptă împreună spre barul de unde răzbate o muzică puternică.

Irena ezită, apoi se domină: are chef să bea ceva tare. Se aşază la bar, beau fiecare un coniac.

Josef se uită la ea:

— Ce este?

Ea face un gest cu capul.

— Muzica? Hai să mergem la mine.

46

Să afle de prezenţa lui la Praga din gura Irenei era o coincidenţă destul de stranie. De la o vârstă însă, coincidenţele îşi pierd magia, nu mai surprind, devin banale. Amintirea lui Josef nu o mai tulbură. Îşi aminteşte doar, cu un umor amar, că îi plăcea s-o înspăimânte cu singurătatea şi că, într-adevăr, tocmai a condamnat-o să ia singură prânzul.

Da, îi vorbea de singurătate. Cuvântul îi rămâne în memorie, poate pentru că i se părea, atunci, de neînţeles: în adolescenţă, având doi fraţi şi două surori, avea oroare de mulţime; nu avea o cameră ca să înveţe ori să citească şi găsea cu greu un colţişor în care să se izoleze. Evident, nu aveau aceleaşi nelinişti, dar înţelegea că, rostit de prietenul ei, cuvântul singurătate căpăta un sens mai abstract şi mai nobil: să treacă prin viaţă fără să intereseze pe nimeni; să vorbească fără să fie ascultată; să sufere fără să trezească mila nimănui; adică să trăiască aşa cum, mai târziu, chiar a trăit.

Îşi parchează maşina în alt cartier, departe de casă, apoi începe să caute un bistrou. Când nu are cu cine să ia prânzul, nu merge niciodată la restaurant (unde singurătatea s-ar aşeza în faţa ei, pe scaunul gol, şi ar privi-o), ci preferă să mănânce un sandviş, rezemată de tejgheaua barului. Trecând prin faţa unei vitrine, privirea îi cade pe propria-i imagine reflectată. Se opreşte. Viciul ei, poate singurul: să se privească. Prefăcându-se că studiază vitrina, se observă: îşi vede părul negru, ochii albaştri, forma rotundă a feţei. Ştie că e frumoasă, o ştie dintotdeauna şi e singura ei fericire.

Apoi îşi dă seama că ceea ce vede nu e doar chipul ei, neclar reflectat, ci şi vitrina unei măcelării: o carcasă agăţată într-un cârlig, buturi tranşate, o căpăţână de porc cu im rât simpatic şi prietenos, iar mai în spate păsări jumulite cu labele în sus, ridicate neputincios, omeneşte; brusc, o trec fiori de groază; îşi imaginează o secure, o secure de măcelar, o secure de chirurg, îşi încleştează pumnii şi încearcă să alunge coşmarul.

Astăzi, Irena i-a pus întrebarea pe care, din când în când, o mai aude: de ce nu şi-a schimbat niciodată coafura? Nu, nu şi-a schimbat-o şi nu o va schimba: e frumoasă doar dacă îşi păstrează părul aşa cum e, pieptănat în jurul capului. Cunoscând indiscreţia coafezelor, şi-a găsit una într-un cartier mărginaş unde nicio prietenă de-a ei nu se va rătăci vreodată. Secretul urechii stângi trebuia păstrat cu preţul unei discipline stricte şi al unui întreg sistem de precauţii. Cum să împace dorinţa bărbaţilor cu dorinţa ei de a fi frumoasă în ochii lor? Mai întâi, căutase soluţii de compromis (călătorii disperate în străinătate, unde nu o cunoştea nimeni şi unde nicio indiscreţie nu o putea trăda), apoi, mai târziu, devenise radicală şi, optând pentru frumuseţe, renunţase la viaţa erotică.

Stând în picioare în faţa tejghelei, Milada îşi bea încet berea şi mestecă un sandviş cu brânză. Nu se grăbeşte; n-are nimic de făcut. Va fi la fel ca în fiecare duminică: după-amiază va citi, iar diseară va lua o cină solitară, acasă.

47

Irena constată că oboseala nu-i trece. Rămasă singură în cameră pentru câteva momente, deschide micul bar şi scoate trei sticluţe cu băuturi diferite. Pe una o deschide şi o bea. Pe

celelalte două le strecoară în poşetă, poşeta o pune pe noptieră. Pe noptieră, vede o carte în daneză: *Odiseea.*

— Ştii, m-am gândit şi eu la Ulise, îi spune ea lui Josef când acesta revine în cameră.

— A lipsit din ţară, ca tine. Douăzeci de ani, spune Josef.

— Douăzeci de ani?

— Da, douăzeci de ani, exact.

— Măcar el era fericit că se întoarce acasă.

— Nu e sigur. A văzut că fusese trădat de compatrioţi şi pe mulţi dintre ei i-a ucis. Nu cred că putea să fie iubit.

— Totuşi, Penelopa îi iubea.

— Poate.

— Nu eşti sigur?

— Am citit şi am recitit pasajul în care se revăd. Mai întâi, ea nu-l recunoaşte. Apoi, când totul e clar pentru toţi, când peţitorii sunt ucişi, trădătorii pedepsiţi, ea încă îl supune la noi încercări ca să fie sigură că este el. Sau mai curând ca să întârzie momentul când vor fi împreună în pat.

— Asta ar fi de înţeles, nu? Probabil că eşti… oarecum amorţită, după atâţia ani. I-o fi fost credincioasă, în tot timpul ăsta?

— Nu putea să nu fie. Toţi erau cu ochii pe ea. Douăzeci de ani de castitate. Probabil că noaptea lor de iubire a fost dificilă. Îmi închipui că în cei douăzeci de ani sexul Penelopei se smochinise, se atrofiase.

— Era ca mine.

— Cum?!

— Nu, nu te teme! exclamă ea râzând. Nu vorbesc de sexul meu! Al meu nu s-a atrofiat!

Şi, îmbătată brusc de menţionarea explicită a sexului, repetă rar, cu voce joasă, ultima frază tradusă în cuvinte triviale. Apoi încă o dată, cu voce şi mai joasă, în cuvinte şi mai obscene.

Nu, Josef nu se aştepta la asta! A fost ca o beţie! E prima oară după douăzeci de ani când aude aceste cuvinte ceheşti grosolane şi, brusc, se excită cum n-a mai fost de când a părăsit ţara: toate aceste cuvinte, grosolane, murdare, obscene, nu-l tulbură decât în limba lui natală (în limba din Ithaca), căci prin această limbă, prin rădăcinile ei adânci, urcă în el dorinţa atâtor generaţii. Până în clipa asta, nici nu s-au sărutat. Iar acum, excitaţi zeieşte, în câteva zeci de secunde, au început să facă

dragoste.

Armonia lor e totală, pentru că este şi ea excitată de cuvintele pe care nu le-a mai rostit, nu le-a mai auzit de-atâţia ani. O armonie totală într-o explozie de obscenităţi! Ah, viaţa ei, cât de săracă era! Irena vrea să trăiască acum, cu lăcomie, toate viciile pe care nu le-a practicat, toate infidelităţile pe care şi le-a reprimat. Vrea să trăiască tot ce-şi imaginase fără să fi trăit vreodată, voyeurism, exhibiţionism, prezenţa indecentă a unor străini, enormităţi verbale; încearcă să facă tot ce poate face acum, iar ce nu poate îşi imaginează, cu voce tare, împreună cu el.

Armonia lor e totală pentru că, în sinea lui, Josef ştie că această partidă erotică e pentru el ultima (şi poate că asta doreşte); şi el face dragoste ca şi cum ar vrea să comprime totul, aventurile lui din trecut şi cele care nu vor mai fi. E, pentru amândoi, un parcurs al vieţii sexuale derulat cu viteză: nebuniile la care amanţii ajung după multe întâlniri, poate în ani, ei le făptuiesc de îndată, stimulându-se reciproc, vrând parcă să condenseze într-o singură după-amiază tot ce au ratat şi vor rata.

Apoi, epuizaţi, rămân lungiţi alături, pe spate, iar ea spune:

— Ah, sunt ani de zile de când nu am făcut dragoste! Nu mă crezi, dar sunt ani de când nu am făcut dragoste!

Sinceritatea ei trezeşte în el o emoţie stranie, profundă; închide ochii. Ea profită şi se apleacă spre poşetă, scoate o sticluţă; rapid, pe furiş, o bea.

Josef deschide ochii:

— Nu, nu bea! O să te îmbeti!

— Lasă-mă! se apără ea. Simte oboseala care nu se lasă alungată şi e dispusă să facă orice ca să-şi păstreze simţurile treze. De aceea, chiar sub privirea lui, goleşte a treia sticluţă, apoi, vrând parcă să se explice, să se scuze, repetă că nu a făcut de mult dragoste, dar acum o spune cu vorbele fără perdea din Ithaca natală şi, din nou, magia obscenităţii îl excită pe Josef care începe iar s-o iubească.

În mintea Irenei, alcoolul joacă un dublu rol: îi dezleagă fantezia, îi dă curaj, o face senzuală şi, totodată, îi întunecă memoria. Sălbatec, lasciv, ea face dragoste, şi în acelaşi timp perdeaua uitării îi învăluie impudoarea ca o noapte ce acoperă totul. Ca un poet care şi-ar scrie capodopera cu o cerneală care,

abia scrisă, dispare.

48

Mama pune discul în aparat, apasă câteva butoane pentru a selecta melodiile care-i plac, apoi intră în cadă şi, prin uşa întredeschisă, ascultă muzica. Sunt bucăţile ei preferate, patru piese de dans, un tangou, un vals, un charleston şi un rock'n roll pe care aparatul, foarte sofisticat, le repetă la nesfârşit. Stând în picioare în cadă, se spală îndelung; iese din baie, se şterge, îşi trage halatul şi merge în salon. Apoi apare Gustaf (a luat prânzul cu nişte suedezi în trecere prin Praga), şi o întreabă unde este Irena. Mama îi răspunde (într-un amestec de engleză stricată şi cehă simplificată, ca să înţeleagă şi el):

— A dat telefon. Vine abia diseară. Cum ai mâncat?

— Prea mult!

— Ia un lichior, spune ea şi toarnă băutura în două pahare.

— Asta nu se refuză! exclamă Gustaf şi dă paharul peste cap.

Mama fluieră melodia valsului şi îşi leagănă şoldurile; apoi, fără o vorbă, îşi pune mâinile pe umerii lui Gustaf şi face câţiva paşi de dans cu el.

— Eşti într-o dispoziţie grozavă, spune Gustaf.

— Da, răspunde mama, şi continuă să danseze cu mişcări atât de apăsate, atât de teatrale, încât Gustaf, la rândul lui, face paşi şi gesturi exagerate, punctate de scurte hohote de râs jenate. Acceptă această comedie parodică ca să arate că ştie de glumă, dar şi pentru a aminti, cu un orgoliu timid, că pe vremuri a fost un bun dansator şi încă mai e. Dansând, mama îl duce spre marea oglindă agăţată pe perete; întorc amândoi capul şi se privesc în ea.

Apoi ea se desprinde şi fiecare, separat, schiţează paşi de dans în faţa oglinzii; Gustaf face gesturi dansante cu mâinile şi, la fel ca ea, nu părăseşte din priviri imaginea lor din oglindă. Vede atunci cum mâna mamei îi atinge sexul.

Scena care se desfăşoară ilustrează vechea eroare a bărbaţilor care, intrând în rolul de seducători, nu iau în seamă decât femeile pe care le pot dori ei; nu le trece prin cap că o femeie urâtă sau bătrână, sau care pur şi simplu nu intră în fantezia lor erotică, i-ar putea dori. Să se culce cu mama Irenei era pentru Gustaf ceva atât de absurd, atât de fantezist, de

ireal, încât, stupefiat de atingerea ei, nu ştie ce să facă: primul reflex e să-i îndepărteze mâna; dar nu îndrăzneşte; din prima tinereţe, i s-a gravat în minte o regulă: nu vei fi mitocan cu o femeie; îşi continuă deci mişcările de dans şi, aiurit, priveşte mâna ce i s-a strecurat între picioare.

Cu mâna pe sexul lui, mama se leagănă pe loc, fără a înceta să se privească în oglindă; apoi îşi lasă halatul să se întredeschidă şi Gustaf îi vede sânii opulenţi şi triunghiul negru, mai jos; jenat, simte cum sexul i se măreşte.

Fără să piardă oglinda din ochi, mama îşi retrage în sfârşit mâna, dar imediat i-o vâră în pantalon şi îi apucă sexul gol cu degetele. Sexul se întăreşte şi mai mult, iar ea, continuând mişcările de dans şi privind în oglindă, exclamă admirativ cu vocea ei vibrantă de altistă:

— O, o! Ce avem noi aici? Nu poate fi adevărat!

49

În timp ce face dragoste, Josef se uită pe furiş, în câteva rânduri, la ceas: mai are două ore, mai are o oră şi jumătate; această după-amiază de dragoste e fascinantă, nu vrea să piardă nimic, nici un gest, nici un cuvânt, dar sfârşitul se apropie, ineluctabil, iar el trebuie să pândească timpul care se scurge.

Şi Irena se gândeşte la timpul care trece; impudoarea ei devine şi mai precipitată, şi mai febrilă, vorbeşte sărind de la o fantezie la alta, ghicind că deja e prea târziu, că delirul se apropie de sfârşit şi că viitorul ei rămâne pustiu. Mai spune câteva cuvinte obscene, dar le spune plângând, apoi, scuturată de suspine, nu mai suportă, încetează orice mişcare şi îl respinge afară din trupul ei.

Sunt lungiţi unul lângă celălalt, şi ea spune:

— Nu pleca azi, mai rămâi.

— Nu pot.

Ea tace un răstimp, apoi întreabă:

— Când te mai văd?

El nu răspunde.

Cu o fermitate subită, ea sare din pat; nu mai plânge; stând în picioare, se întoarce spre el şi îi spune, dar nu sentimental, ci cu o bruscă agresivitate:

— Sărută-mă!

El rămâne culcat, ezitant.

Nemişcată, ea îl aşteaptă privindu-l ţintă, cu toată forţa unei vieţi fără viitor.

Incapabil să-i suporte privirea, Josef capitulează: se ridică, se apropie, îşi pune buzele pe ale ei.

Ea îi gustă sărutul, îi măsoară răceala şi spune:

— Eşti un om fără suflet!

Apoi se întoarce spre poşeta pusă pe noptieră. Scoate din ea o scrumieră micuţă şi i-o arată.

— O recunoşti?

Josef ia scrumiera şi o priveşte.

— O recunoşti? repetă ea, sever.

Josef nu ştie ce să spună.

— Priveşte inscripţia!

E numele unui bar din Praga, care însă nu-i spune nimic; tace. Irena îl observă cu o suspiciune atentă şi din ce în ce mai ostilă.

Sub privirea ei, Josef se simte stânjenit şi în clipa aceea, rapid, are viziunea unei ferestre cu un ghiveci de flori şi o lampă aprinsă, pe pervaz. Însă imaginea dispare şi îi vede iar privirea ostilă.

Irena a înţeles: nu numai că Josef a uitat întâlnirea lor de la bar, adevărul e şi mai crud: nu ştie cine este femeia din faţa lui! N-o cunoaşte! În avion, nu ştia cu cine vorbeşte! Apoi, subit, îşi dă seama că nu i-a spus niciodată pe nume!

— Nu ştii cine sunt!

— Asta-i bună! spune el cu o stângăcie disperată.

Ea îl somează ca un anchetator:

— Atunci, spune cum mă cheamă!

El tace.

— Numele meu! Spune-mi-l!

— Ce contează numele...

— Nu mi-ai spus niciodată pe nume! Nu mă cunoşti!

— Cum adică!

— Unde ne-am cunoscut? Cine sunt eu?

El vrea s-o liniştească, o ia de mână, dar ea îl respinge:

— Habar n-ai cine sunt! Ai agăţat o necunoscută! Te-ai culcat cu o necunoscută care ţi s-a oferit! Ai abuzat de o neînţelegere! M-ai avut ca pe o târfă! Asta am fost pentru tine: o târfă, o târfă necunoscută!

Irena s-a prăbuşit pe pat şi plânge.

Josef vede cele trei sticluţe goale, aruncate pe jos:

— Ai băut prea mult. Ce prostie, să bei atâta!

Ea nu-l ascultă. Culcată pe burtă, cu trupul scuturat de frisoane, nu are în minte decât singurătatea care-o aşteaptă.

Apoi, doborâtă parcă de oboseală, se opreşte din plâns, se întoarce pe spate lăsându-şi picioarele, fără să-şi dea seama, desfăcute neglijent.

Josef rămâne în picioare lângă pat; se uită la sexul ei cu o privire goală, pierdută, şi, deodată, vede casa de cărămidă cu un brad în faţă. Se uită la ceas. Mai poate rămâne în hotel jumătate de oră. Trebuie să se îmbrace şi s-o forţeze, cumva, să se îmbrace şi ea.

50

Când Gustaf a lunecat din corpul ei, niciunul nu a scos o vorbă; se auzeau doar melodiile repetate la nesfârşit. După un timp, cu o voce clară şi aproape solemnă, parcă recitând clauzele unui tratat, mama rosti în ceho-engleza ei:

— Noi doi, puternici, tu şi eu. *We are strong.* Dar suntem şi buni, *good,* nu vom face rău nimănui. *Nobody will know.* Nimeni n-o să ştie nimic. Eşti liber. Poţi oricând vrei. Dar nu eşti obligat. Cu mine, eşti liber. *With me you are free!*

De data asta nu a spus-o în joacă, nu e o parodie, a spus-o cât se poate de serios. Iar Gustaf, la fel de serios, răspunde:

— Da, înţeleg.

Cuvintele ei continuă să-i răsune în minte: „Cu mine eşti liber.” Libertatea: a căutat-o la fiica ei, dar nu a găsit-o. Irena i s-a dăruit cu toată povara vieţii ei, or el dorea să trăiască fără povară. Căuta în ea o evadare, iar ea se ridica în faţa lui ca o provocare; ca o enigmă; ca o performanţă ce trebuia realizată; ca un judecător care trebuia înfruntat.

Priveşte trupul noii sale amante care se ridică de pe canapea; stă în picioare, îi vede trupul din spate, coapsele robuste învelite în celulită; celulita asta îl farmecă, parcă ar exprima vitalitatea unei piei care unduieşte, freamătă, vorbeşte, cântă, se leagănă, se exhibă; când mama se apleacă să-şi ia halatul aruncat pe jos, Gustaf nu se poate abţine şi, lungit pe canapea, gol, îi mângâie fesele pro eminente, impozante, palpează carnea monumentală,

opulentă, a cărei generoasă abundenţă Ü linişteşte şi îl mângâie. Un sentiment de pace îi învăluie: pentru prima oară în viaţa lui, sexualitatea e dincolo de orice pericol, de conflicte şi drame, dincolo de orice silnicie, de orice culpabilizare, dincolo de griji; nu trebuie să aibă grijă de nimic, are grijă iubirea de el, iubirea aşa cum şi-a dorit-o, dar n-a avut-o niciodată: iubirea-odihnă; iubirea-uitare; iubirea-evadare; iubirea-detaşare; iubirea-frivolitate.

Mama a intrat în baie şi Gustai rămâne singur: acum câteva clipe, credea că a comis un păcat uriaş; acum însă ştie că actul său de iubire nu e deloc un viciu, un delict sau o perversiune, ci normalitatea însăşi. Că împreună cu ea, cu mama, formează un cuplu de o agreabilă banalitate, un cuplu natural, decent, un cuplu de bătrâni senini. Din baie răzbate zgomotul apei, Gustaf se aşază pe canapea şi se uită la ceas. Peste două ore, va veni fiul noii sale amante, un tânăr care îl admiră. Diseară, Gustaf îl va prezenta partenerilor săi de afaceri. Toată viaţa a fost înconjurat de femei! Ce bucurie să aibă în sfârşit un fiu! Gustaf surâde şi începe să-şi strângă hainele împrăştiate pe jos.

E deja îmbrăcat când mama revine din baie, îmbrăcată şi ea. Situaţia e oarecum solemnă şi deci stânjenitoare, cum e întotdeauna atunci când, după primul act de iubire, amanţii sunt confruntaţi cu un viitor pe care trebuie, subit, să-l asume. În casă continuă să răsune muzica şi, în acest moment delicat, vrând parcă să le vină în ajutor, trece de la rock la tangou. Acceptă amândoi invitaţia, se îmbrăţişează şi se lasă în voia acestui val de sunete monoton, nonşalant; nu se gândesc la nimic; se lasă duşi, transpuşi; dansează lent, îndelung, şi nu mai e deloc o parodie.

51

Plânsul Irenei dură un răstimp, apoi, ca prin miracol, încetă, urmat de o respiraţie grea: adormise; fu o schimbare neaşteptată, tristă şi în acelaşi timp rizibilă; dormea adânc, irepresibil. Nu-şi schimbase poziţia, rămânea culcată pe spate, cu picioarele desfăcute.

Josef îi privea sexul, acel colţişor care, cu o admirabilă economie de spaţiu, asigură patru funcţii supreme: excită; copulează; naşte; urinează. Privi îndelung acest biet loc, acum

despuiat de mister, şi îl cuprinse o imensă, o nesfârşită tristeţe.

Se lăsă în genunchi lângă pat, aplecat peste ea, ascultându-i sforăitul uşor; femeia asta îi era apropiată; ar fi putut să rămână cu ea, să aibă grijă de ea; îşi făgăduiseră, în avion, să nu-şi pună întrebări indiscrete; nu ştia deci nimic despre ea, însă un lucru îi părea clar: îl iubea; gata să plece cu el, să renunţe la tot, să ia totul de la început. Josef ştia că îl chema în ajutor. Avea o ocazie, cu siguranţă ultima, să fie util, să ajute pe cineva şi, în mulţimea de străini de care e plină planeta, să-şi găsească în sfârşit o soră.

Începu să se îmbrace, discret, în linişte, ca să n-o trezească.

52

Ca în fiecare duminică seara, e singură în garsoniera ei modestă de cercetătoare săracă. Se plimbă de colo colo prin cameră, mâncând, la fel ca la prânz, puţină brânză, unt, pâine şi bere. Vegetariană fiind, e condamnată la această monotonie alimentară. După şederea în spitalul de la munte, carnea îi aminteşte că trupul ei poate fi tranşat şi mâncat, întocmai ca trupul unui viţel. Sigur, oamenii nu mănâncă alţi oameni, aşa ceva i-ar îngrozi. Dar groaza asta nu face decât să confirme că un om poate fi mâncat, mestecat, înghiţit, transformat în fecale. Şi Milada ştie că spaima de a fi mâncat e consecinţa unei spaime mai generale ce există în străfundul oricărei vieţi: spaima de a fi un trup, de a exista sub formă de trup.

Îşi termină cina şi intră în baie să se spele pe mâini. Apoi, ridicând capul, se vede în oglinda de deasupra chiuvetei. E o privire total diferită de cea de mai devreme, când îşi contemplase frumuseţea în geamul vitrinei. De data asta, privirea e încordată: îşi ridică încet părul din jurul obrajilor. Se priveşte, ca hipnotizată, mult timp, foarte mult timp, apoi îşi lăsă părul să cadă, şi-l aranjează în jurul feţei şi revine în cameră.

Pe când era studentă, visul de a călători spre alte stele i se părea seducător. Ce fericire, să evadezi departe în univers, undeva unde viaţa fiinţează altcum decât aici şi n-are nevoie de trup! Dar niciodată, cu toate rachetele sale prodigioase, omul nu va ajunge prea departe în univers. Scurtimea vieţii lui transformă cerul într-un capac negru de care se va lovi mereu

cu capul, ca să recadă pe pământul unde tot ce trăieşte mănâncă şi poate fi mâncat.

Mizerie şi orgoliu. „Pe un cal, moartea şi un păun.” Milada stă în picioare la fereastră şi priveşte cerul. Cer fără stele, capac funerar.

Îşi puse lucrurile în valiză şi aruncă o privire circulară prin cameră ca să verifice că n-a uitat nimic. Apoi se aşează la masă şi, pe o foaie de hârtie cu antetul hotelului, scrise: „Somn uşor. Camera este a ta până mâine la prânz...” Ar fi vrut să-i mai spună ceva foarte afectuos, dar în acelaşi timp nu voia să-i lase niciun cuvânt fals. Până la urmă, adăugă: „... sora mea.”

Puse foaia pe covor, lângă pat, ca să fie sigur că ea o s-o vadă.

Luă cartonul cu inscripţia: *Nu deranjaţi, don’t disturb;* ieşind, se mai întoarse o dată spre femeia care dormea, apoi, pe culoar, agăţă cartonul de mânerul uşii pe care o induse fără zgomot.

În hol, peste tot, auzea vorbindu-se ceha; era, din nou, monotonă şi blazată, nesuferită, o limbă necunoscută.

Achitând camera, spuse:

— În camera mea a rămas o doamnă. Va pleca mai târziu.

Iar ca să fie sigur că nimeni n-o va privi pieziş, puse în faţa recepţionerei o bancnotă de cinci sute de coroane.

Luă un taxi şi plecă spre aeroport. Se înnoptase. Avionul îşi luă zborul spre cerul negru, apoi se cufundă în nori. După câteva minute, cerul se deschise, calm şi prietenos, spuzit de stele. Privind pe hublou, văzu, la capătul cerului, un gărduţ din lemn şi, în faţa unei case de cărămidă, un brad subţire, ca un braţ ridicat.

Redactor
VLAD RUSSO

Tehnoredactor
MANUELA MĂXINEANU

Corector IOANA CUCU

Apărut 2006
BUCUREŞTI – ROMÂNIA